

Percepције младих о Европи у vrijeme promjena

**IEA Međunarodno istraživanje
građanskog odgoja i obrazovanja
ICCS 2016.
Europski izvještaj**

Bruno Losito
Gabriella Agrusti
Valeria Damiani
Wolfram Schulz

Percepције младих о Европи у vrijeme promjena

Bruno Losito • Gabriella Agrusti
Valeria Damiani • Wolfram Schulz

Percepcije mladih o Europi u vrijeme promjena

IEA Međunarodno istraživanje
građanskog odgoja i obrazovanja
ICCS 2016.
Europski izvještaj

Bruno Losito
Laboratorio di Pedagogia Sperimentale
Università degli studi Roma Tre
Rome, Italy

Gabriella Agrusti
Laboratorio di Pedagogia Sperimentale
Università degli studi Roma Tre
Università LUMSA
Rome, Italy

Valeria Damiani
Laboratorio di Pedagogia Sperimentale
Università degli studi Roma Tre
Rome, Italy

Wolfram Schulz
The Australian Council for Educational Research
Camberwell, Victoria
Australia

IEA Secretariat
Keizersgracht 311
1016 EE Amsterdam, the Netherlands
Tel: +31 20 625 3625
Fax: + 31 20 420 7136
E-mail: secretariat@iea.nl
<http://www.iea.nl>

Researching education, improving learning

Međunarodno udruženje za vrednovanje obrazovnih postignuća (IEA), sa sjedištem u Amsterdamu, nezavisno je međunarodno udruženje nacionalnih istraživačkih institucija i državnih istraživačkih agencija. Na velikim uzorcima provodi istraživanja obrazovnih postignuća i drugih aspekata obrazovanja kako bi se dubinski razumjeli učinci politika i praksi unutar pojedinih sustava, kao i između obrazovnih sustava.

Redakturna suradnja: Paula Wagemaker Editorial Services, Oturehua, Central Otago, Novi Zeland
Dizajn: Becky Bliss Design and Production, Wellington, Novi Zeland

Ova publikacija prijevod je izdanja izdavača Springer International Publishing dostupnog na:
<https://www.springer.com/gp/book/9783319739595>

ISBN 978-3-319-73959-5
ISBN 978-3-319-73960-1 (eBook)
<https://doi.org/10.1007/978-3-319-73960-1>
Library of Congress Control Number: 2017964509

NAPOMENA:

Ova publikacija prijevod je izvornika *Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change – IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 - European Report*, koji je s engleskog na hrvatski jezik preveo Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja.

Prijevod nije službeno verificiralo Međunarodno udruženje za vrednovanje obrazovnih postignuća (IEA) pa stoga ono nije, i ne može biti, odgovorno za bilo koje netočne navode ili propuste u prijevodu.

IMPRESUM

NASLOV: Percepције младих о Европи у vrijeme promjena

IEA Međunarodno istraživanje građanskog odgoja i obrazovanja ICCS 2016. – Europski izvještaj

AUTORI: Bruno Losito, Gabriella Agrusti, Valeria Damiani i Wolfram Schulz

NAKLADNIK: Springer International Publishing AG – Springer Nature

GRAFIČKO OBLIKOVANJE IZVORNIKA: Becky Bliss Design and Production, Wellington, Novi Zeland

NAKLADNIK HRVATSKOG IZDANJA: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja

ZA NAKLADNIKA: Maja Jukić, dipl. ing.

UREDNICA HRVATSKOG IZDANJA: Ines Elezović

PRIJEVOD I ADAPTACIJA PRIJEVODA: Vesna Cigan

LEKTURA I KOREKTURA: Ana Kasumović

GRAFIČKO OBLIKOVANJE HRVATSKOG IZDANJA: ACT Printlab d.o.o.

TISAK: ACT Printlab d.o.o.

NAKLADA: 1000 primjeraka

ISBN: 978-959-7556-62-4

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem **001015572**.

Copyright © 2018 Međunarodno udruženje za vrednovanje obrazovnih postignuća (IEA)

Publikacija otvorenog pristupa.

Otvoreni pristup Ova knjiga distribuira se pod uvjetima međunarodne licence Creative Commons (Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) kojom se dopušta svaka nekomercijalna upotreba, umnažanje, prilagodba, distribucija i reprodukcija na bilo kojem mediju ili formatu sve dok se na primjeren način daje zasluga autoru/autorima i izvoru/izvorima, dok se navode poveznice na Creative Commons licencu te dok se navodi koje su izmjene napravljene. Slike ili drugi materijali u vlasništvu neke treće strane u ovoj knjizi uključeni su u odredbe licence, osim ako nije drugačije naznačeno u opisu materijala; ako takav materijal nije dijelom Creative Commons licence i ako namjeravana uporaba nije zakonom dopuštena, ili nadilazi dopuštenu uporabu, korisnici će morati tražiti dozvolu izravno od vlasnika licence.

Ovaj tekst predmet je autorskih prava. Sva komercijalna prava pripadaju autorima, bilo da je riječ o cjelovitom materijalu, zasebnim pravima prijevoda, ponovnog tiska, ponovnom korištenju ilustracijama, citiranju, emitiranju, reprodukciji na mikrofilmu ili na bilo koji drugi fizički način, pohranjivanju, prijenosu i ponovnoj uporabi informacija, elektronskoj adaptaciji, računalnom programu te sličnoj ili različitoj metodologiji, trenutačno poznatoj ili koja će se razviti u budućnosti. Glede navedenih komercijalnih prava neekskluzivna dozvola dodijeljena je izdavaču.

U ovoj publikaciji ne primjenjuje se korištenje općih opisnih naziva, registriranih naziva, zaštićenih naziva i dr., čak ako i ne postoji određena napomena da su ovi nazivi iznimka od važećih zaštitnih zakonskih regulativa i stoga je dopuštena njihova opća upotreba.

Izdavač, autori i urednici pretpostavljaju da su preporuke i informacije u ovoj knjizi istinite i točne s datumom izdavanja publikacije. Izdavač, autori i urednici ne mogu dati jamstva, izravna ili neizravna, za ovdje objavljeni materijal ili za eventualne pogreške ili propuste. Izdavač je neutralan s obzirom na navode o nadležnostima, objavljenim zemljovidima i povezanošću s institucijama.

Predgovor

Kvalitetna komparativna istraživanja obrazovnih sustava diljem svijeta u kojima sudjeluje veliki broj ispitanika omogućavaju bolje razumijevanje politika i praksi koje osnažuju napredak u obrazovanju. Također su od presudne pomoći zemljama pri izgradnji vlastitih znanja i istraživačkih kapaciteta. Više od 60 godina Međunarodno udruženje za vrednovanje obrazovnih postignuća (eng. *International Association for the Evaluation of Educational Achievement*, IEA) provodilo je takva istraživanja s ciljem poboljšanja procesa učenja za sve.

Istraživanja u području obrazovanja trebaju se usmjeriti na više od sposobnosti učenika povezanih s temeljnim vještinama poput matematike, prirodoznanstva i pismenosti. Građanski odgoj i obrazovanje ima jednako važnu ulogu u pripremanju naše djece za život nakon školovanja. Međunarodno istraživanje građanskog odgoja i obrazovanja (eng. *Civic and Citizenship Education Study*, ICCS) i istraživanja koja su mu prethodila pokazuju trajnu predanost IEA-e istraživanjima usmjerenima na holističke ciljeve obrazovanja.

Gledano iz globalne perspektive, objava rezultata ovog drugog ciklusa ICCS istraživanja ne može doći u bolje vrijeme. ICCS 2016. četvrti je IEA-ino istraživanje u kojem se analiziraju načini na koje obrazovni sustavi pripremaju mlade ljudi za preuzimanje trenutačnih i budućih uloga građana. U istraživanju se prepoznaje da su temeljna znanja i vještine važni, ali da oni samostalno nisu dovoljni da istinski pomognu u napretku mladih u svijetu koji zahtijeva otvoreni pristup i pristup orientiran na kulturu, etičke vrijednosti u kojima su naglašena ljudska prava te fokus na društvenu pravednost i aktivnu političku participaciju. ICCS 2016. istraživanje pruža podatke, dokaze i analize o znanjima i razumijevanju učenika iz područja građanskog odgoja i obrazovanja u 24 zemlje. Uključuje i mjerjenje trajnijih aspekata građanskog odgoja i obrazovanja, ispituje razlike između i unutar zemalja te omogućava statističko povezivanje s čvrstim osnovama za usporedbu rezultata ICCS-a 2009. i ICCS-a 2016.

Kao i u ciklusu iz 2009. godine, u okviru ICCS-a 2016. zemljama sudionicama ponuđena je mogućnost dopune sveobuhvatnog temeljnog istraživanja s dvije regionalne komponente upitnika za učenike – za europske zemlje i za latinoameričke zemlje. Upitnici su osmišljeni tako da se njima mijere aspekti građanskog odgoja i obrazovanja koji imaju specifičnu važnosti za svaku od ove dvije geografske regije. Kad je riječ o trenutačnom Europskom izvještaju ti aspekti uključuju europski identitet, novije političke i društvene europske događaje poput imigracije izvan Europe i slobodu kretanja unutar europskih granica, europske ekonomiske uvjete te vanjsku politiku. Po mome mišljenju, ovi aspekti fundamentalno su povezani s razvojem građanskih kompetencija kod učenika i uspostavljanjem njihovih uloga građana u svijetu koji se mijenja. Ovaj Europski izvještaj samostalna je publikacija, no njegove teme i rezultati koristan su i usmjereni dodatak međunarodnom istraživanju i izvještaju. Preporučujem stoga da se čitatelji upoznaju i s ICCS 2016. međunarodnim izvještajem kako bi dobili uvid u opsežnu analizu rezultata istraživanja.

Izvještaj za latinoameričku regiju uslijedit će početkom 2018. godine, kao i tehnički izvještaj, međunarodna baza podataka za javnu uporabu te popratni priručnik za upotrebu, osmišljeni kako bi se znanstvenoj zajednici omogućilo da na najbolji način iskoristi podatke za vlastite dubinske analize.

U suradnji s obrazovnim sustavima zemalja koje sudjeluju u ICCS-u, IEA je odredila dva središnja cilja u okviru ICCS istraživanja kako bi se poboljšalo razumijevanje zemalja o ovim pitanjima. Prvi cilj odnosi se na praćenje promjena u građanskim znanjima, stavovima i angažmanu učenika tijekom vremena; drugi se odnosi na nove i aktualne izazove povezane s građanstvom. Uvjeren sam da će pouzdani i usporedivi dokazi i podaci koje prikuplja ICCS pomoći zemljama da procjene prednosti svojih obrazovnih politika i da izmjere napredak prema

postizanju nacionalnih, regionalnih i međunarodnih ciljeva. ICCS 2016. istraživanje omogućilo je mnogo pozitivnih znakova i uvida koji, ukupno gledano, upućuju na to da učenici početkom 21. stoljeća posjeduju rastuće građansko znanje i poštovanje društvenih raznolikosti. Ipak, rezultati istraživanja također otkrivaju bitne razlike među učenicima, pri čemu su te razlike često vidljivije unutar jedne zemlje nego između različitih zemalja.

Temeljem uspjeha istraživanja iz 2009. i 2016. godine, IEA će idući ICCS ciklus provesti 2022. godine ponovno prepoznajući da je istraživanje građanskog odgoja i obrazovanja „pokretna meta“ u okviru koje treba dati odgovore na promjene u nacionalnim, regionalnim i međunarodnim kontekstima. Građanski odgoj i obrazovanje na globalnoj razini (eng. *Global Citizenship Education*, GCED) te odgoj i obrazovanje za održivi razvoj (eng. *Education for Sustainable Development*, ESD) odnedavna su identificirani kao ključne komponente međunarodne obrazovne agende i izraženi u točki 4.7. Ciljeva održivog razvoja (eng. *Sustainable Development Goals*, SDG) Ujedinjenih naroda. Istovremeno europske institucije i agencije razvijaju ili unapređuju okvire građanskih kompetencija, savjete za javne politike, kurikularne smjernice, zajedno s povezanim strategijama praćenja. IEA očekuje da će europski dodatak istraživanju biti razvijen ponovno 2022. te da će na njegovom razvoju i implementaciji surađivati zemlje sudionice s jedne strane, uz savjetovanje s europskim organizacijama poput Europske komisije i Vijeća Europe s druge strane.

U provedbi ICCS-a 2016., IEA se oslonila na svoju utvrđenu međunarodnu mrežu istraživačkih organizacija, znanstvenika i tehničkih stručnjaka. Dvije partnerske institucije, u suradnji s IEA-om i nacionalnim istraživačkim koordinatorima (eng. *National Research Coordinators*, NRC), organizirale su i provele istraživanje: *Australian Council for Educational Research* (ACER) i *Laboratorio di Pedagogia Sperimentale* (LPS) pri sveučilištu Roma Tre u Italiji, glavnoj organizaciji zaduženoj za izradu ovog izvještaja. Iskreno se zahvaljujem istraživačkim timovima na njihovoj predanosti, intelektu i posvećenosti, a posebice Gabrielli Agrusti, Valeriji Damiani i Brunu Lositou iz LPS-a te Wolframu Schulzu iz ACER-a. Zahvale upućujem i širem ICCS istraživačkom timu za njihov analitički rad, kritička promišljanja i sveukupnu potporu tijekom izrade: Johnu Ainleyu, Julianu Fraillonu, Timu Friedmanu i Eveline Gebhardt iz ACER-a.

Posebne zahvale upućujem članovima Projektnog savjetodavnog odbora (eng. *Project Advisory Committee*, PAC) za njihovo promišljeno i akademsko vodstvo tijekom razvoja istraživanja te izvještavanja o rezultatima, a posebice Eriku Amnåu (Sveučilište u Örebrou, Švedska), Cristiánu Coxu (Sveučilište Diego Portales, Čile), Barbari Malak-Minkiewicz, počasnoj članici IEA-e (Nizozemska), Judith Torney-Purta (Sveučilište u Marylandu, SAD) i Wielu Veugelersu (Sveučilište u Utrechtu, UVH, Nizozemska). Zahvalan sam i na stručnim savjetima stručnjaka za uzorkovanje ICCS-a 2016., Marca Joncasa i Christiana Monseura (Sveučilište u Liègeu, Belgija), koji su napravili tehničku recenziju postupaka skaliranja i procedura izvještavanja.

Iskrene zahvale upućujem i osobama zaduženima za ključne istraživačke, operativne i menadžerske poslove u IEA-i, poimenice to su: Falk Brese, Roel Burgers, Christine Busch, Ralph Carstens, Juliane Kobelt, Paulína Korsnáková, Marta Kostek, Hannah Köhler, Andrea Netten, Gabriela Noveanu i Sabine Weber, koji su svojim neumornim i predanim radom pridonijeli uspjehu ovog projekta. IEA-in Izdavački i urednički odbor (eng. *Publications and Editorial Committee*, PEC) pružio je ključne povratne informacije i predložio poboljšanja prethodnih verzija ovog izvještaja. U ime cijele skupine hvala Seamusu Hegartyju, Pauli Wagemaker te Gillian Wilson za uređivanje ovog izdanja i njegovo pravovremeno objavljivanje.

Kao i kod svih drugih IEA-ih istraživanja, ICCS 2016. istraživanje ovisilo je o ključnom doprinosu, upornosti i entuzijazmu nacionalnih koordinatora istraživanja i njihovih suradnika

u 15 obrazovnih sustava koji su sudjelovali u provedbi Europskog upitnika za učenike te tako pridonijeli ovome izvještaju. Od suradnje na dizajnu i razvoju europske komponente (upitnika) preko preciznog vođenja i provedbe istraživanja na nacionalnoj razini do sudjelovanja u izradi ove publikacije, ti pojedinci i njihovi trajni doprinosi osigurali su zaista uspješan pothvat. Oni su nam temelj i inspiracija u svim dalnjim pothvatima.

Ključna finansijska sredstva za međunarodno istraživanje te regionalna istraživanja osigurale su 24 zemlje i obrazovni sustavi koji su sudjelovali u ICCS-u 2016. Ovim putem želim zahvaliti Općoj upravi za obrazovanje i kulturu Europske komisije za osiguranje finansijske potpore europskim zemljama sudionicama istraživanja, posebice ove europske komponente istraživanja.

Na kraju, svi smo najdublje zahvalni tisućama sudionika: učenika, učitelja i ravnatelja škola, na njihovoj spremnosti da sudjeluju u istraživanju te na uloženom vremenu i trudu u davanju informacija koje su sastavni dio ovog europskog izvještaja. Bez njih ovo istraživanje ne bi bilo moguće provesti. Radujemo se mnogim publikacijama, istraživačkim radovima i doprinosima konferencijama koje će potaknuti podaci iz ovog važnog istraživanja.

Dirk Hastedt

IZVRŠNI DIREKTOR IEA-e

Sadržaj

<i>Predgovor</i>	VII
<i>Popis tablica i prikaza</i>	XIII
Sažetak	XV
O istraživanju	XV
Ključni rezultati	XV
Implikacije rezultata	XVII
Prvo poglavlje: Opći pregled	1
Prethodni rezultati ICCS 2009. Europskog regionalnog istraživanja	3
Sadržaj i struktura ICCS 2016. Europskog regionalnog upitnika i izvještaja	4
Popis literature	5
Druge poglavljaje: Percepcije učenika o sebi kao Europljanima i mogućnosti učenja o Evropi u školi	7
Najvažniji rezultati i sažetak poglavlja	7
Percepcije učenika o europskom identitetu	8
Mogućnosti za učenje o Evropi u školi	14
Popis literature	17
Treće poglavlje: Stavovi učenika o slobodi kretanja i imigraciji u Evropi	21
Najvažniji rezultati i sažetak poglavlja	21
Stavovi učenika o slobodi i ograničenju kretanja europskih građana u Evropi	22
Stavovi učenika prema imigraciji	26
Popis literature	32
Četvrto poglavlje: Percepcije učenika o Evropi i budućnosti Europe	35
Najvažniji rezultati i sažetak poglavlja	35
Stavovi učenika o suradnji između europskih zemalja	36
Percepcije učenika o budućnosti Europe	40
Percepcije učenika o Europskoj uniji	43
Percepcije učenika o njihovom budućem životu	46
Popis literature	49
Peto poglavlje: Glavni rezultati i njihove implikacije na politike i prakse	51
Sažetak najvažnijih rezultata	51
Implikacije na politike i prakse	53
Pregled	54
Popis literature	55
Prilozi	57
Prilog A: Podaci o uzorkovanju i stopama odaziva	57
Prilog B: Postoci učenika u kategorijama dihotomnih varijabli	59
Prilog C: Opisi pitanja	60
Prilog D: Organizacije i pojedinci koji su sudjelovali u ICCS-u 2016.	73

Popis tablica i prikaza

Tablice

Tablica 1.1: Broj učenika koji su ispunili Europski regionalni upitnik	2
Tablica 2.1: Percepcije učenika o njihovom europskom identitetu	11
Tablica 2.2: Nacionalni projekti za osjećaj europskog identiteta učenika	12
Tablica 2.3: Prosječni nacionalni rezultati na skali osjećaja europskog identiteta učenika prema spolu, imigrantskom podrijetlu i povjerenju u građanske institucije	13
Tablica 2.4: Iskazi učenika o njihovim mogućnostima za učenje o Europi u školi	16
Tablica 3.1: Stavovi učenika o slobodi i ograničenju kretanja u Europi	24
Tablica 3.2: Prosječni nacionalni rezultati na skali stavova učenika o slobodi kretanja u Europi prema spolu, imigrantskom podrijetlu i razini građanskog znanja	25
Tablica 3.3: Prosječni nacionalni rezultati na skali stavova učenika o ograničenju kretanja u Europi prema spolu, imigrantskom podrijetlu i razini građanskog znanja	27
Tablica 3.4: Stavovi učenika prema jednakim pravima za imigrante	29
Tablica 3.5: Nacionalni projekti za učeničko prihvaćanje jednakih prava za imigrante	30
Tablica 3.6: Prosječni nacionalni rezultati na skali stavova učenika o jednakim pravima za imigrante prema spolu, imigrantskom podrijetlu i razini građanskog znanja	31
Tablica 4.1: Stavovi učenika prema suradnji između europskih zemalja	38
Tablica 4.2: Prosječni nacionalni rezultati na skali stavova učenika o suradnji između europskih zemalja prema spolu, imigrantskom podrijetlu i razini građanskog znanja	39
Tablica 4.3: Positivna očekivanja učenika u vezi s budućnošću Europe	41
Tablica 4.4: Negativna očekivanja učenika u vezi s budućnošću Europe	42
Tablica 4.5: Stavovi učenika prema Europskoj uniji	44
Tablica 4.6: Povjerenje učenika u europske institucije	45
Tablica 4.7: Očekivano sudjelovanje učenika na izborima	47
Tablica 4.8: Očekivanja učenika u vezi s osobnom budućnošću	48
Tablica A.1: Obuhvat ICCS 2016. ciljane populacije	57
Tablica A.2: Udio sudjelovanja i veličine uzoraka za istraživanje učenika	58
Tablica B.1: Postoci učenika u kategorijama dihotomnih varijabli	59

Prikazi

Prikaz 1.1: Zemlje koje su u ICCS 2016. istraživanju provele Europski upitnik za učenike	2
Prikaz C.1: Primjer opisa pitanja iz upitnika	61
Prikaz 2.1: Opis pitanja za skalu osjećaja europskog identiteta učenika	62
Prikaz 2.2: Opis pitanja za skalu stavova učenika o mogućnostima učenja o Europi u školi	63
Prikaz 3.1: Opis pitanja za skalu stavova učenika o slobodi migracije u Europi	64
Prikaz 3.2: Opis pitanja za skalu stavova učenika o ograničenjima migracije u Europi	65
Prikaz 3.3: Opis pitanja za skalu stavova učenika o jednakim pravima imigranata	66
Prikaz 4.1: Opis pitanja za skalu stavova učenika o suradnji između europskih zemalja	67
Prikaz 4.2: Opis pitanja za skalu pozitivnih očekivanja učenika u vezi s budućnošću Europe	68
Prikaz 4.3: Opis pitanja za skalu negativnih očekivanja učenika u vezi s budućnošću Europe	69
Prikaz 4.4: Opis pitanja za skalu stavova učenika o Europskoj uniji	70
Prikaz 4.5: Opis pitanja za skalu očekivanja učenika u vezi s osobnom budućnošću	71

Sažetak

O istraživanju

U Međunarodnom istraživanju građanskog odgoja i obrazovanja (ICCS) bavimo se načinima na koje su mladi spremni preuzeti svoje uloge građana u nizu zemalja. ICCS 2016., nastavak i ekstenzija ICCS-a 2009., razvijen je kao odgovor na trajne i nove izazove obrazovanja mlađih u svijetu gdje se kontekst demokracije i građanske participacije nastavlja mijenjati.

U zadnjih nekoliko godina različita politička i društvena pitanja u Europi dovela su do zabrinutosti oko budućnosti suradnje i integracije europskih zemalja. Europskim upitnikom za učenike namjeravalo se procijeniti aspekte građanskog odgoja i obrazovanja povezane s europskim kontekstom te europskom društvenom i političkom situacijom koju zemlje sudionice iz ove regije smatraju iznimno značajnima i važnima.

Upitnikom se željelo i prikupiti informacije kojima se mogu istraživati učenički stavovi prema trenutačno najvažnijim pitanjima s kojima se Europa suočava (primjerice, migracija izvan Europe u Europu, sloboda kretanja preko europskih granica, finansijska kriza), kao i o osjećaju europskog identiteta kod učenika. Usto, Europskim upitnikom za učenike, kao i tijekom ICCS 2009. istraživanja, prikupljali su se podaci o učeničkim stavovima. Uključivanje ovih aspekata omogućilo je usporedbu rezultata između ova dva ICCS ciklusa istraživanja.

Iako je opća svrha Europskog upitnika za učenike bila istražiti specifične europske teme povezane s građanstvom, svi su mjerni instrumenti razvijeni u skladu s nadređenim ICCS Okvirom provedbe istraživanja. Podaci prikupljeni ovim upitnikom trebaju se smatrati dodatkom međunarodnim rezultatima jer donose dodatne informacije specifične za ovu regiju. Također, aspekti istraživanja koji se mijere u okviru europskog regionalnog konteksta obuhvaćaju aspekte povezane s europskom integracijom te politikama i praksama koje karakterističnima za Europsku uniju.

Europski upitnik za učenike u ICCS-u 2016. prikupio je podatke od gotovo 53 000 učenika u njihovoj osmoj godini školovanja iz 14 europskih zemalja i jednoj referentnoj zemlji sudionici (njemačka savezna pokrajina Sjeverna Rajna-Vestfalija).

Ključni rezultati

Percepције уčеника о tome smatraju li se Euroljanima

Kao i u ICCS-u 2009., u Europskom upitniku za učenike u ICCS-u 2016. nalaze se pitanja o tome u kojoj se mjeri učenici slažu ili ne slažu s nizom tvrdnji o europskom identitetu i pripadnosti.

Diljem zemalja sudionica većina ispitanih učenika izjavila je da sebe smatra Euroljanima, da su ponosni što žive u Europi, da se osjećaju dijelom Europe, a ti rezultati, kao i u ICCS-u 2009., upućuju na snažan osjećaj europskog identiteta i pripadnosti. U usporedbi s ICCS-om 2009., primjećen je značajan porast u pozitivnim percepцијама učenika glede njihovog europskog identiteta u gotovo svakoj zemlji koja je sudjelovala u oba ciklusa istraživanja.

Većina učenika koji dolaze iz obitelji koje nisu imigrantskog podrijetla, kao i učenika koji izražavaju visoku razinu povjerenja u građanske institucije izražava još jači osjećaj europskog identiteta. U većini zemalja opažen je neznatno jači osjećaj europskog identiteta kod učenika nego kod učenica (kao što je to zabilježeno i u ICCS-u 2009.).

Mogućnosti učenika za učenje o Europi u školi

Većina učenika imala je mogućnosti učiti o Europi u školi. U prosjeku, kada se uzmu u obzir sve zemlje sudionice, 83 % ispitanih učenika izjavilo je da su imali prilike učiti u svojim školama o povijesti Europe. Mogućnosti za učenje o političkim i ekonomskim sustavima na europskoj razini, o političkim i društvenim pitanjima u europskim zemljama te o političkoj i ekonomskoj integraciji među europskim zemljama u većoj su se mjeri razlikovale diljem europskih zemalja sudionica istraživanja.

Stavovi učenika o slobodi kretanja unutar Europe i o jednakim pravima za imigrante u Europi

Većina ispitanih učenika prihvata slobodu kretanja za europske građane unutar Europe. Diljem zemalja sudionica velika većina učenika izrazito se složila ili složila s tvrdnjama o slobodi kretanja europskih građana unutar Europe te se također uopće nisu slagali ili se samo nisu slagali s tvrdnjama o ograničenju kretanja. Ipak, također su opažene značajne razlike između zemalja kad je riječ o tvrdnjama prihvatanja ograničavanja slobode kretanja europskih građana.

Učenici na završetku osnovne škole koji imaju veću razinu usvojenosti građanskog znanja (na razini B ili iznad nje na ljestvici građanskog znanja) više su zastupali slobodu kretanja od onih s nižom razinom usvojenosti građanskog znanja (ispod razine B). Učenici su više od učenica prihvaćali ograničavanje slobode kretanja europskih građana.

U okviru ICCS 2016. Europskog upitnika za učenike istraživalo se učeničko prihvatanje načela jednakih prava i mogućnosti za imigrante. S obzirom na to da se ovo pitanje nalazi i u upitniku za učenike u ICCS-u 2009. moguće je usporediti rezultate iz 2009. i 2016. godine za europske zemlje koje su sudjelovale u oba istraživanja. U prosjeku, većina se učenika složila s tvrdnjama u kojima se priznaju prava imigrantima, iako su i ovdje pronađeni dokazi o različitostima između europskih zemalja koje su sudjelovale u ICCS-u 2016. Kad je riječ o stavovima prema jednakosti prava imigranata, većina zemalja nije zabilježila velike razlike između učenika koji su ispitivani 2009. godine i onih iz 2016. U svim zemljama, učenice su imale pozitivnije stavove o pravima imigranata od učenika. Učeničko prihvatanje jednakih prava imigranata pozitivno je povezano s višim razinama građanskog znanja (na razini B ili iznad nje). U većini zemalja učenici iz obitelji imigrantskog podrijetla iskazali su pozitivnije stavove prema pravima imigranata od ostalih učenika.

Percepције učenika o Europi i budućnosti Europe

Gotovo svi ispitani učenici zalažu se za suradnju između europskih zemalja kako bi se osigurala visoka razina zaposlenosti, ojačale gospodarstva zemalja, spriječio i potisnuto terorizam te zaštitio okoliš. Potpora učenika za suradnju između europskih zemalja pozitivno je povezana s višim razinama građanskog znanja.

Većina učenika izrazila je pozitivna očekivanja u vezi s europskom budućnošću, posebice kad je riječ o povećanju suradnje između europskih zemalja te jačanju mira i demokracije u cijeloj Europi. Ipak, učenici neka pitanja (poput zagađenja) smatraju problematičnijima za budućnost Europe. Najvećim problemom učenici smatraju terorizam.

U većini zemalja sudionica najveći broj učenika vidi svoju budućnost u pozitivnom svjetlu. Ipak, opaženi su nešto manji postoci i više različitosti diljem zemalja kad je riječ o učeničkim očekivanjima od njihove buduće financijske situacije.

Većina učenika ima pozitivan pogled na EU i prihvaca tvrdnje o važnosti EU-a za jamčenje ljudskih prava, sigurnost u Europi, zaštitu okoliša, jačanje gospodarstva i dijeljenje zajedničkih pravila i zakona.

Većina učenika koji su sudjelovali u istraživanju također je izrazila povjerenje u Europski komisiju i Europski parlament. Učenička očekivanja od glasanja na europskim izborima u budućnosti značajno su varirala u zemljama sudionicama.

Implikacije rezultata

Svaka rasprava oko mogućih implikacija na politike i prakse zahtijeva pažljivo razmatranje ograničenja povezanih s transverzalnim dizajnom ICCS 2016. istraživanja, kao i rezultata ute-meljenih na vlastitim percepcijama ispitanika koji su sudjelovali u Europskom upitniku za učenike. Unatoč tome, podaci iz europske ICCS 2016. regije donose niz zanimljivih rezultata koji upućuju na moguće implikacije na politike u budućnosti.

Prvi je takav rezultat povezanost učeničkih percepcija o njihovom europskom identitetu i povjerenja koje imaju u građanske institucije. Što više učenici vjeruju nacionalnim građanskim institucijama, vjerojatnije je da će sebe smatrati dijelom šire zajednice na nadnacionalnoj razini. To pokazuje da nacionalni i europski identitet mogu pozitivno koegzistirati i da međusobno nisu proturječni.

Pronađene su razlike između zemalja u mogućnostima učenika za učenje građanskog odgoja i obrazovanja u školi. Ovaj zaključak ne podržava samo rezultate prethodnih istraživanja o nacionalnim kurikulumima u europskim zemljama, nego upućuje i na potencijal koji škole imaju kako bi poboljšale učenje i poučavanje o europskim temama i pitanjima.

Unatoč razlikama koje su uočene među zemljama, učenici s višim razinama građanskog znanja iskazuju tolerantnije stavove. Oni se također više zalažu za suradnju između europskih zemalja od svojih vršnjaka koji imaju manje znanja u ovome području. Ovi rezultati upućuju na to da unaprijeđenim učenjem i poučavanjem građanskog odgoja i obrazovanja škole imaju potencijal povećati znanje učenika i pomoći im u usvajanju otvorenijih i tolerantnijih stavova.

Rezultati ICCS 2016. Europskog upitnika za učenike pokazuju da je, na nacionalnim razinama, udio učenika koji su odgovorili da će sigurno ili vjerojatno glasati na europskim izborima manji od udjela učenika koji su izjavili da će sigurno ili vjerojatno glasati na nacionalnim i lokalnim izborima. ICCS 2016. rezultati također pokazuju povezanost između očekivanja učenika u vezi s glasanjem i njihove razine usvojenosti građanskog znanja. Ovi zaključci upućuju na to da bi uključivanje tema o Europskoj uniji u nacionalne kurikulume i razvijanje inicijativa kojima se podržava angažman učenika u školi i zajednici mogao povećati svijest učenika o važnosti njihova sudjelovanja kao građanina na nadnacionalnoj razini.

PRVO POGLAVLJE:

Opći pregled

Međunarodnim istraživanjem građanskog odgoja i obrazovanja, ICCS-om, istražuju se načini na koje su mlađi ljudi pripremljeni preuzeti svoje uloge građana u nizu zemalja. ICCS 2016. nastavak je istraživanja koje je započelo 2009. godine i odgovor na nove izazove obrazovanja mlađih u svijetu gdje se konteksti demokracije i građanske participacije nastavljaju mijenjati (Schulz, Ainley, Fraillon, Losito i Agrusti, 2016). U ICCS-u 2016. izvještava se o postignućima učenika uz pomoć ispita konceptualnog znanja i razumijevanja aspekata građanskog odgoja i obrazovanja. U skladu s tim, u istraživanju su se prikupili i analizirali podaci o vrijednostima, vjerovanjima, stavovima, ponašanjima i namjerama ponašanja učenika, a koji su povezani s potencijalnim građanstvom.

Europskim upitnikom za učenike željeli su se istražiti aspekti građanskog odgoja i obrazovanja koji su bitni za europski kontekst te za društvene i političke situacije za koje zemlje u ovoj regiji smatraju da imaju regionalno specifičnu važnost. Različiti politički i društveni događaji tijekom godina povećali su zabrinutost oko održivosti suradnje i integracija u budućnosti diljem europskih zemalja. Neke od najvažnijih tema s kojima se Europa suočila u razdoblju između 2016. i 2017. godine povezane su s migracijama, izbjeglicama, gospodarstvom (nezaposlenošću, javnim financijama, inflacijom) te vanjskom i sigurnosnom politikom (Svjetski ekonomski forum, 2016).

Uporabom Europskog upitnika za učenike u konačnici su se željele prikupiti informacije koje su dostačne za analizu učeničkih stavova o ovim procesima te o učeničkom osjećaju europskog identiteta. U upitniku su se nalazila i pitanja uz pomoć kojih se može izvjestiti o temama poput migracije izvan Europe prema Europi i slobodi kretanja diljem europskih granica. Preporučujemo da se ovaj izvještaj promatra zajedno s ICCS 2016. Međunarodnim izvještajem (Schulz, Ainley, Fraillon, Losito, Agrusti i Friedman, 2017) te u kontekstu ICCS 2016. Okvira provedbe istraživanja (Schulz et al., 2016).

Iako je Europski upitnik za učenike iz 2016. godine sadržavao nova regionalno relevantna pitanja za građanski odgoj i obrazovanje (poput migracija u Europi, finansijske krize, europske suradnje oko zajedničkih pitanja), njime su se prikupili i podaci o aspektima učeničkih stavova koji su prikupljeni i tijekom istraživanja iz 2009. godine. To je omogućilo usporedbu podataka između dva ciklusa ICCS-a.

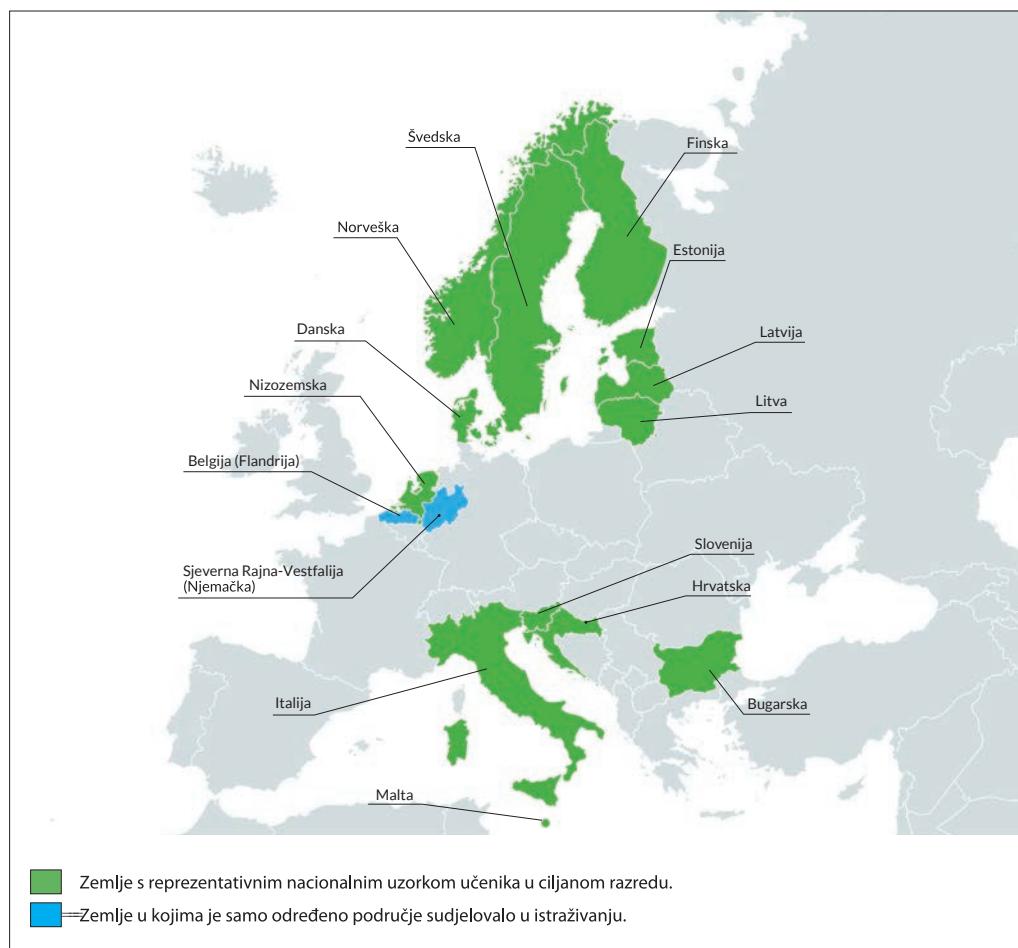
U europskoj regiji, 14 zemalja¹ i jedna referentna zemlja sudionica (njemačka savezna pokrajina Sjeverna Rajna-Vestfalija) sudjelovale su i primijenile ICCS 2016. Europski upitnik za učenike (vidi prikaz 1.1). Ovaj izvještaj odnosi se na podatke koji su prikupljeni tim upitnikom koji su ispunjavali slučajni uzorci učenika (ukupno njih 52 788; vidi tablicu 1.1), uglavnom onih koji su bili u osmoj godini školovanja.²

1 U ICCS-u 2016. riječ „zemlje“ također se odnosi na područja ili obrazovne sustave koji su sudjelovali u istraživanju.

Na primjer, Flandrija ili flamansko govorno područje Kraljevine Belgije.

2 Na Malti su u istraživanju sudjelovali učenici 9. razreda s obzirom na to da je prosječna dob učenika 8. razreda bila niža od 13,5 godina. Kako bi se u ispitivanje uključila dobra skupina učenika slična onoj u ostalim nordijskim zemljama, Norveška je također donijela drugačiju odluku (u ICCS-u 2016.) od ciljane populacije kako je to međunarodno definirano te su ispitivani učenici 9. razreda umjesto učenika 8. razreda. Posljedično, svi norveški rezultati predstavljeni su uz napomenu. Norveška je u ICCS 2009. dodatno uključila i učenike 9. razreda, pa je još uvijek moguće uspoređivati rezultate za ovu zemlju u ciklusima 2009. i 2016. godine za odabranu populaciju.

Prikaz 1.1: Zemlje koje su u ICCS 2016. istraživanju provele Europski upitnik za učenike

Tablica 1.1: Broj učenika koji su ispunili Europski regionalni upitnik³

Zemlja	Broj ispitanika/učenika
Belgija (Flandrija)	2931
Bugarska	2966
Hrvatska	3896
Danska	6254
Sjeverna Rajna-Vestfalija (Njemačka)	1451
Estonija	2857
Finska	3173
Italija	3450
Latvija	3224
Litva	631
Malta	3764
Nizozemska	2812
Norveška	6271
Slovenija	2844
Švedska	3264
Ukupno	52 788

³ Uzorkovanje je opisano u Tehničkom izvještaju ICCS-a 2016. (Schulz, Carstens, Losito i Fraillon, objava slijedi).

Kako je navedeno, opća svrha Europskog upitnika za učenike bila je istražiti teme iz područja građanstva specifične za Europu. Ipak, svi istraživani koncepti mogu se povezati sa sveobuhvatnim ICCS 2016. Okvirom provedbe istraživanja (Schulz et al., 2016), a prikupljeni podaci trebaju se smatrati nadopunom međunarodnih rezultata istraživanja u smislu pružanja dodatnih informacija specifičnih za ovu regiju. Također treba uzeti u obzir da su mjereni aspekti europskog regionalnog konteksta općenito uključivali pitanja povezanija s europskim integracijama, politikama i praksama, posebice u vezi s Europskom unijom.

Izrada Europskog regionalnog upitnika za učenike odvijala se usporedno s razvojem drugih ICCS mjernih instrumenata. Proces je započeo revizijom prethodnog instrumenta, Europskog upitnika za učenike iz ICCS-a 2009. Ovaj posao obavljao se u bliskoj suradnji sa zemljama sudionicama te je doveo do prepoznavanja novih pitanja za koja je postojao interes i koja su se ucrtala u ICCS 2016. Okvir provedbe istraživanja. U različitim fazama razvoja europski nacionalni koordinatori istraživanja pregledavali su radne inačice pitanja. O njihovim prijedlozima raspravljalo se tijekom radnih sastanaka u kojima su europski nacionalni koordinatori istraživanja predano sudjelovali. Povratne informacije od zemalja bile su ključne za uspješnu izradu Europskog upitnika za učenike.

Prethodni rezultati ICCS 2009. Europskog regionalnog istraživanja

U ICCS-u 2009. razvijena su tri regionalna instrumenta: za Aziju, Europu i Latinsku Ameriku (Fraillon, Schulz i Ainley, 2012; Kerr, Schulz i Fraillon, 2011; Kerr, Sturman, Schulz i Burge, 2010; Schulz, Ainley, Friedman i Lietz, 2011). Od 26 europskih zemalja koje su sudjelovale u ICCS 2009. istraživanju njih 24 primjenilo je europske regionalne instrumente, koji su se sastojali od dva dijela. U prvome dijelu mjerilo se znanje učenika o Europskoj uniji i njezinim politikama i institucijama, kao i osnovne činjenice o EU-u, njezinim zakonima te euru kao valutu. Drugi dio osmišljen je u obliku upitnika kojim se prikupljaju podaci o percepcijama učenika o europskom identitetu, učeničkom angažmanu u aktivnostima povezanim s Europom, učeničkim stavovima o učenju europskih jezika, migracijama unutar Europe te europskim integracijama, kao i o vlastitoj procjeni učenika o znanju o EU-u.

Iako je većina europskih učenika ispitanih u okviru ICCS-a 2009. pokazala znanje o glavnim građanskim institucijama i razumijevanje o povezanosti između institucija i procesa, značajno manji broj učenika posjedovao je relativno nisku razinu građanskog znanja. Također su opažene značajne razlike u znanjima učenika o Europskoj uniji i njezinim zakonima i politikama.

Nadalje, rezultati su pokazivali znakovite razlike u učeničkim stavovima prema europskim građanskim pitanjima. Većina učenika pokazivala je pozitivne stavove prema interkulturnim odnosima i učenju europskih jezika. Učenici su snažno podržavali jednaka prava za manjinske skupine, imigrante te za slobodu kretanja građana unutar Europe. Ipak, značajna manjina učenika izrazila je negativne stavove prema gore navedenim pitanjima (Kerr, Sturman, Schulz i Burge, 2010).

Sadržaj i struktura ICCS 2016. Europskog regionalnog upitnika i izvještaja

ICCS 2016. Europski upitnik za učenike primarno je usmjeren na istraživanje afektivne i bhevioralne domene. Uključivao je 11 pitanja (s pridruženom Likertovom ljestvicom odgovora) kojima su ispitani interesi i mišljenja učenika o sljedećim građanskim pitanjima specifičnim za Europu.⁴

- Percepције učenika o njihovom europskom identitetu. Ovo pitanje nalazilo se u ICCS 2009. istraživanju, a čestice nisu mijenjane u ICCS-u 2016.
- Izjave učenika o mogućnostima za učenje o Europi u školi. Slično pitanje nalazilo se u ICCS 2009. istraživanju, ali je izmijenjeno za ICCS 2016.
- Mišljenja učenika o slobodi europskih građana da žive i rade u Europi. Ovo pitanje nalazilo se u ICCS 2009. istraživanju, ali je izmijenjeno za ICCS 2016.
- Stavovi učenika prema imigraciji. Ovo pitanje bilo je uključeno u ICCS 2009. (međunarodni) upitnik za učenike, a isto je pitanje korišteno u ICCS 2016. Europskom upitniku za učenike.
- Mišljenja učenika o suradnji između europskih zemalja (novo ICCS 2016. istraživanje).
- Percepције učenika o diskriminaciji u Europi (novo ICCS 2016. pitanje)
- Percepције učenika o budućnosti Europe (novo ICCS 2016. pitanje)
- Percepције učenika o njihovom budućem životu (novo ICCS 2016. pitanje)
- Stavovi učenika o političkom i etičkom konzumerizmu (novo ICCS 2016. pitanje)
- Mišljenja učenika o dobi u kojoj bi mladi trebali steći različita prava i dužnosti (novo ICCS 2016. pitanje)
- Percepције učenika o Europskoj uniji (novo ICCS 2016. pitanje).

U ovom izvještaju ne prikazuju se rezultati svih pitanja iz Europskog upitnika za učenike. On se fokusira na učeničke stavove i percepцијe u tri sadržajna područja građanstva povezana s europskim kontekstom:

- Percepције učenika o tome osjećaju li se Europljanima te njihovim mogućnostima da uče o Europi u školi
- Stavovi učenika prema slobodi i ograničenju kretanja te imigraciji u Europi
- Percepције učenika o Europi i budućnosti Europe.

U rezultate prikazane u ovom izvještaju također nisu uključeni nalazi međunarodnih mjernih instrumenata. Ipak, ovdje se nalaze neki podaci o temama koji su relevantni za europski regionalni kontekst (posebice podaci koji su povezani s europskom opcijom, a nalaze se u (međunarodnom) upitniku za učenike).

Ovaj izvještaj ima pet poglavlja. U drugom poglavlju analizira se osjećaj europskog identiteta kod učenika i mogućnosti koje su imali za učenje o Europi u školi. U trećem poglavlju riječ je o učeničkim stavovima prema slobodi i ograničenju kretanja europskih građana unutar Europe te prema načelu jednakih prava i mogućnosti za imigrante. U četvrtom poglavlju izvještava se o percepцијама učenika o budućnosti Europe i njihovim individualnim karakteristikama. Također uključuje učeničke percepциje o Europskoj uniji. U posljednjem, petom poglavlju raspravlja se o mogućim implikacijama najvažnijih rezultata na politike i prakse.

---

⁴ Metrika Europskog upitnika za učenike, kao i za sve ostale ICCS 2016. mjerne skale u upitnicima postavljena je na aritmetičku sredinu 50 i standardnu devijaciju 10 za jednako otežane nacionalne uzorce koji su ispunili kriterije odaziva na sudjelovanje u istraživanju. Za dva instrumenta (učenički osjećaj europskog identiteta i prihvatanje jednakih prava i mogućnosti za imigrante), rezultati su postavljeni na iste metričke karakteristike kao u ICCS-u 2009., tako da u ovim slučajevima 50 odražava prosjek ICCS-a 2009. (s jednako otežanim nacionalnim uzorcima), a 10 odgovarajuću standardnu devijaciju.

Popis literature

Fraillon, J., Schulz, W., & Ainley, J. (2012). *ICCS 2009 Asian report: Civic knowledge and attitudes among lower secondary students in five Asian countries*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Kerr, D., Schulz, W., & Fraillon, J. (2011). The development of regional instruments. In W. Schulz, J. Ainley, & J. Fraillon (Eds.), *ICCS 2009 technical report* (pp. 45–49). Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Kerr, D., Sturman, L., Schulz, W., & Burge, B. (2010). *ICCS 2009 European report: Civic knowledge, attitudes and engagement among lower secondary school students in twenty-four European countries*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., & Agrusti, G. (2016). *IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016: Assessment framework*. Cham, Switzerland: Springer.

Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., & Friedman, T. (2018). *Becoming citizens in a changing world: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 international report*. Cham, Switzerland: Springer.

Schulz, W., Ainley, J., Friedman, T., & Lietz, P. (2011). *ICCS 2009 Latin American report: Civic knowledge and attitudes among lower secondary students in six Latin American countries*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Schulz, W., Carstens, R., Losito, B., & Fraillon, J. (Eds.) (2018). *ICCS 2016 technical report*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

World Economic Forum. (2016, February). *Europe: What to watch out for in 2016–2017* (Global Agenda Council on Europe, REF 080116). Geneva, Switzerland: Author. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/GAC16_Europe_What_Watch_Out_for_2016-2017.pdf

Otvoreni pristup Ovo poglavlje distribuiru se pod uvjetima međunarodne licence Creative Commons (Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) kojom se dopušta svaka nekomercijalna upotreba, umnažanje, prilagodba, distribucija i reprodukcija na bilo kojem mediju ili formatu sve dok se na primjeren način daje zasluga autoru/autorima i izvoru/izvorima, dok se navode poveznice na Creative Commons licencu te dok se navodi koje su izmjene napravljene.

Slike ili drugi materijali u vlasništvu neke treće strane u ovoj knjizi uključeni su u odredbe licence, osim ako nije drugačije naznačeno u opisu materijala; ako takav materijal nije dijelom Creative Commons licence za ovo poglavlje i ako namjeravana uporaba nije zakonom dopuštena, ili nadilazi dopuštenu uporabu, korisnici će morati tražiti dozvolu izravno od vlasnika autorskih prava.

DRUGO POGLAVLJE:

Percepције учењика о себи као Европљанима и могућности учења о Европи у школи

Najvažniji rezultati i sažetak poglavlja

Учењици који су sudjelovali u istraživanju izrazili su snažan osjećaj europskog identiteta i pripadnosti.

- Diljem zemalja sudionica većina učeњика iskazala je kako сама себе вidi као Европљане, ponosna je што живи у Европи и осјећа се као дио Europe (tablica 2.1).
- Između ICCS-a 2009. i ICCS-a 2016. pozitivna перцепција учењика о њиховом европском идентитету пovećala се у већини земаља (tablica 2.2).
- У већини земаља судionica учењици израžavaju нешто већи осјећај европског идентитета од учењica (tablica 2.3).
- Већина учењика из обitelji имигрантског подриjetla имала је slabiji осјећај европског идентитета од учењика који долaze из обitelji које nemaju имигрантско подриjetlo (tablica 2.3).
- Konzistentne i statistički значајно pozitivne povezanosti opažene su između учењичког осјећаја европског идентитета i повјerenja учењика u građanske institucije (tablica 2.3).

Већина учењика izjavila je како је имала могућности учићи о Европи у школи.

- Већина испитаних учењика учила је о povijesti Europe u školi (tablica 2.4).
- No како су учењици izjavili, могућности за учење о политичким i економским sustavima na европској razini, o političkim i društvenim pitanjima u европским zemljama te o političkim i економским integracijama između европских zemalja razlikuju se između različitih zemalja sudionica ICCS 2016. istraživanja (tablica 2.4).

U ovom poglavlju analizira se učenički osjećaj vlastitog europskog identiteta, što je konstrukt koji odražava stupanj u kojemu se učenici identificiraju s europskom regijom i koji je povezan s afektivno-bihevioralnom domenom *stavova* u ICCS 2016. Okviru provedbe istraživanja (Schulz, Ainley, Fraillon, Losito i Agrusti, 2016). U poglavlju su također predstavljeni rezultati o mogućnostima koje učenici imaju za učenje o Europi u školi.

Percepције ученика о европском идентитету

Europski identitet i građanstvo ekstenzivno su proučavani tijekom proteklih desetljeća. Brojna istraživanja bavila su se percepcijom Europljana o europskom identitetu i mjeri u kojoj ti ljudi osjećaju da pripadaju Europi i/ili Europskoj uniji (Alnæs, 2013; Bellamy, Castiglione i Shaw, 2006; Checkel i Katzenstein, 2009; Delanty, 1995; Duchesne, 2008; Europska komisija, 2012; Herrmann i Brewer, 2004; Karolewski i Kaina, 2006; Lehning, 2001; Lepsius, 2001; Spannring, Wallace i Datler, 2008; Westle i Segatti, 2016). Ova istraživanja naglasila su različite elemente koji pridonose pojmu europskog identiteta. Ipak, više značna priroda ovog konstrukta otežava nedvosmisleno definiranje europskog identiteta.

Neki istraživači usmjerili su se na razinu identifikacije s nacijom i Europom kroz utjecaj politika i simbola EU-a, definirajući, na primjer, građanske/političke i kulturno-ističke komponente europskog identiteta (Bruter, 2004a, 2004b, 2005; Pichler, 2008) te istražujući odnos između europskog osjećaja pripadanja i vanjske politike EU-a (Cerutti i Lucarelli, 2008). Neki stručnjaci analizirali su različite karakteristike europskog identiteta u zemljama srednje i istočne Europe prije njihova pridruživanja EU-u (Schilde, 2014). Iako mnogi znanstvenici tvrde da nacionalni i europski identiteti mogu pozitivno koegzistirati (Castano, 2004; Citrin i Sides, 2004; Diez Medrano i Gutierrez, 2001; Risso, 2010), ostali tvrde da su nacionalistička uvjerenja zapreka učinkovitoj integraciji (Fligstein, Polyakova i Sandholtz, 2012). Nekoliko istraživača također tvrdi da europski identitet karakterizira postnacionalističko i kozmopolitsko razmišljanje (Delanty i Rumford, 2005).

Standardno istraživanje Eurobarometra 85 iz proljeća 2016. godine¹ (Europska komisija, 2016) pokazalo je povećanje (u odnosu na jesen 2015. godine) kad je riječ o identifikaciji s građanstvom EU-a. Povećanje je bilo vidljivo kod većine ispitanika u svim zemljama članicama. Od svih europskih zemalja sudionica ICCS-a 2016., Malta i Finska zabilježile su najveće postotke ispitanika koji sami sebe vide kao građane EU-a. Najniži postoci zabilježeni su u Italiji i Bugarskoj. Rezultati također pokazuju da mlađe generacije izražavaju jači osjećaj europskog identiteta od starijih (77 % ispitanika u dobi od 15 do 24 godine identificirali su se kao građani EU-a u usporedbi s 59 % ispitanika u dobi od 55 ili više godina).

U Europskom upitniku za učenike u ICCS-u 2009. nalazilo se pitanje u kojem se od učenika tražilo da izraze svoje slaganje, odnosno neslaganje s nizom tvrdnjai o europskom identitetu i pripadnosti. Kako bi se derivirala skala percepcije europskog identiteta korišteno je pet pitanja s pridruženom Likertovom ljestvicom odgovora od „potpuno se slažem“ do „uopće se ne slažem“ (Kerr, Sturman, Schulz i Burge, 2010). Velika većina učenika na kraju osnovnoškolskog obrazovanja diljem Europe pokazala je 2009. godine snažan osjećaj europskog identiteta, pri čemu su učenici izražavali snažniji osjećaj europskog identiteta od učenica.

¹ Uvodni dijelovi teksta u poglavljima ovog izvještaja sadrže nekoliko referenci na rezultate istraživanja Eurobarometar. Ove napomene trebale bi pomoći da se bolje razumije europski kontekst i teme povezane s pitanjima uključenima u regionalni upitnik te ih ne treba tumačiti kao komparativne podatke. Također uzmite u obzir (I.) da su navedeni izvještaji Eurobarometra povezani s godinom provedbe Europskog regionalnog upitnika za učenike, (II.) da se istraživanja Eurobarometar ne provode u Norveškoj i (III.) da su ispitanici stariji od ciljane dobne skupine učenika u ICCS-u 2016.

Učenici koji dolaze iz obitelji imigrantskog podrijetla bili su donekle manje voljni izraziti osjećaj europskog identiteta od onih koji dolaze iz obitelji koje nisu imigrantskog podrijetla.²

U ICCS-u 2016. Europski upitnik za učenike uključivao je četiri pitanja iz Europskog upitnika za učenike u ICCS-u 2009. Kako bi se izmjerila percepcija učenika o njihovom europskom identitetu korištena su sljedeća pitanja (s Likertovim ljestvicom odgovora „potpuno se slažem“, „slažem se“, „ne slažem se“, „uopće se ne slažem“): a) „Smatram se Europljaninom.“; b) Ponosan sam što živim u Europi.“; c) „Osjećam se dijelom Europe.“ i d) „Prvenstveno se doživljavam građaninom Europe, a zatim i građaninom svijeta.“

U konačnici ta je skala imala zadovoljavajuću pouzdanost (Cronbach alfa = 0,80 za odabrani međunarodni uzorak). Veći rezultat na skali upućuje veći osjećaj učeničkog osjećaja europskog identiteta (vidi prikaz 2.1, prilog C).

Pitanje o učeničkom osjećaju europskog identiteta u ICCS 2016. instrumentu sadržavalo je dvije čestice (nepromijenjene u odnosu na ICCS 2009.) koje su bile optionalne za zemlje članice EU-a.³ Sljedeće tvrdnje korištene su u tom pitanju kako bi se izmjerio osjećaj identifikacije s Europskim unijom: a) „Osjećam se dijelom Europske unije.“ i b) „Ponosan sam što je moja zemlja članica Europske unije.“

Prema odgovorima na ova pitanja (sažeta u tablici 2.1) većina učenika u svim zemljama sudionicama smatra sebe Europljanima (u prosjeku 95 % učenika svih zemalja sudionica), ponosni su što žive u Europi (94 %) i osjećaju se dijelom Europe (87 %). U Latviji je udio učenika koji se slažu ili potpuno slažu s trećinom ovih tvrdnji bio viši od 10 postotnih bodova (odnosno 73 %) ispod europskog prosjeka ICCS-a 2016. od 87 %. U prosjeku, u svim zemljama sudionicama oko 78 % učenika sebe je u prvom redu vidjelo kao građane Europe, a zatim kao građane svijeta. Najviši nacionalni prosjek za ovu tvrdnju zabilježen je u Hrvatskoj (89 %), a najniži u Latviji (67 %), gdje je udio učenika koji se slažu ili potpuno slažu s ovom tvrdnjom 10 postotnih bodova ispod europskog prosjeka ICCS-a 2016.

Prosječan udio učenika u europskim zemljama koji se smatraju dijelom EU-a također je 78 %. Nacionalni udjeli iznosili su između 61 i 89 %. Najveći udio za ovu česticu opažen je u Italiji (više od 10 postotnih bodova iznad europskog prosjeka ICCS-a 2016.), a najniži u Latviji (67 %) i Nizozemskoj (61 %). U mnogim zemljama u prosjeku 90 % ispitanih učenika bilo je ponosno što je njihova zemlja članica Europske unije.

Prosječan učenik koji dolazi iz europskih zemalja koje su sudjelovale u ICCS-u 2016. iskazao je snažan osjećaj europskog identiteta (tablica 2.2). Hrvatska, Finska, Italija, Malta, Norveška i Slovenija zabilježile su prosječne rezultate značajno iznad europskog prosjeka ICCS-a 2016. Nacionalni prosjek za Latviju bio je više od tri postotna boda ispod prosjeka ICCS-a 2016. Ipak, između istraživanja 2009. i 2016. godine opaženo je povećanje u učeničkim pozitivnim percepcijama vlastitog europskog identiteta u gotovo svim zemljama koje su sudjelovale u oba ciklusa istraživanja. Europski prosjek za ICCS 2016. nalazi se više od tri postotna boda iznad onoga iz 2009. godine, što je ekvivalent od oko trećine standardne devijacije. Najveća povećanja u prosječnim rezultatima između 2009. i 2016. godine (četiri postotna boda ili više) zabilježeni su u Danskoj, Finskoj, Litvi, na Malti i u Švedskoj.

² U ICCS-u 2009. korištene su kategorije „učenici imigrantskog podrijetla“ i „učenici koji nisu imigrantskog podrijetla“. U ICCS-u 2016. učenici su podijeljeni u dvije kategorije: „učenici iz obitelji imigrantskog podrijetla“ koja uključuje učenike kojima su oba roditelja rođena u inozemstvu (neovisno o tome gdje je učenik rođen). „Učenici iz obitelji koje nisu imigrantskog podrijetla“ u kojima se nalaze učenici kojima je barem jedan roditelj rođen u zemlji gdje je provedeno istraživanje. Za detaljnije informacije, vidi treće poglavje Međunarodnog izvještaja (Schulz, Ainley, Fraillon, Losito, Agrusti i Friedman, 2017).

³ Danska i Norveška nisu primijenile ova optionalna pitanja.

U tablici 2.3 prikazani su prosječni rezultati prema spolu, imigrantskom podrijetlu i povjerenju u građanske institucije. Podaci za učenike koji dolaze iz obitelji imigrantskog podrijetla⁴ uključuju samo podatke za one zemlje koje su imale dovoljno velik uzorak u ovoj podskupini (najmanje 50 ispitanika). U stupcima su prikazani prosječni rezultati u svakoj skupini koja se uspoređuje (na primjer, učenici i učenice), dok se stupčanim grafikonom između slikovito prikazuje usmjereno povezanosti: crveni stupci na lijevoj strani od nule upućuju na razlike u bodovima kada su učenici u prvoj skupini (na lijevoj strani) imali statistički značajno veće vrijednosti ($p < 0,05$); zeleni stupci označavaju razlike u bodovima kada je druga skupina imala statistički značajnije prosjeke.⁵

U većini zemalja učenici su izražavali malo snažniji osjećaj europskog identiteta od učenica (kako je uočeno i u ICCS-u 2009.). U prosjeku zabilježena je mala, ali statistički značajna razlika od jednoga boda između učenika i učenica. Učenici iz obitelji imigrantskog podrijetla izrazili su slabiji osjećaj europskog identiteta u usporedbi s učenicima iz obitelji koje nemaju imigrantsko podrijetlo. Razlika između ove dvije skupine iznosila je u prosjeku četiri boda na skali. U Estoniji, Latviji, Litvi i Nizozemskoj zabilježene su najveće razlike (sedam bodova ili više).⁶

4 Vidi fusuotu broj 2.

5 Rezultati iz referentne zemlje sudionice Sjeverne Rajne-Vestfalije (Njemačka) nisu uključeni jer vrlo niske stope odaziva u Sjevernoj Rajni-Vestfaliju ne dopuštaju usporedbu između pod-skupina unutar uzorka.

6 U svim zemljama sudionicama, socioekonomski status (SES) učenika koji dolaze iz obitelji koje nisu imigrantskog podrijetla bio je statistički značajno viši nego socioekonomski status učenika iz obitelji imigrantskog podrijetla. Latvija je jedina zemlja u kojoj nije zabilježena statistički značajna razlika između SES-a učenika iz obitelji imigrantskog podrijetla i učenika iz obitelji koje nisu imigrantskog podrijetla.

Tablica 2.1: Percepције уčеника о njihovom europskom identitetu

Zemlja	Postoci učenika koji seslažu ili potpunoslažu sa sljedećim tvrdnjama					
	Smatram se Europsijaninom.	Ponosan sam što živim u Europi.	Osjiećam se dijelom Europe.	Prvenstveno se smatram građaninom Europe, a zatim i svijeta.	Osećam se dijelom Europske unije.	Ponosan sam što je moja zemlja članica Europske unije.
Belgija (Flandrija)	94 (0.6) ▽	96 (0.4) △	84 (0.9) ▽	72 (1.2) ▽	73 (1.2) ▽	93 (0.6) △
Bugarska	91 (0.7) ▽	90 (0.6) ▽	84 (0.9) ▽	79 (1.0)	74 (1.1) ▽	88 (0.8) ▽
Hrvatska	98 (0.3) △	95 (0.5)	91 (0.6) △	89 (0.6) ▲	85 (0.7) △	90 (0.8)
Danska ¹	96 (0.4) △	96 (0.4) △	92 (0.5) △	76 (0.8) ▽	—	—
Estonija ¹	95 (0.3)	92 (0.6) ▽	87 (0.9)	74 (1.1) ▽	81 (1.1) △	88 (0.8) ▽
Finska	98 (0.3) △	96 (0.4) △	90 (0.6) △	85 (0.8) △	86 (0.7) △	92 (0.6) △
Italija	97 (0.4) △	94 (0.5)	93 (0.5) △	78 (0.8)	89 (0.8) ▲	91 (0.6)
Latvija ¹	92 (0.7) ▽	87 (0.9) ▽	73 (1.2) ▼	67 (1.1) ▼	67 (1.1) ▼	84 (0.9) ▽
Litva	97 (0.4) △	95 (0.4) △	86 (0.8)	79 (0.9)	81 (0.8) △	93 (0.5) △
Malta	95 (0.4)	94 (0.4)	91 (0.5) △	83 (0.6) △	84 (0.7) △	91 (0.5) △
Nizozemska [†]	94 (0.6)	94 (0.5)	82 (0.9) ▽	69 (1.2) ▽	61 (1.2) ▼	85 (0.8) ▽
Norveška (9) ¹	92 (0.5) ▽	96 (0.3) △	90 (0.5) △	77 (0.8)	—	—
Slovenija	98 (0.3) △	95 (0.5) △	88 (0.8)	83 (0.8) △	83 (0.9) △	92 (0.8) △
Švedska ¹	91 (0.8) ▽	95 (0.5)	87 (0.9)	77 (0.8)	75 (1.1) ▽	90 (0.8)
Europski ICCS 2016. prosjek	95 (0.1)	94 (0.1)	87 (0.2)	78 (0.2)	78 (0.3)	90 (0.2)
Referentna zemlja sudionica koja nije zadovoljila zahtjeve uzorkovanja						
Severna Rajna-Vestfalija (Njemačka) ¹	91 (1.0)	90 (0.9)	76 (1.5)	63 (1.5)	67 (2.0)	80 (1.2)

Nacionalni ICCS 2016. postotak:

◀ Više od 10 postotnih bodova iznad europskog ICCS 2016. projekta

△ Značajno iznad europskog ICCS 2016. projekta

▽ Značajno ispod europskog ICCS 2016. projekta

► Više od 10 postotnih bodova ispod europskog ICCS 2016. projekta

Napomene:

○ Standardne pogreške navedene su u zagradama. Budući da su rezultati zaokruženi na najbliži cijeli broj, ponekad se ukupan zbroj može činiti netočnim.

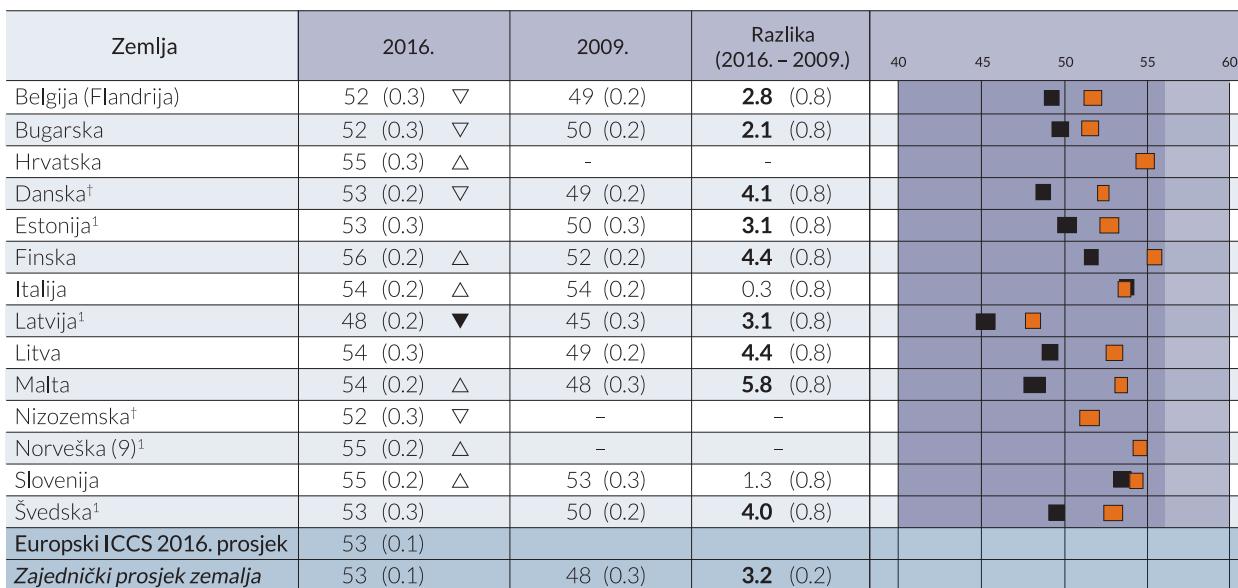
(9) Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provela istraživanje u sljedećem visećem razredu.

† Tek nakon što su uključene zanimljive škole, zadovoljeni su standardi udjela uzorkovanja u uzorku.

1 Nacionalna definicija populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne ciljane populacije.

- Usportedivi podaci nisu dostupni.

Tablica 2.2: Nacionalni prosjeci za osjećaj europskog identiteta učenika

Referentna zemlja sudionica koja nije zadovoljila zahtjeve uzorkovanja

■ 2016. prosječni rezultat +/- interval pouzdanosti
■ 2009. prosječni rezultat +/- interval pouzdanosti

Učenici s rezultatom unutar ove boje, prosječno za sve zadatke, imaju više od 50 % veću vjerojatnost za:

- Bez potpunog slaganja s pozitivnim tvrdnjama
Potpuno slaganje s pozitivnim tvrdnjama

Nacionalni ICCS 2016. prosjek:

- ▲ Više od 3 postotna boda iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
- △ Značajno iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
- ▽ Značajno ispod europskog ICCS 2016. prosjeka
- ▼ Više od 3 postotna boda ispod europskog ICCS 2016. prosjeka

() Standardne pogreške navedene su u zagradama.

Statistički značajne razlike ($p < 0.05$) između 2009. i 2016. godine prikazane su **masnim slovima**.

(9) Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provela istraživanje u sljedećem višem razredu.

† Tek nakon što su uključene zamjenske škole, zadovoljeni su standardi udjela uzorkovanja uzorka.

¹ Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne ciljane populacije.

– Usporedivi podaci nisu dostupni.

Zabilježene su konzistentne i statistički značajne pozitivne povezanosti između učeničkog osjećaja europskog identiteta i povjerenja koje učenici imaju u građanske institucije. U mnogim europskim zemljama razlika između učenika koji su iskazali visoku razinu povjerenja i učenika koji su iskazali nisku razinu povjerenja u prosjeku je iznosila pet bodova na skali europskog identiteta.⁷

⁷ U ICCS-u 2016. korišteno je šest čestica (nacionalna vlada, lokalna vlada, nacionalni parlament, policija, sudovi, političke stranke) kako bi se derivirala skala koja odražava učeničko povjerenje u građanske institucije (vidi peto poglavlje ICCS 2016. Međunarodnog izvještaja; Schulz et al., 2017). U četvrtom poglavljtu ovoga izvještaja nalaze se rezultati o povjerenju učenika u Europski parlament i Europsku komisiju (posebno vidi tablicu 4.6).

Tablica 2.3: Prosječni nacionalni rezultati na skali osjećaja europskog identiteta učenika prema spolu, imigrantskom podrijetlu i povjerenju u građanske institucije

Zemlja	Prosječni rezultat prema spolu									Prosječni rezultat prema imigrantskom podrijetlu									Prosječni rezultat prema povjerenju u građanske institucije												
	Učenici			Učenice			Neimigrantske obitelji			Imigrantske obitelji			Niska razina povjerenja			Visoka razina povjerenja															
	9	6	3	0	3	6	9		9	6	3	0	3	6	9		9	6	3	0	3	6	9		9	6	3	0	3	6	9
Belgija (Flandrija)	53	(0.4)	53	(0.4)	51	(0.4)	53	(0.3)	53	(0.3)	51	(0.7)	49	(0.7)	50	(0.5)	53	(0.3)													
Bugarska	52	(0.4)	52	(0.4)	52	(0.4)	52	(0.4)	52	(0.3)	55	(0.3)	56	(0.9)	50	(0.4)	54	(0.4)													
Hrvatska	56	(0.4)	56	(0.4)	56	(0.4)	56	(0.4)	56	(0.3)	52	(0.2)	53	(0.2)	54	(0.3)	58	(0.4)													
Danska [†]	53	(0.3)	53	(0.3)	52	(0.2)	53	(0.2)	53	(0.2)	53	(0.4)	51	(0.5)	50	(0.4)	54	(0.2)													
Estonija ¹	53	(0.4)	53	(0.4)	53	(0.4)	54	(0.3)	54	(0.3)	53	(0.4)	47	(0.8)	49	(0.4)	55	(0.3)													
Finska	56	(0.3)	56	(0.3)	56	(0.3)	56	(0.3)	56	(0.2)	53	(0.3)	52	(0.8)	52	(0.5)	57	(0.2)													
Italija	55	(0.2)	55	(0.2)	53	(0.3)	55	(0.2)	55	(0.2)	53	(0.3)	51	(0.7)	51	(0.3)	56	(0.2)													
Letvija ¹	49	(0.4)	49	(0.4)	48	(0.3)	49	(0.3)	48	(0.3)	53	(0.3)	42	(0.7)	46	(0.3)	50	(0.3)													
Litva	54	(0.4)	54	(0.4)	53	(0.3)	54	(0.3)	54	(0.3)	53	(0.3)	47	(1.5)	51	(0.4)	55	(0.3)													
Malta	55	(0.3)	55	(0.3)	53	(0.2)	54	(0.2)	53	(0.2)	53	(0.2)	51	(0.7)	51	(0.3)	55	(0.2)													
Nizozemska [†]	53	(0.4)	53	(0.4)	51	(0.4)	53	(0.3)	53	(0.3)	51	(0.4)	45	(0.9)	48	(0.5)	53	(0.3)													
Norveška(9) ¹	55	(0.3)	55	(0.3)	55	(0.3)	56	(0.2)	56	(0.2)	54	(0.3)	52	(0.4)	50	(0.5)	57	(0.2)													
Slovenija	55	(0.3)	55	(0.3)	54	(0.3)	55	(0.3)	54	(0.3)	53	(0.6)	53	(0.3)	56	(0.3)	54	(0.3)													
Švedska ¹	54	(0.4)	54	(0.4)	53	(0.4)	54	(0.3)	53	(0.4)	52	(0.6)	50	(0.7)	50	(0.1)	55	(0.1)													
Europski ICCS 2016. prosjek	54	(0.1)			53	(0.1)	54	(0.1)			53	(0.1)	50	(0.2)	50	(0.1)															

Razlika između uspoređivanih skupina statistički je značajna za $p < 0.05$.
 Razlika između uspoređivanih skupina statistički nije značajna za $p > 0.05$.

Napomene:

⁰ Standardne pogreške navedene su u zagradama. Prosječni rezultati koji su znatno viši ($p < 0.05$) od rezultata skupine za usporedbu otinut su **masnim slovima**.
⁽⁹⁾ Zemlja odstupila od međunarodno definirane populacije i provela istraživanje u sljedećem višem razredu.

[†] Tek nakon što su uključene zamske škole, zadovoljeni su standardi udjela uzorkovanja uzorka.
¹ Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne cijelne populacije.
[^] Broj učenika premalen je za izvješćivanje o skupnim prosječnim rezultatima.

Mogućnosti za učenje o Europi u školi

U većini europskih zemalja građanski odgoj i obrazovanje smatra se važnim područjem školskog odgoja i obrazovanja (Eurydice, 2005, 2012; Kerr et al., 2010). Istovremeno, kako je utvrđeno u nekoliko istraživanja, ovo područje školskog kurikuluma karakterizira nesrazmjer između obrazovnih politika i praksi te između namjeravanog i implementiranog kurikuluma (vidi, na primjer, Bîrzéa et al., 2004; Veugelers, de Groot i Stolk, 2017). Iako ova istraživanja naglašavaju opseg razlika diljem europskih zemalja u tome kako se u njima realizira građanski odgoj i obrazovanje, identificirano je ukupno pet pristupa:

1. Građanski odgoj i obrazovanje kao zaseban predmet poučavaju učitelji predmeta povezanih sa sadržajima građanskog odgoja i obrazovanja.
2. Građanski odgoj i obrazovanje poučavaju učitelji predmeta povezanih s društveno-humanističkim znanostima.
3. Građanski odgoj i obrazovanje integriran je u sve predmete koji se poučavaju u školi.
4. Građanski odgoj i obrazovanje poučava se kao izvannastavna aktivnost.
5. Građanski odgoj i obrazovanje smatra se rezultatom školskog iskustva u cijelosti.

Rezultati ICCS 2009. istraživanja pokazali su da ovih pet pristupa često paralelno postoje u europskim zemljama sudionicama (Schulz, Ainley, Fraillon, Kerr i Losito, 2010).

Podaci o ciljevima građanskog odgoja i obrazovanja koji su u okviru ICCS-a 2016. prikupljeni s pomoću nacionalnog kontekstualnog upitnika otkrivaju velike sličnosti u ciljevima učenja i poučavanja građanskog odgoja i obrazovanja diljem europskih zemalja. Odgovori na pitanja iz upitnika za ravnatelje i učitelje u ICCS-u 2016. u kojima se od ravnatelja i učitelja tražilo da odaberu tri najvažnija cilja građanskog odgoja i obrazovanja također su pokazali opće međunarodno slaganje u tome da ta tri cilja utječu na razvoj građanskih i političkih znanja i vještina kod učenika (na primjer, unapređenje znanja o društvenim, političkim i građanskim institucijama; promicanje kritičkog i nezavisnog razmišljanja kod učenika). Ostali ciljevi uključeni u pitanje odnose se na razvoj osjećaja odgovornosti (na primjer, povećanje sposobnosti za obranu vlastitih stavova) i razvoj aktivne participacije (na primjer, priprema učenika za budući politički angažman).⁸

Nakon što su sagledali europsku dimenziju kao dio građanskog odgoja i obrazovanja, autori izvještaja Eurydice iz 2012. godine (Eurydice, 2012) zaključili su da je ova dimenzija važna u većini europskih zemalja. Također su opazili da se ova dimenzija odnosi na pitanja poput europskog identiteta i pripadnosti; europske povijesti, kulture i književnosti; na glavna ekonomска, politička i društvena pitanja s kojima se suočava Europa; na funkcioniranje institucija Europske unije i perspektive Europske unije.

Prema izvještaju Eurydice nacionalni kurikulum na nižoj sekundarnoj razini obrazovanja (2. ISCED-stupanj) u većini europskih zemalja koje su sudjelovale u ICCS-u 2016. obuhvaćao je teme određene izvještajem.⁹ Norveška i Švedska bile su jedine zemlje u kojima pitanje europskog identiteta i pripadnosti nije preporučena tema u kurikulumu. U Norveškoj, kao i na Malti, nisu uključeni sadržaji o glavnim europskim ekonomskim, političkim i društvenim pitanjima. Nadalje, norveški kurikulum nije se na nižoj sekundarnoj razini uopće bavio pitanjima povezanim s funkcioniranjem institucija, kao ni s perspektivama Europske unije.

⁸ Za detaljnije informacije o europskom školskom kontekstu, vidi drugo i šesto poglavlje ICCS 2016. Međunarodnog izvještaja (Schulz et al., 2017).

⁹ Za Republiku Hrvatsku podaci o temama građanskog odgoja i obrazovanja uključenima u nacionalni kurikulum (1. – 3. ISCED-stupanj), za školsku godinu 2010./2011. nisu bili dostupni u izvještaju Eurydice iz 2012. godine.

Europska unija predano promiče uključivanje tema EU-a u nacionalne kurikulume svojih zemalja članica (Nicaise i Blondin, 2003). Također poduzima inicijative kojima se podržavaju aktivno građanstvo, demokracija, tolerancija i ljudska prava. No kako su brojni znanstvenici istaknuli, i dalje postoji veliki nesrazmjer između obrazovnih politika i praksi (Keating, 2014; Van Driel, Darmody i Kerzil, 2016; Veugelers et al., 2017).

Većina ispitanika standardnog istraživanja Eurobarometar 85 (Europska komisija, 2016) iskazala je da je upućena u svoja prava koja ima kao europski građanin. U Finskoj, Estoniji, Švedskoj, Litvi, Danskoj, Sloveniji, Nizozemskoj i na Malti više od polovice ispitanika reklo je da poznaje svoja građanska prava. Najniže subjektivne procjene znanja zabilježene su u Hrvatskoj, Bugarskoj i Italiji.

ICCS 2016. Europski regionalni upitnik za učenike sadržavao je četiri pitanja (koji su izmijenjene verzije pitanja korištenih u ICCS 2009. Europskom upitniku za učenike) kojima su se prikupljala viđenja učenika o mogućnostima koje su imali za učenje o temama važnim za Europu u školi („mnogo“, „donekle“, „malo“, „ništa“). Četiri pitanja bila su: a) „politički i ekonomski sustavi ostalih europskih zemalja“; b) „povijest Europe“; c) „politička i društvena pitanja europskih zemalja“ i d) „političke i ekonomske integracije između europskih zemalja (na primjer, Europska unija)“. Ova skala od četiri čestice imala je zadovoljavajuću prosječnu pouzdanost (Cronbach alfa = 0,77 za združeni međunarodni set podataka) (vidi opis pitanja u prikazu 2.2, prilog C).

U kojoj su mjeri učenici iskazali da su imali mogućnosti učiti o Europi u školi značajno se razlikovalo između zemalja (tablica 2.4). Četiri zemlje, Finska, Hrvatska, Italija i Litva na sva su četiri pitanja zabilježile postotke iznad prosjeka europskih zemalja u ICCS-u 2016.

Općenito, kad se u obzir uzmu sve zemlje sudionice, 83 % ispitanih učenika izjavilo je kako je imalo mogućnosti učiti o povijesti Europe. Najveće nacionalne postotke imale su Hrvatska, Estonija, Finska, Italija i Norveška. Samo je Malta (66 %) imala prosječni postotak više od 10 postotnih bodova ispod europskog prosjeka ICCS-a 2016.

U Hrvatskoj, Finskoj, Italiji, Litvi, Norveškoj i Sloveniji, više od 70 % učenika iskazalo je da su imali mogućnosti učiti o političkim i ekonomskim sustavima drugih europskih zemalja. Najniži zabilježeni postoci za ovo pitanje bili su oni u Estoniji (52 %) i Nizozemskoj (53 %).

U prosjeku, oko 63 % učenika izjavilo je da su imali mogućnosti učiti o političkim i društvenim pitanjima u drugim europskim zemljama. Postoci su u Estoniji, na Malti i u Nizozemskoj bili više od 10 postotnih bodova ispod europskog prosjeka ICCS-a 2016. Viši postoci zabilježeni su u Hrvatskoj, Italiji i Litvi.

Prema vlastitom iskazu u prosjeku 65 % učenika imalo je mogućnosti učiti o političkim i ekonomskim integracijama između europskih zemalja (na primjer, o Europskoj uniji). Postoci u Estoniji, Latviji i Nizozemskoj bili su više od 10 postotnih bodova ispod europskog prosjeka ICCS-a 2016. Italija i Litva zabilježile su najviše postotke.

U tablici 2.4 nalaze se također prikazi nacionalnih prosjeka na ljestvici znanja o Europi za zemlje sudionice. Hrvatska i Litva imaju najviše rezultate, a Belgija s više od tri postotna boda ispod europskog prosjeka ICCS-a 2016. ima najniži rezultat. Rezultati za Bugarsku, Estoniju, Latviju, Maltu, Nizozemsku i Švedsku nalazili su se značajno ispod europskog prosjeka ICCS-a 2016.

Tablica 2.4: Iskazi učenika o njihovim mogućnostima za učenje o Europi u školi

Zemlja	Postoci učenika koji su u školi imali prilike za učenje o sljedećim temama u velikoj ili umjerenoj mjeri:				Prosječni rezultati učenika koji su izvijestili o prilikama za učenje o Europi u školi
	Politički i ekonomski sustavi europskih zemalja (%)	Povijest Europe (%)	Politička i društvena pitanja europskih zemalja (%)	Političke i ekonomske integracije između europskih zemalja (%)	
Belgija (Flandrija)	57 (1.5) ▽	74 (1.6) ▽	53 (1.3) ▽	57 (1.3) ▽	47 (0.3) ▼
Bugarska	58 (1.2) ▽	77 (1.0) ▽	58 (1.3) ▽	60 (1.3) ▽	48 (0.3) ▽
Hrvatska	71 (1.2) △	92 (0.7) △	73 (1.1) ▲	74 (1.2) △	53 (0.3) ▲
Danska [†]	70 (1.0) △	77 (0.8) ▽	65 (1.0) △	68 (1.0) △	50 (0.2)
Estonija ¹	52 (1.4) ▼	89 (0.8) △	51 (1.2) ▼	50 (1.4) ▼	48 (0.2) ▽
Finska	71 (0.9) △	92 (0.6) △	67 (1.0) △	71 (1.0) △	52 (0.2) △
Italija	81 (0.8) ▲	89 (0.7) △	80 (0.9) ▲	81 (0.9) ▲	54 (0.3) ▲
Latvija ¹	59 (1.4) ▽	82 (0.9)	54 (1.1) ▽	50 (1.1) ▼	48 (0.3) ▽
Litva	78 (1.1) ▲	93 (0.6) ▲	76 (1.1) ▲	83 (0.9) ▲	55 (0.3) ▲
Malta	59 (0.8) ▽	66 (0.7) ▼	52 (0.7) ▼	58 (0.8) ▽	47 (0.2) ▽
Nizozemska [†]	53 (1.4) ▼	83 (1.3)	52 (1.5) ▼	53 (1.3) ▼	47 (0.3) ▽
Norveška (9) ¹	71 (1.0) △	91 (0.5) △	69 (0.9) △	66 (1.0)	52 (0.2) △
Slovenija	74 (1.1) △	78 (0.9) ▽	65 (1.2) △	71 (1.0) △	50 (0.2)
Švedska ¹	63 (1.7)	80 (1.0) ▽	62 (1.4)	63 (1.2)	49 (0.3) ▽
Europski ICCS 2016. prosjek	66 (0.3)	83 (0.2)	63 (0.3)	65 (0.3)	50 (0.1)

Referentna zemlja sudionica koja nije zadovoljila zahtjeve uzorkovanja

Sjeverna Rajna-Vestfalija (Njemačka) ¹	66 (1.8)	72 (1.6)	73 (2.1)	64 (1.8)	49 (0.5)

Nacionalni ICCS 2016. postotak ili prosjek:

- ▲ Više od 10 postotnih bodova ili 3 boda iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
- △ Značajno iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
- ▽ Značajno ispod europskog ICCS 2016. prosjeka
- ▼ Više od 10 postotnih bodova ili 3 boda ispod europskog ICCS 2016. prosjeka

Napomene:

(1) Standardne pogreške navedene su u zagradama. Budući da su rezultati zaokruženi na najbliži cijeli broj, ponekad se ukupan zbroj može činiti netočnim.

(9) Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provela istraživanje u sljedećem višem razredu.

† Tek nakon što su uključene zamjenske škole, zadovoljeni su standardi udjela uzorkovanja uzorka.

¹ Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne ciljane populacije.

Popis literature

- Alnæs, K. (2013). *Roots of European identity: Challenges and threats. Debates on European identity (2013–2014)*. Strasbourg, France: Council of Europe. Retrieved from http://www.coe.int/t/policyplanning/Debates/Identity_Debates/Speech_Alnaes_en.pdf
- Bellamy, R., Castiglione, D., & Shaw, J. (2006). *Making European citizens: Civic inclusion in a transnational context (one Europe or several?)*. London, UK: Palgrave.
- Birzéa, C., Kerr, D., Mikkelsen, R., Froumin, I., Losito, B., Pol, M., & Sardoc, M. (2004). *All-European Study on Education for Democratic Citizenship Policies*. Strasbourg, France: Council of Europe.
- Bruter, M. (2004a). Civic and cultural components of a European identity: A pilot model of measurement of citizens' levels of European identity. In R. K. Herrmann, T. Risso, & B. M. Brewer (Eds.), *Transnational identities: Becoming European in the EU* (pp. 186–213). Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
- Bruter, M. (2004b). On what citizens mean by feeling "European": Perceptions of news, symbols and borderless-ness. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30(1), 21–39.
- Bruter, M. (2005). *Citizens of Europe? The emergence of a mass European identity*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Castano, E. (2004). European identity: A social-psychological perspective. In R. K. Herrmann, T. Risso, & B. M. Brewer (Eds.), *Transnational identities: Becoming European in the EU* (pp. 40–58). Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
- Cerutti, F., & Lucarelli, S. (Eds.). (2008). *The search for a European identity: Values, policies, and legitimacy of the European Union*. London, UK and New York, NY: Routledge.
- Checkel, J. T., & Katzenstein, P. J. (2009). *European identity*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Citrin, J., & Sides, J. (2004). More than nationals: How identity choice matters in the new Europe. In R. K. Herrmann, T. Risso, & B. M. Brewer (Eds.), *Transnational identities: Becoming European in the EU* (pp. 161–185). Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
- Delanty, G. (1995). *Inventing Europe: Idea, identity, reality*. London, UK: Palgrave Macmillan.
- Delanty, G., & Rumford, C. (2005). *Rethinking Europe: Social theory and the implications of Europeanization*. London, UK: Routledge.
- Diez Medrano, J., & Gutierrez, P. (2001). Nested identities: National and European identity in Spain. *Ethnic and Racial Studies*, 24(4), 753–778.
- Duchesne, S. (2008). Waiting for a European identity: Reflections on the process of identification with Europe. *Perspectives on European Politics and Society*, 9(4), 397–410.
- European Commission. (2012). *The development of European identity/identities: Unfinished business. A policy review*. Brussels, Belgium: Author. Retrieved from https://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy_reviews/development-of-european-identity-identities_en.pdf
- European Commission. (2016). *Standard Eurobarometer 85 "European citizenship" report*. Brussels, Belgium: Author. Retrieved from <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2130>
- Eurydice. (2005). *Citizenship education at school in Europe*. Brussels, Belgium: Author.
- Eurydice. (2012). *Citizenship education in Europe*. Brussels, Belgium: Author.

- Fligstein, N., Polyakova, A., & Sandholtz, W. (2012). European integration, nationalism and European identity. *Journal of Common Market Studies*, 50(1), 106–122.
- Herrmann, R. K., & Brewer, B. M. (2004). Identities and institutions: Becoming European in the EU. In R. K. Herrmann, T. Risso, & B. M. Brewer (Eds.), *Transnational identities: Becoming European in the EU*(pp. 1–25). Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
- Karolewski, I. P., & Kaina, V. (2006). *European identity: Theoretical perspectives and empirical insights*. Berlin, Germany: LIT Verlag.
- Keating, A. (2014). *Education for citizenship in Europe: European policies, national adaptations and young people's attitudes*. London, UK: Routledge.
- Kerr, D., Sturman, L., Schulz, W., & Burge, B. (2010). *ICCS 2009 European report: Civic knowledge, attitudes and engagement among lower secondary school students in twenty-four European countries*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
- Lehning, P. B. (2001). European citizenship: Towards a European identity? *Law and Philosophy*, 20(3), 239–282.
- Lepsius, M. R. (2001). The European Union: Economic and political integration and cultural plurality. In K. Eder & B. Giesen (Eds.), *European citizenship: Between national legacies and post-national projects* (pp. 205–221). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Nicaise, J., & Blondin, C. (2003). *The European dimension in secondary education in Europe: A comparative study of the place occupied by the European Union in the secondary education curriculum in the member states and in the candidate countries* (Education and Culture Series EDUC 113 EN). Luxembourg: European Parliament. Retrieved from <http://bookshop.europa.eu/en/the-european-dimension-in-secondary-education-in-europe-pbQAEDUC113/>
- Pichler, F. (2008). European identities from below: Meanings of identification with Europe. *Perspectives on European Politics and Society*, 9(4), 411–430.
- Risse, T. (2010). *A community of Europeans? Transnational identities and public spheres*. Ithaca, NY and London, UK: Cornell University Press.
- Schilde, K. E. (2014). Who are the Europeans? European identity outside of European integration. *Journal of Common Market Studies*, 52(3), 650–667.
- Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Kerr, D., & Losito, B. (2010). *ICCS 2009 international report: Civic knowledge, attitudes and engagement among lower secondary school students in thirty-eight countries*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
- Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., & Agrusti, G. (2016). *IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016: Assessment framework*. Cham, Switzerland: Springer.
- Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., & Friedman, T. (2018). *Becoming citizens in a changing world: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 international report*. Cham, Switzerland: Springer.
- Spannring, R., Wallace, C., & Datler, G. (2008). What leads young people to identify with Europe? An exploration of the impact of exposure to Europe and political engagement on European identity among young Europeans. *Perspectives on European Politics and Society*, 9(4), 480–498.

Van Driel, B., Darmody, M., & Kerzil, J. (2016). *Education policies and practices to foster tolerance, respect for diversity and civic responsibility in children and young people in the EU* (NESET II report). Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/study/2016/neset-education-tolerance-2016_en.pdf

Veugelers, W., de Groot, I., & Stolk, V. (2017). *Research for CULT Committee: Teaching common values in Europe*. Brussels, Belgium: European Parliament Policy Department for Structural and Cohesion Policies. Retrieved from [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU\(2017\)585918](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU(2017)585918)

Westle, B., & Segatti, P. (Eds.). (2016). *European identity in the context of national identity: Questions of identity in sixteen European countries in the wake of the financial crisis*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Otvoreni pristup Ovo poglavlje distribuira se pod uvjetima međunarodne licence Creative Commons (Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) kojom se dopušta svaka nekomercijalna upotreba, umnažanje, prilagodba, distribucija i reprodukcija na bilo kojem mediju ili formatu sve dok se na primjeren način daje zasluga autoru/autorima i izvoru/izvorima, dok se navode poveznice na Creative Commons licencu te dok se navodi koje su izmjene napravljene.

Slike ili drugi materijali u vlasništvu neke treće strane u ovoj knjizi uključeni su u odredbe licence, osim ako nije drugačije naznačeno u opisu materijala; ako takav materijal nije dijelom Creative Commons licence za ovo poglavlje i ako namjeravana uporaba nije zakonom dopuštena, ili nadilazi dopuštenu uporabu, korisnici će morati tražiti dozvolu izravno od vlasnika autorskih prava.

TREĆE POGLAVLJE:

Stavovi učenika o slobodi kretanja i imigraciji u Europi

Najvažniji rezultati i sažetak poglavlja

Učenici koji su sudjelovali u istraživanju prihvaćaju da europski građani trebaju imati slobodu kretanja unutar Europe.

- Velika većina učenika diljem europskih zemalja sudionica potpuno se slaže ili slaže s tvrdnjama o slobodi kretanja za europske građane unutar Europe i skloni je potpuno se ne slagati ili ne slagati s tvrdnjama o ograničavanju kretanja (tablica 3.1).
- Velike razlike među zemljama opažene su za tvrdnje o ograničavanju kretanja (tablica 3.1).
- Učenici s višom razinom građanskog znanja (na razini B ili iznad nje na ljestvici građanskog znanja) više su zastupali slobodu kretanja od učenika s nižom razinom građanskog znanja (ispod razine B) (tablice 3.2 i 3.3).
- Učenici su u odnosu na učenice bili skloniji pristajati na ograničavanje slobode kretanja (tablica 3.3).

Razlike u učeničkom prihvaćanju jednakih prava za imigrante vidljive su diljem europskih zemalja sudionica.

- Većina učenika uglavnom se slagala s izjavama o imigrantskim pravima (tablica 3.5).
- U većini europskih zemalja sudionica između stavova učenika o jednakim pravima za imigrante nije zabilježena veća razlika između istraživanja ICCS 2009. i ICCS 2016. (tablica 3.6).
- U svim zemljama učenice imaju pozitivnije stavove prema pravima imigranata od učenika (tablica 3.7).
- U većini zemalja učenici iz obitelji imigrantskog podrijetla izrazili su pozitivnije stavove prema pravima imigranata od učenika iz obitelji koje nisu imigrantskog podrijetla (tablica 3.7).
- Učenički stavovi prema jednakim pravima za imigrante povezani su s višim razinama građanskog znanja (na razini B ili iznad nje) (tablica 3.7).

U ovom poglavlju prikazani su rezultati učeničkih stavova o slobodi kretanja europskih građana koja im omogućava da rade i žive bilo gdje u Europi. U poglavlju je riječ i o rezultatima učeničkih stavova prema jednakim pravima imigranata (na primjer, glasanja, obrazovanja). Ovi pojmovi odnose se na sadržajnu domenu povezану с уčеничким stavovima prema građanskim načelima što je dio afektivno-bihevioralne dimenzije ICCS 2016. Okvira provedbe istraživanja (Schulz, Ainley, Fraillon, Losito i Agrusti, 2016).

Stavovi učenika o slobodi i ograničenju kretanja europskih građana u Europi

Sloboda kretanja i boravka osoba u Europskoj uniji u osnovi je razvoja građanstva EU-a još od Sporazuma iz Maastrichta 1992. godine, čiji je krajnji cilj bio stvaranje integriranog ekonomskog područja za građane Europske unije. Propisi koji omogućuju osobama da se kreću i borave slobodno na teritoriju zemalja članica EU-a dio su Direktive 2004/38/EC.

Godišnji izvještaj Europske komisije o mobilnosti radne snage u Europskoj uniji iz 2016. godine pokazao je da je u 2015. godini gotovo 12,5 milijuna građana 28 zemalja članica EU-a u radno aktivnoj dobi živjelo u zemlji članici izvan one čije državljanstvo imaju, a u okviru regije EU/EFTA.¹ Šest zemalja bile su domaćini za gotovo 75 % svih preseljenih osoba u neku od 28 zemalja članica EU-a: Njemačka (2,7 milijuna), Ujedinjeno Kraljevstvo (2,1 milijun), Španjolska (1,4 milijuna), Italija (1,1 milijun) te Francuska i Švicarska (zajedno oko 950.000). Zemlje EU-28 s najvećim udjelom preseljenih osoba u odnosu na cijekupnu populaciju bile su Luksemburg (43 %), Švicarska (19 %), Cipar (15 %), Irska (10 %) i Belgija (14 %) (Fries-Tersch, Tugran i Bradley, 2016).

Za vrijeme konzultacija s građanima EU-a tijekom 2015. godine (Europska komisija, 2016a), oko 2100 ispitanika u dobi od 18 godina do starijih od 71 godine podijelilo je svoja iskustva u vezi s građanstvom EU-a. Prema zaključcima ovih konzultacija gotovo svi ispitanici izjavili su da su se tijekom života barem jedanput slobodno kretali unutar EU-a. Kao glavni razlog kretanja naveli su blagdane, a odmah nakon toga razloge povezane s poslom i posjeti obitelji ili prijateljima. Ispitanci su također izrazili pozitivna mišljenja o slobodi kretanja, slažeći se da ono promiče kulturnu raznolikost (81 % ispitanika), jača međusobno razumijevanje (77 %), stvara identitet EU-a (70 %) i donosi ekonomski rast (61 %).

Rezultati standardnog istraživanja Eurobarometar 85 (Europska komisija, 2016b) također naglašavaju opće pozitivne osjećaje prema slobodnom kretanju, pri čemu ispitanici slobodno kretanje ljudi, roba i usluga unutar EU-a smatraju jednom od najpozitivnijih značajki Unije. Od europskih zemalja koje su sudjelovale u ICCS-u 2016., Bugarska, Estonija, Finska, Hrvatska, Latvija, Litva, Nizozemska i Švedska zabilježile su većinu odgovora ispitanika (prosječno 60 %) koji se slažu ili izrazito slažu da je slobodno kretanje unutar EU-a zapravo najpozitivniji ishod EU-a. U Belgiji i Italiji te na Malti pak manje od 50 % ispitanika uvjereni je da je sloboda kretanja najpozitivniji ishod EU-a.

ICCS 2016. Europski regionalni upitnik uključivao je pitanje od šest čestica osmišljeno kako bi se ispitali stavovi učenika prema slobodi europskih građana da traže zaposlenje u zemljama članica EU-a ili prema tome da se ta sloboda ograniči. Iako je korišteno i u ICCS-u 2009., ovo pitanje u ICCS-u 2016. značajno je izmijenjeno.

Tri od šest čestica vezanih za stavove učenika prema slobodi kretanja u Europi: a) „Dopuštanje građanima europskih zemalja da rade bilo gdje u Europi dobro je za europsko gospodarstvo.“, b) „Građanima europskih zemalja treba dopustiti zapošljavanje bilo gdje u Europi“, i c) „Dopuštanjem građanima europskih zemalja da rade bilo gdje u Europi pomaže se smanjiti nezaposlenost.“

1 Europsko udruženje za slobodnu trgovinu (eng. European Free Trade Organization, EFTA) međuvladina je organizacija koja promiče slobodnu trgovinu i ekonomsku integraciju između svoje četiri zemlje članice: Islanda, Lihtenštajna, Norveške i Švicarske.

Preostale tri čestice ovog pitanja usmjerene su na stavove učenika prema ograničavanju migracija u Europi: d) „Građanima europskih zemalja treba dopustiti da rade u nekoj drugoj europskoj zemlji samo ako su njihove vještine tamo potrebne.“, e) „Građanima europskih zemalja koji žele raditi u nekoj drugoj europskoj zemlji treba dopustiti da prihvate samo one poslove koje nitko u toj zemlji ne želi obavljati.“ i f) „Samo se određenom broju ljudi treba dopustiti preseljenje iz jedne u drugu europsku zemlju radi zapošljavanja.“

Od učenika se tražilo da izraze svoje slaganje s ovih šest izjava uz pomoć odgovora „potpuno se slažem“, „slažem se“, „ne slažem se“ i „uopće se ne slažem“. Proizašle skale imale su na međunarodnoj razini prosječnu pouzdanost, vrijednost Cronbach alfa 0,74 za stavove učenika prema slobodi kretanja u Europi i 0,63 za stavove učenika prema ograničenju kretanja u Europi (vidi opise pitanja u prikazima 3.1 i 3.2, prilog C).

Gotovo svi ispitani učenici složili su se s tri izjave povezane sa slobodom kretanja u Europi. U prosjeku, diljem europskih zemalja 94 % učenika smatra da je dopuštanje građanima europskih zemalja da rade bilo gdje u Europi dobro za europsko gospodarstvo (vidi tablicu 3.1). Učenici također izražavaju općenito slaganje s tvrdnjama da građanima europskih zemalja treba dopustiti da rade bilo gdje u Europi (europski prosjek ICCS-a 2016.: 92 %) i da dopuštanje građanima europskih zemalja da rade bilo gdje u Europi pomaže smanjenju nezaposlenosti (europski prosjek ICCS-a 2016.: 89 %).

U prosjeku, postoci zemalja bili su manji za preostale tvrdnje o ograničavanju kretanja (63 % za česticu d. i oko 37 % za čestice e. i f.). Ovi rezultati pokazuju opću tendenciju među ispitanim učenicima da više prihvaćaju slobodu kretanja diljem europskih zemalja.

Učenici su se slagali s izjavom da se građanima europskih zemalja mora dopustiti rad u drugoj europskoj zemlji samo ako su njihove vještine potrebne u prosjeku od 45 do 87 %. Nacionalni postoci slaganja s ovom tvrdnjom bili su posebno visoki u Bugarskoj, Hrvatskoj i Norveškoj, dok su najniži bili u Belgiji (Flandrija), Finskoj, Nizozemskoj i Sloveniji.

U prosjeku, diljem europskih zemalja sudionica 36 % učenika složilo se s tvrdnjom da se europskim građanima koji žele raditi u drugoj zemlji treba dopustiti da preuzmu samo one poslove koje nitko drugi u toj zemlji ne želi raditi. Nacionalni projekti slaganja učenika s ovom izjavom iznose od 23 do 54 %. Postoci na Malti te u Norveškoj i Švedskoj bili su više od 10 postotnih bodova iznad europskog prosjeka ICCS-a 2016. Finska i Latvija zabilježile su najniže postotke.

Nacionalni prosječni postoci slaganja učenika s tvrdnjom da se samo ograničenom broju ljudi treba dopustiti preseljenje zbog posla iz jedne europske države u drugu također su bili niski (europski prosjek ICCS-a: 37 %). Jedina zemlja gdje je nacionalno slaganje u postocima iznosilo više od 10 postotnih bodova iznad europskog prosjeka ICCS-a 2016. bila je Belgija (Flandrija). U Danskoj i Litvi te na Malti i u Norveškoj postoci su bili značajno iznad europskog prosjeka ICCS-a. Najniži postotak bio je zabilježen u Estoniji, dok su u Finskoj, Hrvatskoj i Italiji zabilježeni postoci značajno ispod europskog prosjeka ICCS-a 2016.

Tablica 3.2 prikazuje povezanosti između stavova učenika prema slobodi kretanja u Europi i varijabli koje se odnose na spol, osobne karakteristike učenika (je li iz obitelji imigrantskog podrijetla ili ne) i građansko znanje. Nisu pronađene statistički značajne razlike između skupina po spolu, kao ni između učenika iz obitelji imigrantskog podrijetla i onih iz obitelji koje nisu imigrantskog podrijetla. U svima osim u dvije zemlje učenici na razini B ili iznad nje na ljestvici građanskog znanja pokazivali su značajno više rezultate na skalama od učenika ispod te razine (otprilike tri boda na skali, prosječno). Dvije zemlje u kojima nisu zabilježene statistički značajne razlike za ove variable su Belgija (Flandrija) i Nizozemska.

Tablica 3.1: Stavovi učenika o slobodi i ograničenju kretanja u Europi

Zemlja	Postoci učenika koji seslažu ili potpunoslažu sa sljedećim tvrdnjama:				
	Dopuštanje gradanima europskih zemalja da rade bilo gdje u Evropi dobro je za europsko gospodarstvo.	Gradanima europskih zemalja treba dopustiti zapošljavanje bilo gdje u Evropi.	Dopuštanjem gradanima europskih zemalja da rade bilo gdje u Evropi pomaže se sanjiti nezapostenoš.	Gradanima eur. zemalja koj žele raditi u nekoj drugoj eur. zemlji treba dopustiti da privatre samu one poslove koje nitko u toj zemlji ne želi.	Gradanima eur. zemalja koji preseljeni iz jedne u drugu europsku zemlju.
Belgija (Flandrijा)	93 (0.6)	85 (0.8)	89 (0.6)	53 (1.3) ▲	32 (1.2) ▲
Bugarska	93 (0.6)	93 (0.6)	88 (0.8)	76 (1.0) ▲	40 (1.6) △
Hrvatska	96 (0.4)	△	97 (0.3) △	94 (0.5) △	75 (1.1) ▲
Danska [†]	93 (0.5)	89 (0.6)	87 (0.6)	58 (1.0) ▽	27 (1.4) ▽
Estonija ¹	96 (0.4)	△	94 (0.6) △	91 (0.6) △	54 (1.4) ▽
Finska	97 (0.3) △	95 (0.4) △	91 (0.6) △	45 (1.3) ▼	23 (0.9) ▼
Italija	97 (0.3) △	97 (0.3) △	92 (0.6) △	67 (1.0) △	37 (1.1) ▽
Latvija ¹	89 (0.7)	▽	92 (0.6)	86 (0.8) ▽	68 (1.2) △
Litva	96 (0.4) △	97 (0.4) △	89 (0.7)	65 (1.0)	35 (1.3) ▽
Malta	94 (0.4)	92 (0.4)	88 (0.5) ▽	70 (0.8) △	47 (0.9) ▲
Nizozemska [†]	90 (0.7) ▽	88 (0.8) ▽	85 (0.8) ▽	52 (1.3) ▼	30 (1.4) ▽
Norveška (9) ¹	95 (0.3) △	88 (0.5) ▽	88 (0.5)	87 (0.5) ▲	51 (0.8) ▲
Slovenija	95 (0.5)	95 (0.4) △	91 (0.7) △	48 (1.1) ▼	31 (1.1) ▽
Švedska ¹	92 (0.5) ▽	91 (0.5) ▽	89 (0.6)	70 (1.1) △	54 (1.1) ▲
Europski ICCS 2016. prosjek	94 (0.1)	92 (0.1)	89 (0.2)	63 (0.3)	36 (0.3)
Referentna zemlja sudionica koja nije zadovolila zahtjeve uzorkovanja					
Sjeverna Rajna-Vestfalija (Njemačka) ¹	93 (0.7)	92 (0.7)	86 (1.1)	59 (1.8)	42 (1.6)
					43 (1.8)

Nacionalni ICCS-u 2016. postotak:

▲ Više od 10 postotnih bodova iznad europskog ICCS 2016. projekta

△ Značajno iznad europskog ICCS 2016. projekta

▽ Značajno ispod europskog ICCS 2016. projekta

▼ Više od 10 postotnih bodova ispod europskog ICCS 2016. projekta

Napomene:

1) Standardne pogreške navedene su u zagradama. Budući da su rezultati zaokruženi na najbliži cijeli broj, ponekad se ukupan zbroj može činiti netočnim.

(9) Žemalja je odstupila od međunarodno definirane populacije i pravila istraživanja u sljedećem višem razredu.

† Tek takon što su uključene zanjenjske škole. Zadovoljeni su standardi udjela uzorkovanja u uzorku.

1 Nacionalna definirana populacija obuhvata od 90 do 95 % nacionalne cijlane populacije.

Tablica 3.2: Prosječni nacionalni rezultati na skali stavova učenika o slobodi kretanja u Europi prema spolu, imigrantskom podrijetlu i razini građanskog znanja

Zemlja	Prosječni rezultat prema spolu									Prosječni rezultat prema imigrantskom podrijetlu									Prosječni rezultat prema razini građanskog znanja											
	Učenici			Učenice			Neimigrantske obitelji			Imigrantske obitelji			Građansko znanje ispod razine B (manje od 479)			Građansko znanje (manje od 479)			Građansko znanje (B ili više) (479 i više)				9	6	3	0	3	6	9	
	9	6	3	0	3	6	9	9	6	3	0	3	6	9	9	6	3	0	3	6	9	9	6	3	0	3	6	9		
Belgija (Flandrij)	48 (0.3)						48 (0.3)	48 (0.3)						49 (0.8)	47 (0.4)														48 (0.3)	
Bugarska	51 (0.3)						51 (0.3)		^						48 (0.4)	48 (0.4)														53 (0.3)
Hrvatska	54 (0.3)						53 (0.3)	54 (0.2)						54 (0.6)	51 (0.5)														54 (0.2)	
Danska [†]	48 (0.3)						48 (0.2)	48 (0.2)						48 (0.6)	46 (0.4)														48 (0.2)	
Estonija ¹	51 (0.3)						51 (0.3)	51 (0.2)	51 (0.2)					50 (0.8)	47 (0.6)															52 (0.3)
Finska	50 (0.3)						51 (0.3)	51 (0.2)						50 (0.9)	47 (0.6)															51 (0.2)
Italija	53 (0.2)						52 (0.3)	53 (0.2)						52 (0.7)	50 (0.5)															54 (0.2)
Latvija ¹	48 (0.3)						47 (0.2)	47 (0.2)						46 (1.0)	46 (0.4)															47 (0.3)
Litva	52 (0.3)						51 (0.3)	52 (0.2)						50 (0.8)	48 (0.4)															53 (0.2)
Malta	50 (0.3)						50 (0.2)	50 (0.2)						51 (0.7)	48 (0.3)															52 (0.2)
Nizozemska [†]	48 (0.4)						47 (0.4)	47 (0.3)						49 (0.7)	47 (0.5)															48 (0.3)
Norveška (9) ¹	49 (0.2)						49 (0.2)	49 (0.2)						50 (0.3)	48 (0.4)															49 (0.2)
Slovenija	51 (0.3)						51 (0.3)	51 (0.2)						51 (0.5)	48 (0.4)															52 (0.3)
Švedska ¹	49 (0.3)						48 (0.3)	48 (0.2)						50 (0.5)	47 (0.7)															49 (0.3)
Europski ICCS 2016. projekat	50 (0.1)						50 (0.1)	50 (0.1)						50 (0.2)	48 (0.1)															51 (0.1)

■ Razlika između uspoređivanih skupina statistički je značajna za $p < 0.05$.

□ Razlika između uspoređivanih skupina statistički nije znacajna za $p > 0.05$.

Napomene:

○ Standardne pogreške navedene su u zagradama.

Prosječni rezultati koji su značajno viši ($p < 0.05$) od rezultata skupine za usporedbu otisnuti su **masnim slovima**.

(9) Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provela istraživanje u sljedećem višem razredu.

† Tek nakon što su uključene zamjenske škole, zadovoljeni su standardi udjela uzorkovanja uzorka.

¹ Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne cijlane populacije.

^ Broj učenika premašen je za izračunavanje prosječnih rezultata skupine.

Kada su analizirane potencijalne povezanosti između stavova učenika prema ograničenju kretanja u Europi i spola, pronađene su velike i statistički značajne razlike između učenika i učenica u svim zemljama, pri čemu su učenici više od učenica zastupali ograničenja (vidi tablicu 3.3). U prosjeku, diljem zemalja opažena je razlika od oko tri boda na skali.

U nekoliko zemalja, točnije Belgiji (Flandriji), Danskoj, Estoniji, Finskoj, Norveškoj, Sloveniji i Švedskoj, učenici iz obitelji imigrantskog podrijetla bili su skloniji složiti se s tvrdnjama o ograničavanju kretanja nego učenici koji dolaze iz obitelji koje nisu imigrantskog podrijetla (tablica 3.3).² U usporedbi s učenicima s nižom razinom građanskog znanja (ispod razine B), učenici na razini B ili iznad nje na ljestvici građanskog znanja bili su manje skloni ograničenjima kretanja. U prosjeku, ta razlika iznosila je sedam bodova na skali.

Stavovi učenika prema imigraciji

Tijekom 2015. godine 4,7 milijuna ljudi migriralo je u neku od 28 zemalja članica EU-a (Eurostat, 2017). Među tim ljudima, prema Eurostatovim procjenama, nalazilo se 2,7 milijuna građana iz zemalja koje nisu članice i 1,9 milijuna ljudi koji nisu imali državljanstvo zemlje članice EU-a u koju su migrirali.

U prosjeku, ispitanici koji su u 2016. godini sudjelovali u standardnom istraživanju Eurobarometar 86 (EB86) (Europska komisija, 2016c) smatrali su kako je imigracija najvažnije pitanje na europskoj razini, a iza nje slijedi terorizam. (Ipak, postoci za imigraciju smanjili su se za 13 postotnih bodova u odnosu na 2015. godinu.) Među europskim zemljama koje su sudjelovale u ICCS-u 2016. više od 60 % ispitanika u Estoniji, na Malti te u Bugarskoj identificiralo je imigraciju kao najvažnije pitanje. Nacionalni postoci za imigraciju kao glavno pitanje iznosili su između 50 i 60 % u Danskoj, Latviji, Litvi, Nizozemskoj, Sloveniji i Švedskoj.

U istraživanju Eurobarometar 86 iz 2016. godine velika većina ispitanika (61 %) smatrala je imigraciju ljudi iz drugih zemalja članica EU-a pozitivnom. Ipak, 56 % ispitanika izrazilo je negativan stav prema imigriraju ljudi izvan EU-a u zemlje članice EU-a, ali se i se udio ispitanika koji smatraju ovu vrstu imigracije pozitivnom povećao između provedbe istraživanja 2015. i 2016. godine.

Među zemljama sudionicama ICCS-a 2016. ispitanici u Švedskoj, Finskoj i Litvi imali su najpozitivnije osjećaje oko imigracije ljudi iz drugih zemalja članica EU-a. U Latviji i Italiji ispitanici su iskazali uglavnom negativne osjećaje. Kad je riječ o imigraciji ljudi izvan EU-a, većina ispitanika u Estoniji, Latviji i Bugarskoj iskazala je negativan stav o tim procesima. Među zemljama koje su sudjelovale u ICCS-u, u Švedskoj su zabilježeni najniži prosječni postoci negativnih osjećaja.

Rezultati Europskog društvenog istraživanja (eng. European Social Survey, ESS) uputili su na to da su stavovi javnosti prema imigraciji blisko povezani s obrazovnim karakteristikama (Masso, 2009; Paas i Halapuu, 2012) i da mladi i osobe s višim razinama obrazovanja pokazuju pozitivnije stavove prema imigrantima od starijih i manje obrazovanih osoba. Istraživanje Eurobarometar 86 iz 2016. godine (Europska komisija, 2016c) i Europsko društveno istraživanje pokazali su da Euroljani bolje prihvaćaju migrante iz iste rasne ili etničke skupine iz koje i sami dolaze te da imaju negativne osjećaje prema migrantima iz siromašnijih izvaneuropskih zemalja. U vezi s učincima migracije, Euroljani naglašavaju negativan utjecaj migracije na njihov svakodnevni život (na primjer, zločini i kvaliteta zdravstvenih i socijalnih usluga). Opća pitanja povezana s kulturom izazivaju manju zabrinutost, iako usporedbe pokazuju da se ta zabrinutost tijekom vremena malo povećala (Heath i Richards, 2016).

² Kako je navedeno u prethodnom poglavlju, učenici koji dolaze iz obitelji imigrantskog podrijetla također općenito dolaze iz nižih socioekonomskih uvjeta od učenika iz obitelji koje nisu imigrantskog podrijetla.

Tablica 3.3: Prosječni nacionalni rezultati na skali stavova učenika o ograničenju kretanja u Europi prema spolu, imigrantskom podrijetlu i razini građanskog znanja

Zemlja	Prosječni rezultat prema spolu									Prosječni rezultat prema imigrantskom podrijetlu									Prosječni rezultat prema razini građanskog znanja									
	Učenici			Učenice			Nemigrantske obitelji			Imigrantske obitelji			Građansko znanje ispod razine B (manje od 479)			Građansko znanje na razini B ili višoj (479 i više)												
	9	6	3	0	3	6	9	9	6	3	0	3	6	9	9	6	3	0	3	6	9	9	6	3	0	3	6	9
Belgija (Flandrija)	50	(0.3)		5	(0.3)		49	(0.3)	49	(0.3)	49	(0.3)	52	(0.6)	54	(0.4)							48	(0.3)				
Bugarska	52	(0.4)		5	(0.4)		50	(0.4)		5	(0.4)		55	(0.4)									48	(0.3)				
Hrvatska	52	(0.4)		5	(0.4)		48	(0.3)	50	(0.3)			49	(0.6)	55	(0.5)							49	(0.3)				
Danska [†]	51	(0.3)		5	(0.3)		49	(0.3)	50	(0.2)			51	(0.6)	54	(0.4)							50	(0.2)				
Estonija ¹	50	(0.3)		5	(0.4)		46	(0.4)	48	(0.3)			49	(0.6)	53	(0.5)							47	(0.3)				
Finska	50	(0.4)		5	(0.4)		44	(0.3)	47	(0.3)			50	(1.0)	55	(0.5)							46	(0.3)				
Italija	51	(0.3)		5	(0.3)		49	(0.3)	50	(0.2)			50	(0.6)	54	(0.4)							48	(0.2)				
Latvija ¹	51	(0.3)		5	(0.2)		48	(0.2)	50	(0.2)			49	(0.8)	52	(0.4)							48	(0.2)				
Litva	52	(0.4)		5	(0.3)		48	(0.3)	50	(0.3)			51	(0.7)	56	(0.4)							48	(0.3)				
Malta	54	(0.3)		5	(0.2)		50	(0.2)	52	(0.2)			51	(0.6)	56	(0.3)							49	(0.3)				
Nizozemska [†]	49	(0.4)		5	(0.4)		48	(0.3)	48	(0.3)			50	(1.1)	52	(0.7)							47	(0.3)				
Norveška (9) ¹	55	(0.2)		5	(0.2)		53	(0.2)	54	(0.1)			55	(0.3)	57	(0.3)							53	(0.1)				
Slovenija	49	(0.3)		5	(0.3)		46	(0.3)	47	(0.3)			50	(0.7)	54	(0.4)							46	(0.3)				
Švedska ¹	54	(0.3)		5	(0.3)		50	(0.3)	52	(0.3)			54	(0.5)	57	(0.7)							51	(0.2)				
Europski ICCS 2016. prosjek	51	(0.1)		5	(0.1)		48	(0.1)	50	(0.1)			51	(0.2)	55	(0.1)							48	(0.1)				

■ Razlika između uspoređivanih skupina statistički je značajna za $p < 0.05$.

□ Razlika između uspoređivanih skupina statistički nije značajna za $p < 0.05$.

Napomene:

○ Standardne pogreške navedene su u zagradama.

Prosječni rezultati koji su značajno viši ($p < 0.05$) od rezultata skupine za usporedu otinutu su **masnim slovima**.

(9) Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provedla istraživanje u sljedećem višem razredu.

† Tek nakon što su uključene zanjenjske škole, zadovoljeni su standardni udjeli izuzorkovanja uzorka.

¹ Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne cijlane populacije.

^ Broj učenika premašen je za izračunavanje prosječnih rezultata skupine.

Neka istraživanja u kojima su analizirani stavovi adolescenata prema imigrantima naglasila su da roditelji, tolerantnost vršnjaka i ksenofobija, zajedno s prijateljstvima u skupini, utječu na relativne promjene u učeničkim proimigrantskim i protumigrantskim stavovima (Davies, Tropp, Aron, Pettigrew i Wright, 2011; Degner i Dalege, 2013; Gniewosz i Noack, 2015; Miklikowska, 2017; van Zalk, Kerr, van Zalk i Stattin, 2013).

Istraživanja na temu adolescentskih stavova prema pravima imigranata i nacionalizmu pokazala su da su veća vjerska raznolikost i restriktivnije politike prema građanstvu povezani s nižom potporom adolescenata pravima imigranata (Barber, Fennelly i Torney-Purta, 2013). Rezultati istraživanja također su istaknuli da adolescentice imaju pozitivnije stavove prema pravima imigranata nego adolescenti (Amadeo, Torney-Purta, Lehmann, Husfeldt i Nikolova, 2002; Diaz-Veizades, Widaman, Little i Gibbs, 1995; Torney-Purta, Lehmann, Oswald i Schulz, 2001; Toth, 1995; Watts, 1996; Westin, 1998).

U IEA-inom istraživanju građanskog odgoja i obrazovanja iz 1999. godine (Civic Education Study, CIVED) korišteno je osam pitanja kako bi se izmjerili stavovi prema imigrantima. Njih pet bilo je uključeno u skalu (Schulz, 2004). I na razini nižeg i višeg sekundarnog obrazovanja učenici su iskazali uglavnom pozitivne stavove prema pravima migranata (Amadeo et al., 2002; Torney-Purta et al., 2001). U upitniku za učenike u ICCS-u 2009. neznatno je promijenjena verzija pet pitanja korištenih u CIVED-ovoj skali. Rezultati su pokazali da učenici iz obitelji imigrantskog podrijetla izražavaju više razine prihvatanja jednakih prava i mogućnosti za imigrante od učenika iz obitelji koje nisu imigrantskog podrijetla (Schulz, Ainley, Fraillon, Kerr i Losito, 2010).

U ICCS-u 2016., zbog posebne važnosti ove teme u europskom kontekstu, u upitnik za učenike uključeno je pitanje kojim se mjerilo prihvatanje jednakih prava za imigrante. Objasnjenje ovoga pitanja potreba je da se izmjeri učeničko prihvatanje načela pružanja jednakih prava i mogućnosti imigrantima. Budući da su brojne zemlje sudionice ICCS-a imale vrlo malu imigraciju, tvrdnje su se odnosile na imigraciju u bilo koju zemlju, ne samo u onu u kojoj učenici žive.

Sljedeća pitanja s pridruženom Likertovom ljestvicom odgovora (s kategorijama „potpuno se slažem“, „slažem se“, „ne slažem se“ i „uopće se ne slažem“) korištена su za mjerjenje stavova europskih učenika prema jednakim pravima imigranata: a) „Imigranti trebaju imati priliku nastaviti govoriti svojim jezikom.“, b) „Djeca imigranata trebaju imati iste obrazovne mogućnosti kao i sva druga djeca u zemlji.“, c) „Imigranti koji žive u zemlji nekoliko godina trebaju imati mogućnosti glasovati na izborima“, d) „Imigranti trebaju imati priliku nastaviti sa svojim običajima i stilom života.“, i e) „Imigranti trebaju imati ista prava kao i svi ostali u zemlji.“. Ovih pet čestica formiralo je skalu s visokom prosječnom pouzdanošću za združeni međunarodni uzorak (Cronbach alfa = 0,80), pri čemu veći rezultat na skali odražava veće prihvatanje jednakih mogućnosti za imigrante (vidi opis pitanja u prikazu 3.3, prilog C).

U prosjeku, većina se učenika složila da imigrantska djeca trebaju imati iste mogućnosti koje imaju i ostala djeca u zemlji (europski prosjek ICCS-a 2016.: 93 %) i da imigranti trebaju imati sva prava kao i svi drugi u zemlji (europski prosjek ICCS-a 2016.: 88 %). Za tvrdnje o tome da imigranti trebaju moći glasati na izborima, njegovati svoje običaje i način života te nastaviti govoriti svojim jezikom zabilježeni su niži postoci slaganja (europski prosjek ICCS-a 2016. redom: 75 %, 73 % i 68 %) (vidi tablicu 3.4).

U europskim zemljama koje su sudjelovale u oba ciklusa ICCS-a, 2009. i 2016. godine, prosječan učenik slagao se s tvrdnjama o prihvatanju jednakih prava za imigrante. U Švedskoj su prosječni nacionalni rezultati bili više od tri boda iznad europskog prosjeka ICCS-a 2016.. Latvija je zabilježila najniži nacionalni prosjek (tablica 3.5).

Tablica 3.4: Stavovi učenika prema jednakim pravima za imigrante

Zemlja	Postoci učenika koji se slažu ili u potpunostislažu sa sljedećim tvrdnjama:				
	Imigranti trebaju imati priliku nastaviti govoriti svojim jezikom.	Djeca imigranata trebaju imati iste obrazovne mogućnosti kao i sva druga djeca u zemljiji.	Imigranti koji žive u zemlji nekoliko godina trebaju imati mogućnosti glasati na izborima.	Imigranti trebaju imati priliku nastaviti sa svojim običajima i stilom života.	Imigranti trebaju imati ista prava kao i svi ostali u zemlji.
Belgija (Flandrija)	58 (1.2) ▼	94 (0.5) △	77 (1.0) △	66 (1.2) ▽	88 (0.8)
Bugarska	71 (1.2) △	86 (0.9) ▽	55 (1.4) ▼	75 (1.1) △	76 (1.1) ▼
Hrvatska	79 (1.1) ▲	95 (0.5) △	78 (1.0) △	84 (0.9) ▲	92 (0.7) △
Danska [†]	60 (1.0) ▽	95 (0.4) △	86 (0.7) ▲	78 (1.0) △	90 (0.7) △
Estonija ¹	62 (1.2) ▽	94 (0.5)	68 (1.1) ▽	59 (1.1) ▼	85 (0.8) ▽
Finska	68 (1.0)	91 (0.7) ▽	78 (0.9) △	65 (1.0) ▽	89 (0.7) △
Italija	65 (1.0) ▽	94 (0.5) △	76 (1.1)	73 (1.0)	92 (0.6) △
Latvija ¹	50 (1.3) ▼	88 (0.7) ▽	58 (1.3) ▼	54 (1.4) ▼	78 (1.0) ▽
Litva	80 (1.0) ▲	95 (0.5) △	70 (1.0) ▽	82 (0.8) △	88 (0.7)
Malta	79 (0.9) ▲	90 (0.6) ▽	67 (0.9) ▽	72 (0.8)	83 (0.7) ▽
Nizozemska [†]	51 (1.5) ▼	92 (0.5)	80 (0.9) △	70 (1.2) ▽	87 (0.9)
Norveška (9) ¹	76 (0.9) △	96 (0.3) △	84 (0.6) △	81 (0.7) △	92 (0.4) △
Slovenija	73 (1.2) △	95 (0.4) △	82 (0.9) △	79 (1.0) △	92 (0.7) △
Švedska ¹	82 (1.2) ▲	95 (0.5) △	88 (0.9) ▲	83 (1.0) △	94 (0.7) △
Europski ICCS 2016. prosjek	68 (0.3)	93 (0.1)	75 (0.3)	73 (0.3)	88 (0.2)

Referentna zemlja sudionica koja nije zadovoljila zahtjeve uzorkovanja

Sjeverna Rajna-Vestfalija (Njemačka) ¹	82 (1.3)	93 (0.8)	83 (1.2)	79 (1.3)	92 (1.0)

Nacionalni ICCS 2016. postotak:

- ▲ Više od 10 postotnih bodova iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
- △ Značajno iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
- ▽ Značajno ispod europskog ICCS 2016. prosjeka
- ▼ Više od 10 postotnih bodova ispod europskog ICCS 2016. prosjeka

Napomene:

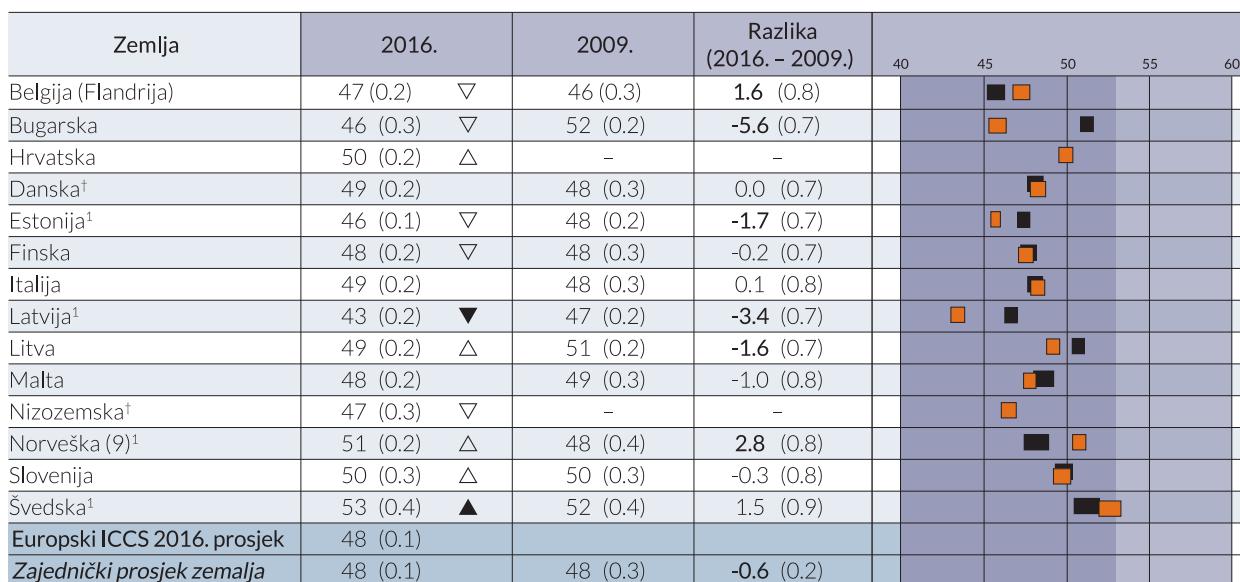
- (⁰) Standardne pogreške navedene su u zagradama. Budući da su rezultati zaokruženi na najbliži cijeli broj, ponekad se ukupan zbroj može činiti netočnim.
- (9) Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provela istraživanje u sljedećem višem razredu.
- † Tek nakon što su uključene zamjenske škole, zadovoljeni su standardi udjela uzorkovanja uzorka.
- ¹ Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne ciljane populacije.

Između ICCS-ovih istraživanja iz 2009. i 2016. godine nacionalni rezultat na skali učeničkih stavova prema imigrantima smanjio se u četiri zemalje: u Bugarskoj, Estoniji, Latviji i Litvi. Zabilježen je mali značajni porast u Belgiji (Flandriji) i Norveškoj. Zemlja s najvećim povećanjem u prosječnom rezultatu između 2009. i 2016. jest Norveška (2,8 bodova). Najveće smanjenje bilo je u Bugarskoj (-5,6 bodova). Kako je prikazano u tablici 3.5, europski prosjek zemalja sudionica ICCS-u 2016. bio je nešto niži nego 2009. godine – za nešto više od pola boda.

U svim zemljama sudionicama učenice su općenito imale pozitivnije stavove prema pravima imigranata od učenika (vidi tablicu 3.6). Statistički značajna razlika iznosila je u prosjeku dva postotna boda. U devet zemalja učenici iz obitelji imigrantskog podrijetla iskazali su pozitivnije stavove prema pravima imigranata od onih iz obitelji koje nisu imigrantskog podrijetla. Statistički značajna razlika u postotnim bodovima na skali iznosila je u prosjeku oko tri boda. Najveće razlike (četiri boda ili više) zabilježene su u Belgiji (Flandriji), Danskoj, Finskoj, Italiji, Nizozemskoj, Norveškoj i Švedskoj.

U svakoj zemlji rezultati učenika na skali bili su veći za učenike s višom razinom građanskog znanja (na razini B ili iznad nje) nego kod učenika s nižom razinom građanskog znanja (ispod razine B). U prosjeku, razlika je iznosila oko dva boda na skali.

Tablica 3.5: Nacionalni prosjeci za učeničko prihvatanje jednakih prava za imigrante

Referentna zemlja sudionica koja nije zadovoljila zahtjeve uzorkovanja

Sjeverna Rajna-Vestfalija (Njemačka) ¹	53 (0.5)	–	–				■ ■	

■ 2016. prosječni rezultat +/- interval pouzdanosti

■ 2009. prosječni rezultat +/- interval pouzdanosti

Učenici s rezultatom unutar ove boje, prosječno za sve zadatke, imaju više od 50 % veću vjerojatnost za odgovor:

Bez potpunog slaganja s pozitivnim tvrdnjama
Potpuno slaganje s pozitivnim tvrdnjama

Nacionalni ICCS 2016. prosjek:

- ▲ Više od 3 boda iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
- △ Značajno iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
- ▽ Značajno ispod europskog ICCS 2016. prosjeka
- ▼ Više od 3 boda ispod europskog ICCS 2016. prosjeka

Napomene:

(0) Standardne pogreške navedene su u zagradama. Statistički značajne razlike ($p < 0.05$) između 2009. i 2016. godine prikazane su **masnim slovima**.

(9) Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provedla istraživanje u sljedećem višem razredu.

† Tek nakon što su uključene zamjenske škole, zadovoljeni su standardi udjela uzorkovanja uzorka.

¹ Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne ciljane populacije.

– Usporedivi podaci nisu dostupni.

Tablica 3.6: Prosječni nacionalni rezultati na skali stavova učenika o jednakinim pravima za imigrante prema spolu, imigrantskom podrijetlu i razini građanskog znanja

Zemlja	Prosječni rezultat prema spolu									Prosječni rezultat prema imigrantskom podrijetlu									Prosječni rezultat prema razini građanskog znanja									
	Učenici			Učenice			Neimigrantske obitelji			Imigrantske obitelji			Građansko znanje Ispod razine B (manje od 479)			Građansko znanje na razini B ili višoj (479 i više)												
	9	6	3	0	3	6	9	9	6	3	6	9	9	6	3	6	9	9	6	3	6	9	9	6	3	6	9	
Belgija (Flandrija)	46 (0.3)						49 (0.3)						52 (0.6)					48 (0.5)										47 (0.3)
Bugarska	45 (0.4)						47 (0.3)						51 (0.3)					46 (0.4)										47 (0.4)
Hrvatska	49 (0.3)						51 (0.3)						50 (0.2)					50 (0.8)										51 (0.3)
Danska [†]	48 (0.3)						49 (0.2)						48 (0.2)					53 (0.4)										49 (0.2)
Estonija [†]	45 (0.2)						47 (0.2)						46 (0.2)					46 (0.7)										46 (0.2)
Finska	46 (0.3)						50 (0.3)						48 (0.2)					52 (1.1)										48 (0.2)
Italija	48 (0.3)						50 (0.2)						48 (0.3)					53 (0.6)										49 (0.3)
Latvija [†]	43 (0.3)						44 (0.3)						43 (0.2)					44 (0.7)										44 (0.3)
Litva	49 (0.3)						50 (0.3)						49 (0.2)					51 (1.2)										50 (0.2)
Malta	47 (0.3)						49 (0.2)						48 (0.2)					51 (0.6)										49 (0.2)
Nizozemska [†]	46 (0.3)						47 (0.3)						46 (0.2)					52 (0.6)										47 (0.3)
Norveška (9) [‡]	50 (0.3)						52 (0.2)						51 (0.2)					56 (0.4)										52 (0.2)
Slovenija	49 (0.3)						51 (0.3)						50 (0.3)					51 (0.6)										50 (0.3)
Švedska [†]	52 (0.6)						54 (0.3)						52 (0.4)					57 (0.5)										54 (0.4)
Europski ICCS 2016. prosjek	47 (0.1)						49 (0.1)						48 (0.1)					51 (0.2)										49 (0.1)

■ Razlika između uspoređivanih skupina statistički je značajna za $p < 0.05$.
 □ Razlika između uspoređivanih skupina statistički nije značajna za $p > 0.05$.

Napomene:

○ Standardne pogreške navedene su u zagrada.
 ○ Prosječni rezultati koji su značajno viši ($p < 0.05$) od rezultata skupine za usporedbu otisnuti su **masnim slovima**.

(9) Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provedla istraživanje u slijedećem višem razredu.

† Tek nakon što su uključene zanjenjske škole zadovoljeni su standardni udjeli uzorkovanja uzorka.

[‡] Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne cijene populacije.
 ^ Broj učenika premalen je za izračunavanje prosječnih rezultata skupine.

Popis literature

- Amadeo, J., Torney-Purta, J., Lehmann, R., Husfeldt, V., & Nikolova, R. (2002). *Civic knowledge and engagement: An IEA study of upper secondary students in sixteen countries*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
- Barber, C., Fennelly, K., & Torney-Purta, J. (2013). Nationalism and support for immigrants' rights among adolescents in 25 countries. *Applied Developmental Science*, 17(2), 60–75. doi: 10.1080/10888691.2013.774870
- Davies, K., Tropp, L. R., Aron, A., Pettigrew, T. F., & Wright, S. C. (2011). Cross-group friendships and intergroup attitudes: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 15(4), 332–351. doi: 10.1177/1088868311411103
- Degner, J., & Dalege, J. (2013). The apple does not fall far from the tree, or does it? A meta-analysis of parent– child similarity in intergroup attitudes. *Psychological Bulletin*, 139, 1270–1304. doi: 10.1037/a0031436
- Diaz-Veizades, J., Widaman, K., Little, T., & Gibbs, K. (1995). The measurement and structure of human rights attitudes. *The Journal of Social Psychology*, 135(3), 313–328.
- European Commission. (2016a). EU citizenship consultation 2015. *Common values, rights and democratic participation*. Brussels, Belgium: Author. Retrieved from http://ec.europa.eu/justice/citizen/document/files/2015_public_consultation_booklet_en.pdf
- European Commission. (2016b). *Standard Eurobarometer 85 “European citizenship” report*. Brussels, Belgium: Author. Retrieved from <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2130>
- European Commission. (2016c). *Standard Eurobarometer 86 “Public opinion in the European Union, first results”*. Brussels, Belgium: Author. Retrieved from <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2137>
- Eurostat. (2017). Migration and migrant population statistics. *Eurostat statistics explained* [Website]. Retrieved from http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/migration_and_migrant_population_statistics
- Fries-Tersch, E., Tugran, T., & Bradley, H. (2016). *Annual report on intra-EU labour mobility: Final report, December 2016*. Brussels, Belgium: European Commission. Retrieved from <http://www.europa.eu>
- Gniewosz, B., & Noack, P. (2015). Parental influences on adolescents' negative attitudes toward immigrants. *Journal of Youth and Adolescence* (online publication). doi: 10.1007/s10964-015-0291-3
- Heath, A., & Richards, L. (2016). *Attitudes towards immigration and their antecedents: Topline results from Round 7 of the European Social Survey* (ESS Topline Results Series, Issue 7). London, UK: European Social Survey. Retrieved from http://www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/ESS7_toplines_issue_7_immigration.pdf
- Masso, A. (2009). A readiness to accept immigrants in Europe? Individual and country-level characteristics. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(2), 251–270.

Miklikowska, M. (2017). Development of anti-immigrant attitudes in adolescence: The role of parents, peers, intergroup friendships, and empathy. *British Journal of Psychology*, 108(3), 626_648. doi :10.1111/bjop.12236

Paas T., & Halapuu V. (2012). *Attitudes towards immigrants and the integration of ethnically diverse societies* (NORFACE Migration Discussion Paper No. 2012-23). Retrieved from http://www.norfacemigration.org/publ_uploads/NDP_23_12.pdf

Schulz, W. (2004). Scaling procedures for Likert-type items on students' concepts, attitudes and actions. In W. Schulz & H. Sibbersen (Eds.), *IEA Civic Education Study: Technical report* (pp. 193–126). Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Kerr, D., & Losito, B. (2010). *ICCS 2009 international report: Civic knowledge, attitudes and engagement among lower secondary school students in thirty-eight countries*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., & Agrusti, G. (2016). *IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016: Assessment framework*. Cham, Switzerland: Springer.

Torney-Purta, J., Lehmann, R., Oswald, H., & Schulz, W. (2001). *Citizenship and education in twenty-eight countries: Civic knowledge and engagement at age fourteen*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Toth, O. (1995). Political-moral attitudes amongst young people in post-Communist Hungary. In L. Chisholm, P. Buchner, H.-H. Kruger, & M. du Bois-Reymond (Eds.), *Growing up in Europe: Contemporary horizons in childhood and youth studies* (Vol. 2, pp. 189–194). Berlin, New York: Walter de Gruyter.

van Zalk, M.H.W., Kerr, M., van Zalk, N., & Stattin, H. (2013). Xenophobia and tolerance in adolescence: Cross-Influence processes in friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 41(4), 627–639.

Watts, M. W. (1996). Political xenophobia in the transition from socialism: Threat, racism and ideology among East German youth. *Political Psychology*, 17(1), 97–126.

Westin, C. (1998). Immigration, xenophobia and youthful opinion. In J. Nurmi (Ed.), *Adolescents, cultures and conflicts: Growing up in contemporary Europe* (pp. 225–241). New York, NY: Garland Publishing.

Otvoreni pristup Ovo poglavje distribuira se pod uvjetima međunarodne licence Creative Commons (Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) kojom se dopušta svaka nekomercijalna upotreba, umnažanje, prilagodba, distribucija i reprodukcija na bilo kojem mediju ili formatu sve dok se na primjeren način daje zasluga autoru/autorima i izvoru/izvorima, dok se navode poveznice na Creative Commons licencu te dok se navodi koje su izmjene napravljene.

Slike ili drugi materijali u vlasništvu neke treće strane u ovoj knjizi uključeni su u odredbe licence, osim ako nije drugačije naznačeno u opisu materijala; ako takav materijal nije dijelom Creative Commons licence za ovo poglavje i ako namjeravana uporaba nije zakonom dopuštena, ili nadilazi dopuštenu uporabu, korisnici će morati tražiti dozvolu izravno od vlasnika autorskih prava.

ČETVRTO POGLAVLJE:

Percepције учењика о Европи и будућности Европе

Najvažniji rezultati i sažetak poglavlja

Gotovo svi ispitani učenici prihvaćaju suradnju oko određenih pitanja između europskih zemalja.

- S tvrdnjama o suradnji u osiguravanju visoke stope zaposlenosti, jačanju ekonomija zemalja, prevenciji i borbi protiv terorizma te zaštiti okoliša iskazano je veliko slaganje (tablica 4.1).
- Analizirane su povezanosti između viđenja učenika o suradnji između europskih zemalja i visokih rezultata u građanskom znanju (na razini B ili iznad nje na ljestvici građanskog znanja) (tablica 4.2).

Većina učenika izrazila je pozitivna očekivanja u pogledu будућnosti Europe, iako neke teme potiču zabrinutost.

- Učenici vjeruju da će se povećati suradnja između europskih zemalja i da će mir i demokracija diljem Europe najvjerojatnije jačati (tablica 4.3).
- Učenici smatraju terorizam i utjecaj neeuropskih sila najvećim problemima (tablica 4.4).

Većina učenika ima pozitivne stavove prema Europskoj uniji.

- Većina učenika uglavnom se slagala s tvrdnjama da EU-a ima ulogu u poštivanju ljudskih prava, sigurnosti u Europi, zaštiti okoliša, jačanju gospodarstva i dijeljenju zajedničkih pravila i zakona (tablica 4.5).
- Većina ispitanih učenika iskazala je povjerenje prema Europskoj komisiji i Europskom parlamentu (tablica 4.6).
- Učenička očekivanja od glasanja na europskim izborima u будућnosti razlikovala su se od zemlje do zemlje (tablica 4.7).

Gotovo svi ispitani učenici imali su pozitivne percepције svog života u будућnosti.

- U većini zemalja sudionica većina učenika ima pozitivan stav o svojoj будућnosti. U kolikoj su mjeri učenici smatrali da će njihova finansijska situacija biti bolja od one njihovih roditelja razlikovalo se među zemljama (tablica 4.8).

U ovom poglavlju ispituju se konstrukti povezani sa stavovima učenika prema građanskom društvu i sustavima (na primjer, učenički stavovi prema europskoj suradnji i Europskoj uniji te percepcije učenika o Europi u budućnosti). Također, u njemu se analizira konstrukt povezan s učeničkim stavovima prema europskim identitetima (primjerice, stavovi učenika o vlastitoj budućnosti) (Schulz, Ainley, Fraillon, Losito i Agrusti, 2016).

Stavovi učenika o suradnji između europskih zemalja

Suradnja između europskih zemalja ključna je za aktualne procese pojavljivanja i uspostave zajedničkog europskog prostora koji postavlja europske građane u prisnje zajedništvo, omogućavajući im da dijele ideje i osmišljavaju rješenja za zajedničke probleme. Rezultati standardnog istraživanja Eurobarometar 86 (Europska komisija, 2016a) pokazali su da većina Euroljana podržava uspostavu zajedničkog sustava obrane i politika sigurnosti među zemljama sudionicama te donošenje zajedničke europske politike o migraciji. Prema ovome istraživanju među ispitanicima koji dolaze iz zemalja koje su sudjelovale u ICCS-u 2016., gotovo 90 % njih u Švedskoj i 87 % u Nizozemskoj složilo se da njihove zemlje trebaju pomoći izbjeglicama. U Bugarskoj je zabilježen najmanji postotak slaganja s ovom tvrdnjom.

Drugo važno pitanje u vezi sa suradnjom između europskih zemalja jest priznavanje obrazovnih kvalifikacija stečenih u nekoj drugoj europskoj zemlji. Suradnja u ovom području povećava željenu mobilnost mladih Euroljana, kao i njihove aspiracije za rad, studiranje ili stručno osposobljavanje u drugoj zemlji EU-a.

U 2014. godini istraživanje stavova provedeno je na 13.437 mladih Euroljana u dobi između 16 i 30 godina u 28 zemalja članica EU-a. Istraživanje je bilo dio događaja pod nazivom European Youth Event (EYE), a organizirao ga je Europski parlament (Flash Eurobarometar Europskog parlamenta, 2014). Njime je utvrđeno da otprilike četiri od deset mladih (43 %) teži za slobodom mobilnosti. Među europskim zemljama koje su sudjelovale u ICCS-u 2016. ove težnje uglavnom su dijelile Slovenija, Estonija i Italija, s oko 60 % ispitanika koji su izjavili da žele slobodu mobilnosti. Mladi iz Belgije i Nizozemske iskazali su najniže postotke po ovom pitanju. Oko 30 % ispitanika izrazilo je želju da rade, studiraju ili se stručno usavršavaju u nekoj drugoj zemlji Europske unije (Europski parlament, 2014).

Istraživanje Flash Eurobarometar iz 2014. godine pokazalo je da oko 26 % mladih ispitanika predviđa da će se morati seliti (na primjer, otići studirati ili raditi u drugu zemlju EU-a) zbog finansijske krize u mnogim europskim zemljama. Kad je riječ o ispitanicima u europskim zemljama koje su sudjelovale u ICCS-u 2016., oko 40 % ispitanika u Sloveniji, Italiji i Bugarskoj imalo je ovakvo mišljenje o mobilnosti te 53 % (najviši udio) u Hrvatskoj. U europskim zemljama s nižim stopama nezaposlenosti koje su sudjelovale u ICCS-u 2016. zabilježeni su niži postoci mladih ljudi koji smatraju da će biti prisiljeni na preseljenje. To je slučaj u Belgiji, Danskoj, Nizozemskoj, Finskoj i Švedskoj, gdje više od 90 % mladih ispitanika predviđa da neće biti prisiljeni seliti se (Europski parlament, 2014).

Još jedno važno pitanje koje se pojавilo na europskoj razini povećava zabrinutost po pitanju suradnje između europskih zemalja prilikom postupanja s nedavnim masovnim kretanjem izbjeglica. Od 2014. godine Europa je od vremena Drugoga svjetskog rata iskusila najveće masovno kretanje ljudi koji su tražili azil, pri čemu je većina njih pobegla iz ratnih zona poput Sirije, Afganistana i Iraka. Mnogi ljudi stigli su u Europsku uniju nakon opasnih putovanja kopnom ili morem. Većina ih je najprije stigla u Grčku ili Italiju, a zatim su pokušali doći u neku drugu zemlju EU-a u Sjevernoj Europi (na primjer, Švedsku ili Njemačku), prolazeći kroz druge zemlje članice EU-a, poput Mađarske, Slovenije i Hrvatske. Tijekom 2015. i 2016. broj tražitelja azila u nekoj od 28 zemalja članica EU-a bio je otprilike 1,3 milijuna (Eurostat, 2017).

Ovaj veliki val migranata izazvao je tenzije između zemalja članica EU-a oko premještanja tražitelja azila, posebice zato što broj tražitelja azila nije bio ravnomjerno raspoređen između zemalja EU-a. U 2015. godini u pet zemalja članica Europske unije (Njemačka, Mađarska, Švedska, Austrija i Italija) prijavilo se 75 % svih tražitelja azila (Sabbati, 2016). Još jedno kritično pitanje odnosi se na tranzitne zemlje. Budući da su bile prepravljene stalnim protokom dolazaka i razmjernim pritiskom za pružanjem osnovne humanitarne pomoći, ove zemlje tražile su pomoći od EU-a. Ponovna uspostava unutarnjih graničnih kontrola između zemalja Europske unije, a time i ograničavanje slobode kretanja u zemljama Schengenskog prostora, bili su jedan od najšokantnijih učinaka tenzija koje su se pojavile između zemalja članica zbog tih masovnih kretanja ljudi.¹

ICCS 2016. Europski regionalni upitnik uključivao je niz od osam tvrdnjki kojima su se ispitivali učenički stavovi prema suradnji između europskih zemalja. Ovim pitanjem željeli su se istražiti stavovi učenika prema prihvaćanju zajedničkih europskih politika (na primjer, javne politike o zaštiti okoliša) ili o suradnji u određenim područjima (na primjer, strategije smanjivanja nezaposlenosti ili rješavanja ekonomске krize).

Preciznije, u pitanju se od učenika tražilo da odredi koliko se slaže („potpuno se slažem“, „slažem se“, „ne slažem se“ ili „uopće se ne slažem“) sa sljedećim tvrdnjama: a) „Europske zemlje trebale bi surađivati s ciljem zaštite okoliša (npr. programima za ograničavanje zagađenja, programima za borbu protiv klimatskih promjena);“ b) „Europske zemlje trebale bi surađivati kako bi se osigurala veća zaposlenost.“; c) „Europske zemlje trebale bi surađivati kako bi se osnažila njihova gospodarstva.“; d) „Europske zemlje trebale bi priznavati sve obrazovne kvalifikacije stečene u bilo kojoj drugoj europskoj zemlji.“; e) „Europske zemlje trebale bi imati europsku vojsku u svrhu mirovnih misija.“; f) „Europske zemlje trebale bi surađivati kako bi uspješno sprečavale terorizam i borile se protiv njega.“; g) „Europske zemlje trebale bi surađivati kako bi se uspješno borile protiv ilegalnih ulazaka osoba iz neeuropskih zemalja.“ i h) „Europske zemlje trebale bi surađivati kako bi pružile utočište osobama koje bježe od progona iz svojih zemalja zbog rase, vjere ili političkih stavova.“

Pripadajuća skala od osam čestica imala je zadovoljavajuću prosječnu pouzdanost (Cronbach alfa = 0,79 za združeni međunarodni set podataka), pri čemu pozitivne vrijednosti na skali odražavaju pozitivnije stavove prema suradnji između europskih zemalja (vidi opis pitanja u prikazu 4.1, prilog C).

Gotovo svi ispitani učenici zalagali su se za suradnju između europskih zemalja. U svim tim zemljama prosječni postoci slaganja s tvrdnjama iznosili su od 84 % (za tvrdnju da bi europske zemlje trebale imati europsku vojsku za mirovne misije) do 98 % (za tvrdnju da bi europske zemlje trebale surađivati u zaštiti okoliša). Stoga, pronađene su male varijacije u mjeri slaganja s tvrdnjama kako je vidljivo iz ICCS 2016. prosječnih postotaka za europske zemlje u tablici 4.1.

U tablici 4.1 također su zabilježeni postoci pojedinih zemalja sudionica na ovoj skali (na primjer, stavovi učenika prema suradnji između europskih zemalja). Najveći prosječni rezultat od 54 postotna boda zabilježen je u Hrvatskoj.

Kada su pobliže ispitane povezanosti učeničkih stavova o suradnji između europskih zemalja sa spolom učenika, osobnim karakteristikama učenika (učenici koji dolaze iz obitelji imigrantskog podrijetla nasuprot onima koji dolaze iz obitelji koje nisu imigrantskog podrijetla) i građanskim znanjem, pronađena je samo nekolica značajnih razlika za spol i imigrantsko podrijetlo učenika (vidi tablicu 4.2). Učenici su bili značajno manje pozitivni od učenica u Belgiji (Flandriji), Danskoj, Nizozemskoj i Švedskoj, dok su učenici iz obitelji koje nisu imigrantskog podrijetla u Danskoj, Estoniji, Italiji i Latviji imali pozitivnije stavove prema suradnji od svojih vršnjaka imigrantskog podrijetla. Jedino su u Švedskoj učenici iz obitelji imigrantskog podrijetla imali viši rezultat na skali suradnje (dva postotna boda iznad prosjeka) od učenika koji nisu imigrantskog podrijetla.

¹ Treba naglasiti da je Europski regionalni upitnik za učenike razvijen prije masovnog kretanja izbjeglica. Nedavni porast broja izbjeglica u mnogim europskim zemljama nije uključen u dizajn ICCS 2016. istraživanja, a Europski regionalni upitnik za učenike bavio se ovom temom samo u jednom pitanju. Ipak, masovno kretanje izbjeglica bilo je važno pitanje u vrijeme kada je ovaj upitnik primijenjen i možda je utjecalo na odgovore učenika.

Tablica 4.1: Stavovi učenika prema suradnji između evropskih zemalja

Zemlja	Postoci učenika koji seslažu ili potpunoslažu sa sljedećim tvrdnjama:							Prosjek rezultati na skali za stavove o suradnji između evropskih zemalja (%)
	Eur. zemlje trebale bi surađivati s ciljem zaštite okoliša (npr. programima ograničavanja zagadeњa, borbenim protiv klimatskih promjena). (%)	Europske zemlje trebale bi surađivati kako bi se osigurala veća zapošlenost. (%)	Europske zemlje trebale bi priznati sve obrazovne kvalifikacije stecene u bilo koj drugoj europskoj zemlji. (%)	Europske zemlje trebale bi uspostaviti vojsku i svrhu mirovnih misija. (%)	Europske zemlje trebale bi surađivati kako bi uspješno spriječavale terorizam i borile se protiv njega. (%)	Europske zemlje trebale bi surađivati kako bi se uspješno borile protiv ilegalnih ulazaka osoba iz neur. zemalja (%)		
Belgija (Flandrija)	98 (0.3) △	96 (0.4) △	95 (0.5)	88 (0.8)	89 (0.7) △	96 (0.4)	85 (0.7) ▽	89 (0.8)
Bugarska	96 (0.4) ▽	92 (0.7) ▽	91 (0.7) ▽	88 (0.8)	83 (0.8)	90 (0.8) ▽	88 (0.7)	81 (0.9) ▽
Hrvatska	98 (0.3) △	99 (0.2) △	98 (0.3) △	95 (0.5) △	93 (0.6) △	98 (0.3) △	94 (0.5) △	95 (0.4) △
Danska [†]	99 (0.2) △	95 (0.4)	93 (0.4) ▽	88 (0.5)	73 (0.9) ▼	97 (0.3) △	85 (0.7) ▽	93 (0.5) △
Estonija ¹	98 (0.3)	95 (0.5)	96 (0.4) △	93 (0.7) △	85 (0.7)	97 (0.4) △	91 (0.5) △	86 (0.8) ▽
Finska	97 (0.3)	97 (0.3) △	97 (0.3) △	82 (0.7) ▽	82 (0.9) ▽	98 (0.3) ▽	93 (0.5) △	91 (0.5) △
Italija	99 (0.2) △	92 (0.5) ▽	96 (0.4) △	95 (0.4) △	90 (0.5) △	97 (0.3) △	82 (0.8) ▽	91 (0.6) ▽
Latvija ¹	97 (0.4) ▽	94 (0.6) ▽	94 (0.5)	90 (0.7) ▽	78 (1.0) ▽	93 (0.6) ▽	87 (0.8)	84 (0.8) ▽
Litva	98 (0.2) △	95 (0.5)	96 (0.4) △	95 (0.5) △	92 (0.5) △	96 (0.5)	89 (0.6) △	87 (0.8) ▽
Malta	97 (0.3)	95 (0.4)	93 (0.5) ▽	92 (0.5) ▽	90 (0.5) △	93 (0.5) ▽	84 (0.6) ▽	89 (0.6)
Nizozemska [†]	95 (0.5) ▽	93 (0.6) ▽	93 (0.6) ▽	81 (0.8) ▽	83 (0.9)	95 (0.6)	85 (0.9)	89 (0.7)
Norveška (9) ¹	98 (0.2) △	95 (0.3)	92 (0.4) ▽	77 (0.7) ▼	73 (0.8) ▼	96 (0.3) △	84 (0.6) ▽	93 (0.3) △
Slovenija	98 (0.3)	97 (0.4) △	95 (0.5)	92 (0.5) △	87 (0.7) △	95 (0.5)	84 (0.8) ▽	91 (0.6) ▽
Švedska ¹	98 (0.3)	93 (0.5) ▽	94 (0.5)	89 (0.6)	82 (0.9) ▽	97 (0.4) △	86 (0.7)	94 (0.6) ▽
Europski ICCS 2016. prosjek	98 (0.0)	95 (0.1)	94 (0.1)	89 (0.1)	84 (0.1)	96 (0.1)	87 (0.1)	89 (0.1)
Referentna zemlja sudionica koja nije zadovoljila zahtjeve uzorkovanja								
Sjeverna Rajna-Vestfalija (Njemačka) ¹	96 (0.6)	94 (0.8)	92 (0.9)	91 (1.1)	81 (0.8)	94 (0.8)	84 (0.9)	94 (0.8)
								51 (0.4)

Nacionalni ICCS 2016. postotak ili projek:

▲ Više od 10 postotnih bodova ili 3 boda iznad evropskog ICCS 2016. projekta

△ Znaciјno iznad evropskog ICCS 2016. projekta

▽ Znaciјno ispod evropskog ICCS 2016. projekta

▼ Više od 10 postotnih bodova ili 3 boda ispod evropskog ICCS 2016. projekta

Napomene:

0 Standardne pogreške navedene su u zagradama. Budući da su rezultati zaokruženi na najbliži cijeli broj, prenosi se ukupan broj između višem razreda.

(9) Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provedla istraživanje u sljedećem višem razredu.

† Tek nakon što su uključene zamske škole, zadovoljeni su standardi udjela uzorkovanja uzorka.

¹ Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne cijlane populacije.

Tablica 4.2: Prosječni nacionalni rezultati na skali stavova učenika o suradnji između europskih zemalja prema spolu, imigrantskom podrijetlu i razini građanskog znanja

Zemlja	Prosječni rezultat prema spolu									Prosječni rezultat prema imigrantskom podrijetlu									Prosječni rezultat prema razini građanskog znanja										
	Učenici			Učenice			Neimigrantske obitelji			Imigrantske obitelji			Gradansko znanje ispod razine B (manje od 479)			Gradansko znanje na razini B ili višoj (479 i više)													
	9	6	3	0	3	6	9	9	6	3	0	3	6	9	9	6	3	0	3	6	9	9	6	3	0	3	6	9	
Belgija (Flandrija)	51 (0.3)							50 (0.4)	50 (0.3)					50 (0.6)	49 (0.7)													51 (0.3)	
Bugarska	49 (0.4)							49 (0.4)																					52 (0.3)
Hrvatska	54 (0.3)							55 (0.3)																					56 (0.3)
Danska [†]	49 (0.3)							48 (0.2)																					49 (0.2)
Estonija [†]	50 (0.4)							50 (0.4)																					51 (0.3)
Finska	49 (0.3)							49 (0.2)																					50 (0.2)
Italija	51 (0.3)							51 (0.3)																					52 (0.2)
Latvija [†]	48 (0.4)							48 (0.3)																					49 (0.3)
Litva	52 (0.4)							52 (0.3)																					54 (0.3)
Malta	51 (0.3)							51 (0.2)																					54 (0.3)
Nizozemska [†]	48 (0.3)							47 (0.3)																					49 (0.3)
Norveška (9) [†]	49 (0.2)							49 (0.3)																					50 (0.2)
Slovenija	51 (0.3)							51 (0.3)																					52 (0.3)
Švedska [†]	51 (0.3)							50 (0.4)																					51 (0.3)
Europski ICCS 2016. prosjek	50 (0.1)							50 (0.1)																					51 (0.1)

■ Razlika između uspoređivanih skupina statistički je značajna za $p < 0.05$.
 □ Razlika između uspoređivanih skupina statistički nije značajna za $p > 0.05$.

Napomene:

(0) Standardne pogreške navedene su u zagradama.
 Prosječni rezultati koji su značajno viši ($p < 0.05$) od rezultata skupine za usporedbu otisnuti su **masnim slovima**.

(9) Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provedla istraživanje u sljedećem višem razredu.

† Tek nakon što su uključene zamjenske škole, zadovoljeni su standardi udjela uzorkovanja uzorka.

¹ Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne cijlane populacije.

^ Broj učenika premašen je za izračunavanje prosječnih rezultata skupine.

U svim zemljama učenici koji su imali višu razinu građanskog znanja izražavali su pozitivnije stavove o primjeni zajedničkih politika i suradnji između europskih zemalja. U prosjeku, statistički značajna razlika između učenika s višim i nižim razinama građanskog znanja iznosila je četiri boda na skali.

Percepције ученика о будућности Europe

U ICCS 2016. Europskom regionalnom upitniku bilo je i pitanje kojim se željelo utvrditi kako učenici zamišljaju europsku budućnost u odnosu na potencijalne probleme i razvoj u Europi. U pitanju se traži mišljenje učenika o tome je li za sljedeće pozitivne scenarije (čestice a, b, f, h) i negativne scenarije (čestice c, d, e, g) izgledno da se u budućnosti dogode u Europi (kategorije odgovora bile su „vrlo vjerojatno“, „vjerojatno“, „malo vjerojatno“ i „nije vjerojatno“): a) „Suradnja će između europskih zemalja ojačati.“, b) „Diljem Europe bit će mirnije.“, c) „Terorizam će sve više predstavljati prijetnju diljem Europe.“, d) „Europa će biti pod većim utjecajem neeuropskih sila poput Kine, Indije i Sjedinjenih Američkih Država.“, e) „Gospodarstvo će biti oslabljeno u svim europskim zemljama.“, f) „Bit će manje zagađenja zraka i vode u Europi.“, g) „Porast će siromaštvo i nezaposlenost u Europi.“, i h) „Demokracija će ojačati širom Europe.“

Skala rezultata imala je prosječne pouzdanosti (Cronbah alfa = 0,64 za pozitivna učenička očekivanja od europske budućnosti i 0,62 za negativna učenička očekivanja od europske budućnosti) za ICCS uzorak s jednakom otežanim uzorcima zemalja (vidi opise pitanja u prikazima 4.2 i 4.3, prilog C).

Postoci učenika koji su izrazili pozitivna očekivanja kretali su se od 86 % (ojačat će suradnja između europskih zemalja) do 47 % (smanjiti će se zagađenje zraka i vode u Europi) (vidi tablicu 4.3).² U Danskoj, Finskoj, Italiji, Litvi, Nizozemskoj i Norveškoj zabilježeni postoci bili su statistički značajno viši od europskog prosjeka ICCS-a kad je riječ o učeničkim očekivanjima da će suradnja između europskih zemalja biti snažnija u budućnosti.

U prosjeku, diljem europskih zemalja koje su sudjelovale u ICCS-u 2016., 64 % učenika smatrao je da će u budućnosti u Europi biti mirnije. Najveći nacionalni postoci slaganja utvrđeni su u Italiji, a u Danskoj, Finskoj, na Malti, u Nizozemskoj i Švedskoj zabilježeni su postoci statistički značajno iznad prosjeka ICCS-a 2016. U Sloveniji su učenička pozitivna očekivanja prema većem miru u Europi bila više od 10 postotnih bodova ispod europskog prosjeka ICCS-a. Zemlje u kojima su postoci bili značajno ispod prosjeka ICCS-a jesu Bugarska, Hrvatska, Latvija, Litva i Norveška.

Diljem europskih zemalja koje su sudjelovale u ICCS-u 2016. samo je polovica učenika vjerovala da će u Europi biti manje zagađenja u budućnosti (prosječno slaganje od 47 %). Najveći nacionalni postoci učenika koji u to vjeruju (više od 10 postotnih bodova iznad europskog prosjeka ICCS-a) zabilježen je u Danskoj, a najniži postotak (10 postotnih bodova ispod europskog prosjeka ICCS-a) u Hrvatskoj. U Bugarskoj, Finskoj, na Malti, u Nizozemskoj i Norveškoj postoci su statistički značajno viši od europskog prosjeka ICCS-a 2016.

U prosjeku 78 % učenika smatra da demokraciju u Europi treba osnažiti. Učenici u Danskoj u tom su smislu bili najpozitivniji, a učenici u Bugarskoj bili su najmanje pozitivni. U tablici 4.3 također su prikazani nacionalni prosječni rezultati na skali koji upućuju na pozitivna očekivanja učenika u vezi s budućnošću Europe. Na toj skali opaženi su rezultati koji su značajno iznad europskog prosjeka ICCS-a 2016., i to u Danskoj, Finskoj, Italiji, na Malti, u Nizozemskoj i Švedskoj.

2 Rezultati standardnog istraživanja Eurobarometar 86 (Europska komisija, 2016b) pokazali su da je polovica ispitanika optimistična oko budućnosti EU-a. Među učenicima koji su sudjelovali u ispunjavanju ICCS 2016. Europskog regionalnog upitnika, oni iz Litve i s Malte bili su najoptimističniji oko budućnosti Europe, dok su učenici u Italiji i Švedskoj bili najmanje optimistični.

Tablica 4.3: Pozitivna očekivanja učenika u vezi s budućnošću Europe

Zemlja	Postoci učenika koji očekuju da će se sljedeći pozitivni scenariji u Europi vjerovatno ili vrlo vjerovatno dogoditi:				Prosječni rezultati na skali za pozitivna očekivanja o budućnosti Europe
	Suradnja će između europskih zemalja ojačati. (%)	Diljem Europe bit će mirnije. (%)	Bit će manje zagadjenja zraka i vode u Europi. (%)	Demokracija će ojačati širom Europe. (%)	
Belgija (Flandrija)	86 (0.7)	64 (1.2)	43 (1.1) ▽	79 (0.9)	49 (0.2) ▽
Bugarska	80 (1.1) ▽	59 (1.3) ▽	50 (1.1) △	64 (1.1) ▼	49 (0.3) ▽
Hrvatska	80 (1.0) ▽	61 (1.1) ▽	34 (1.0) ▼	71 (1.0) ▽	49 (0.2) ▽
Danska [†]	92 (0.5) △	71 (1.1) △	57 (0.8) ▲	88 (0.6) ▲	51 (0.2) △
Estonija [‡]	87 (0.8)	62 (1.2)	42 (1.3) ▽	76 (0.8)	49 (0.3) ▽
Finska	91 (0.6) △	67 (1.2) △	52 (1.1) △	84 (0.6) △	51 (0.2) △
Italija	88 (0.5) △	76 (0.8) ▲	47 (1.0)	79 (0.8)	50 (0.2) △
Latvija [‡]	85 (0.7) ▽	57 (1.3) ▽	47 (1.1)	73 (1.0) ▽	49 (0.3) ▽
Litva	90 (0.6) △	59 (1.1) ▽	41 (1.0) ▽	78 (0.8)	50 (0.3)
Malta	87 (0.5)	69 (0.8) △	52 (0.9) △	81 (0.6) △	53 (0.2) △
Nizozemska [†]	89 (0.6) △	73 (1.2) △	52 (1.2) △	79 (0.8)	51 (0.3) △
Norveška (9) [‡]	90 (0.5) △	62 (0.7) ▽	50 (0.8) △	82 (0.7) △	50 (0.1)
Slovenija	79 (0.9) ▽	49 (1.2) ▼	40 (1.0) ▽	74 (1.1) ▽	48 (0.3) ▽
Švedska [‡]	86 (0.8)	67 (1.0) △	48 (1.0)	82 (0.9) △	51 (0.2) △
Europski ICCS 2016. prosjek	86 (0.2)	64 (0.3)	47 (0.3)	78 (0.2)	50 (0.1)

Referentna zemlja sudionica koja nije zadovoljila zahtjeve uzorkovanja

Sjeverna Rajna-Vestfalija (Njemačka) [‡]	74 (1.5)	52 (1.7)	43 (1.5)	75 (1.3)	48 (0.4)

Nacionalni ICCS 2016. postotak ili prosjek:

- ▲ Više od 10 postotnih bodova ili 3 boda iznad europskog ICCS prosjeka
- △ Značajno iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
- ▽ Značajno ispod europskog ICCS 2016. prosjeka
- ▼ Više od 10 postotnih bodova ili 3 boda ispod europskog ICCS prosjeka

Napomene:

- (*) Standardne pogreške navedene su u zagradama. Budući da su rezultati zaokruženi na najbliži cijeli broj, ponekad se ukupan zbroj može činiti netočnim.
- (9) Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provela istraživanje u sljedećem višem razredu.
- † Tek nakon što su uključene zamjenske škole, zadovoljeni su standardi udjela uzorkovanja uzorka.
- [‡] Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne ciljane populacije.

Udio učenika koji imaju negativna očekivanja značajno je varirao diljem zemalja, s rasponom od 68 % (za tvrdnju da će terorizam biti sve veća prijetnja u Europi) do 43 % (za tvrdnju da će ekonomija oslabiti u svim europskim zemljama). Učenici koji su najviše očekivali porast terorizma dolaze iz Belgije (Flandrije), Italije, s Malte i iz Slovenije (tablica 4.4).

Oko 67 % učenika predviđa da će neeuropske sile povećati svoj utjecaj na Europu. Zabilježeni su postoci više od 10 postotnih bodova iznad prosjeka ICCS-a 2016. u Danskoj i više od 10 postotnih bodova ispod prosjeka u Bugarskoj i Hrvatskoj.

U prosjeku, 43 % ispitanih učenika vjerovalo je da će ekonomija oslabiti u svim europskim zemljama, a 52 % predviđalo je porast siromaštva i nezaposlenosti u Europi (u Italiji i Sloveniji zabilježeni su postoci više od 10 postotnih bodova iznad europskog prosjeka ICCS-a 2016. za ovu tvrdnju). U Danskoj su zabilježeni najniži postoci slaganja s ovim tvrdnjama (više od 10 postotnih bodova ispod europskog prosjeka ICCS-a 2016).

Tablica 4.4: Negativna očekivanja učenika u vezi s budućnošću Europe

Zemlja	Postoci učenika koji očekuju da će se sljedeći negativni scenariji u Europi vjerojatno ili vrlo vjerojatno dogoditi:				Prosječni rezultati na skali za negativna očekivanja o budućnosti Europe
	Terorizam će sve više predstavljati prijetnju diljem Europe. (%)	Europa će biti pod većim utjecajem neeuropskih sila poput Kine, Indije i SAD-a. (%)	Gospodarstvo će biti oslabljeno u svim europskim zemljama. (%)	Porast će siromaštvo i nezaposlenost u Europi. (%)	
Belgija (Flandrija)	73 (1.0) △	67 (1.3)	43 (1.3)	55 (1.2) △	49 (0.2) ▽
Bugarska	62 (1.2) ▽	57 (1.1) ▼	46 (1.1) △	59 (1.2) △	51 (0.3) △
Hrvatska	69 (1.1)	50 (1.2) ▼	39 (1.0) ▽	53 (1.1)	51 (0.3) △
Danska†	68 (0.8)	79 (0.9) ▲	30 (0.8) ▼	36 (0.9) ▼	52 (0.1) △
Estonija ¹	67 (1.1)	69 (1.1)	42 (0.9)	49 (0.9) ▽	50 (0.2)
Finska	67 (1.1)	69 (0.9) △	45 (0.9) △	47 (0.9) ▽	50 (0.2) △
Italija	77 (0.8) △	77 (0.8) △	52 (1.1) △	64 (0.9) ▲	47 (0.2) ▽
Latvija ¹	63 (0.9) ▽	66 (1.2)	44 (1.1)	52 (1.0)	51 (0.2) △
Litva	61 (1.0) ▽	69 (1.1)	38 (1.3) ▽	44 (1.0) ▽	52 (0.2) △
Malta	77 (0.7) △	65 (0.8) ▽	50 (0.9) △	59 (0.8) △	48 (0.2) ▽
Nizozemska†	68 (1.2)	64 (1.2) ▽	37 (1.5) ▽	43 (1.2) ▽	51 (0.3) △
Norveška (9) ¹	63 (0.7) ▽	69 (0.7) △	49 (0.6) △	57 (0.7) △	50 (0.1)
Slovenija	75 (1.1) △	73 (0.9) △	50 (1.1) △	67 (1.0) ▲	47 (0.2) ▽
Švedska ¹	60 (1.1) ▽	71 (0.9) △	37 (1.0) ▽	49 (1.2) ▽	51 (0.2) △
Europski ICCS 2016. prosjek	68 (0.3)	67 (0.3)	43 (0.3)	52 (0.3)	50 (0.1)

Referentna zemlja sudionica koja nije zadovoljila zahtjeve uzorkovanja

Sjeverna Rajna-Vestfalija (Njemačka) ¹	75 (1.1)	54 (1.6)	43 (2.0)	52 (1.6)	50 (0.3)

Nacionalni ICCS 2016. postotak ili prosjek:

- ▲ Više od 10 postotnih bodova ili 3 boda iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
- △ Značajno iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
- ▽ Značajno ispod europskog ICCS 2016. prosjeka
- ▼ Više od 10 postotnih bodova ili 3 boda ispod europskog ICCS prosjeka

Napomene:

( ) Standardne pogreške navedene su u zagradama. Budući da su rezultati zaokruženi na najbliži cijeli broj, ponekad se ukupan zbroj može činiti netočnim.

(9) Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provela istraživanje u sljedećem višem razredu.

† Tek nakon što su uključene zamjenske škole, zadovoljeni su standardi udjela uzorkovanja uzorka.

¹ Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne ciljane populacije.

U tablici 4.4 prikazani su i nacionalni prosječni rezultati na skali neslaganja učenika s tvrdnjama koje upućuju na negativna očekivanja u budućnosti Europe. Prosječni rezultati na skali stava učenika u Bugarskoj, Danskoj, Hrvatskoj, Finskoj, Latviji, Litvi, Nizozemskoj i Švedskoj bili su značajno iznad europskog prosjeka ICCS-a 2016.

Učenicima je u ICCS 2016. međunarodnom upitniku za učenike postavljeno pitanje koliko su zabrinuti oko potencijalnih prijetnji svjetskoj budućnosti (na primjer, zagađenje, globalna finansijska kriza, nasilni sukobi, klimatske promjene, nezaposlenost, terorizam). Neki od ovih aspekata u skladu su s temama uključenima u ICCS 2016. Europski upitnik za učenike kojim su se željela istražiti učenička pozitivna i negativna očekivanja u kontekstu Europe u budućnosti. Učenici iz europskih zemalja smatraju zagađenje i terorizam glavnim prijetnjama svjetskoj budućnosti, a zločine, nasilne sukobe, finansijsku krizu i nezaposlenost procijenili su manje ozbiljnim prijetnjama.³

³ Za više detalja, vidjeti peto poglavlje ICCS 2016. Međunarodnog izvještaja (Schulz, Ainley, Fraillon, Losito, Agrusti i Friedman, 2017).

Percepције уčеника о Европској унији

Prema standardnom istraživanju Eurobarometar 86 (Europska komisija, 2016a) mir, ljudska prava i demokracija vrijednosti su koje najbolje predstavljaju Europsku uniju. ICCS 2009. Europsko regionalno istraživanje utvrdilo je da je razina potpore za proširenje EU-a varirala među zemljama sudionicama. Dodatno, u projektu diljem zemalja sudionica ICCS-a 2009. većina učenika željela je vidjeti veću harmonizaciju politika u Europi (Kerr, Sturman, Schulz, i Burge, 2010).

U ICCS 2016. Europskom regionalnom upitniku učenicima je postavljeno pitanje o njihovim percepцијама Europske unije. Ono je uključivalo niz od pet čestica koje zajedno obuhvaćaju velik broj različitih tema, od politike do ekonomije, od okoliša do ljudskih prava. Od učenika se tražilo da procijene u kojoj se mjeri slažu („potpuno se slažem“, „slažem se“, „ne slažem se“, „uopće se ne slažem“) sa svakom od sljedećih pet tvrdnji o Europskoj uniji: a) „EU jamči poštovanje ljudskih prava diljem Europe.“, b) „EU čini Europu sigurnim mjestom za život.“, c) „EU skrbi o okolišu.“, d) „EU je pozitivan čimbenik za gospodarstva pojedinih zemalja članica.“ i e) „EU je dobra jer zemlje članice dijele zajednička pravila i zakone.“

Skala derivirana iz ovih čestica imala je prosječnu pouzdanost (Cronbach alfa = 0,80) za združeni međunarodni set podataka. Veći rezultati na skali znače pozitivnije percepције EU-a (vidi opis pitanja u prikazu 4.4, prilog C).

Kako je prikazano u tablici 4.5, većina ispitanih učenika bila je pozitivna o Europskoj uniji: u projektu, 88 % njih slagalo se da EU štiti ljudska prava i da je dobra jer dopušta zemljama dijeljenje zajedničkih pravila i zakona. Jedina zemlja u kojoj su zabilježeni postoci viši od 10 postotnih bodova ispod europskog prosjeka ICCS-a 2016. za ovu česticu bila je Latvija. Velika većina učenika (europski projek ICCS-a 2016.: 85 %) složila se da Europska unija čini Europu sigurnim mjestom za život. Prosječan postotak slaganja za ovu česticu u Sloveniji je pak bio više od 10 postotnih bodova ispod europskog prosjeka. Većina učenika (82 %) također se složila da je EU dobra za gospodarstvo (iako je postotak u Latviji ponovno bio veći od 10 postotnih bodova ispod europskog prosjeka ICCS-a 2016.). Da EU skrbi o okolišu, složilo se 77 % učenika. Ipak, postotak koji se složio s ovom tvrdnjom iznosio je više od 10 postotnih bodova ispod europskog prosjeka ICCS-a 2016. u Belgiji (Flandriji).

Tablica 4.5 također prikazuje nacionalne prosječne rezultate na skali stavova učenika prema Europskoj uniji. Najviši zabilježeni nacionalni prosjeci bili su u Hrvatskoj i Litvi te na Malti (postoci značajno iznad europskog prosjeka ICCS-a 2016.). Najniži opaženi nacionalni prosjeci bili su u Belgiji (Flandriji), Danskoj, Latviji, Norveškoj, Sloveniji i Švedskoj.

ICCS 2016. upitnik za učenike također je uključio niz pitanja povezanih s povjerenjem učenika u građanske institucije, skupine i izvore informacija te učeničke namjere da sudjeluju u izborima jednom kad budu punoljetni („očekivano sudjelovanje u izborima“). Oba pitanja uključivala su dodatne opcije za učenike iz europskih zemalja, povjerenje učenika u Europsku komisiju i Europski parlament te učeničku očekivanu participaciju na europskim izborima.

Većina ispitanih učenika iskazala je veliko ili potpuno povjerenje u Europsku komisiju i Europski parlament (tablica 4.6). Većina učenika ima povjerenje u Europsku komisiju (europski projek ICCS-a 2016.: 70 %) i Europski parlament (europski projek ICCS-a: 72 %), pri čemu su u Finskoj, Italiji, Litvi i Švedskoj postoci bili značajno iznad europskog prosjeka ICCS-a 2016. za obje čestice. Zemlje s postocima značajno ispod europskog prosjeka ICCS-a 2016. za obje čestice su Bugarska, Estonija, Hrvatska, Latvija i Slovenija.

Tablica 4.5: Stavovi učenika prema Europskoj uniji

Zemlja	Postoci učenika koji se slažu ili potpunoslažu sa sljedećim tvrdnjama:			
	EU jamči poštovanje ljudskih prava diljem Europe. (%)	EU čini Europu sigurnim mjestom za život. (%)	EU skrbi o okolišu. (%)	EU je pozitivan čimbenik za gospodarstva pojedinih zemalja članica. (%)
Belgija (Flandrija)	91 (0.6) △	88 (0.7) △	67 (1.0) ▼	83 (0.8)
Bugarska	87 (0.7) ▽	78 (1.1) ▽	76 (1.0)	82 (0.9)
Hrvatska	92 (0.6) △	84 (0.7)	80 (1.0) △	88 (0.8) △
Danska ¹	81 (0.8) ▽	86 (0.6) △	72 (1.0) ▽	81 (0.7)
Estonija ¹	87 (0.7)	85 (0.9)	79 (1.0) △	86 (0.7) △
Finska	89 (0.6)	89 (0.7) △	81 (0.9) △	80 (0.9)
Italija	90 (0.7) △	82 (0.9) ▽	77 (1.0)	73 (0.9) ▽
Latvija ¹	83 (0.9) ▽	82 (1.1) ▽	79 (1.0)	70 (1.0) ▶
Litva	92 (0.7) △	88 (0.8) △	87 (0.8) △	86 (0.8) △
Malta	93 (0.4) △	88 (0.5) △	86 (0.6) △	86 (0.5) △
Nizozemska ¹	89 (0.9)	91 (0.8) △	76 (1.2)	82 (0.8)
Norveška (9) ¹	90 (0.4) △	88 (0.4) △	73 (0.7) ▽	81 (0.6)
Slovenija	84 (0.7) ▽	71 (1.1) ▼	78 (1.1)	85 (0.9) △
Svedska ¹	86 (0.8) ▽	87 (0.6) △	69 (1.1) ▽	79 (0.9) ▽
Europski ICCS 2016. prosjek	88 (0.2)	85 (0.2)	77 (0.3)	82 (0.2)
Referentna zemlja sudionica koja nije zadovojila zahtjeve uzorkovanja				
Sjeverna Rajna-Vestfalija (Njemačka) ¹	86 (1.4)	81 (1.5)	64 (2.0)	76 (1.5)
				84 (1.2)
				48 (0.5)

Nacionalni ICCS 2016. postotak ili prosjek:

▲ Više od 10 postotnih bodova ili 3 boda iznad europskog ICCS 2016. prosjeka

△ Značajno iznad europskog ICCS 2016. prosjeka

▽ Značajno ispod europskog ICCS 2016. prosjeka

▼ Više od 10 postotnih bodova ili 3 boda ispod europskog ICCS projek

Napomene:

○ Standardne pogreške navedene su u zagradama. Budući da su rezultati zakruženi na najbliži cijeli broj, ponekad se ukupan zbroj može činiti netočnim.

(9) Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provedla istraživanje u sljedećem višem razredu.

† Tek nakon što su uključene zanimljive škole, zadovoljeni su standardi udjela uzorkovanja uzorka.

¹ Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne cijlane populacije.

Tablica 4.6: Povjerenje učenika u europske institucije

Zemlja	Postoci učenika koji imaju potpuno ili prilično veliko povjerenje u:				
	Europsku komisiju		Razlika	2016.	Europski parlament
	2016.	2009.		2009.	Razlika
Belgija (Flandrija)	71 (1.1)	52 (1.2)	19 (1.6)	73 (1.3)	54 (1.2)
Bugarska	66 (1.1)	60 (1.1)	6 (1.6)	69 (1.2)	63 (1.1)
Hrvatska	65 (1.4)	–	–	68 (1.4)	–
Danska ¹	71 (0.9)	60 (1.1)	12 (1.4)	75 (0.9)	63 (1.0)
Estonija ¹	64 (1.3)	54 (1.5)	11 (2.0)	68 (1.3)	58 (1.5)
Finska	79 (0.8)	70 (1.0)	9 (1.3)	80 (0.7)	72 (0.8)
Italija	75 (1.0)	75 (1.0)	0 (1.4)	75 (1.0)	79 (0.9)
Latvija ¹	66 (1.3)	49 (1.6)	16 (2.0)	68 (1.3)	51 (1.4)
Litva	80 (0.9)	66 (1.2)	14 (1.5)	82 (1.0)	70 (1.2)
Malta	70 (0.8)	61 (1.8)	8 (2.0)	72 (0.7)	62 (1.7)
Nizozemska ¹	70 (1.5)	–	–	71 (1.4)	–
Slovenija	63 (1.1)	59 (1.3)	4 (1.7)	64 (1.2)	58 (1.4)
Švedska ¹	73 (0.9)	66 (1.3)	7 (1.6)	75 (0.9)	69 (1.2)
Europski ICCS 2016. prosjek	70 (0.3)	61 (0.4)	10 (0.5)	73 (0.3)	63 (0.4)
Zajednički prosjek zemalja	71 (0.3)				
Referentna zemlja sudionica koja nije zadovojila zahtjeve uzorkovanja					
Sjeverna Rajna-Vestfalija ¹ (Njemačka)	72 (1.7)			73 (1.6)	

Nacionalni ICCS 2016. postotak:
 ▲ Više od 10 postotnih bodova iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
 △ Značajno iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
 ▽ Značajno ispod europskog ICCS 2016. prosjeka
 ▼ Više od 10 postotnih bodova ispod europskog ICCS 2016. prosjeka

Napomene:

- Standardne pogreške navedene su u zagradama. Budući da su rezultati zaokruženi na najbliži cijeli broj, ponekad se ukupan zbroj može činiti netočnim.
- Žemalj je odstupio od međunarodno definirane populacije i provedla istraživanje uslijedecem višem razredtu.
- † Tek nakon što su uključene zanimljive škole, zadovoljeni su standardi udjela iziskovanja uzorka.
- ‡ Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne cijlane populacije.
- Usporedivi podaci nisu dostupni.

U usporedbi s učenicima koji su sudjelovali u ICCS-u 2009., učenici koji su sudjelovali u ICCS-u 2016. u prosjeku su iskazali veće povjerenje prema Europskoj komisiji i Europskom parlamentu. Razlike u rezultatima tijekom razdoblja između ta dva istraživanja iznosile su deset i devet postotnih bodova. Italija je bila jedina zemlja u kojoj nisu zabilježene nikakve razlike između ciklusa kad je riječ o povjerenju u Europsku komisiju. Ipak, u Italiji je s vremenom također zabilježen pad od četiri boda za povjerenje u Europski parlament.

Nacionalni postoci učenika koji su izjavili da bi sigurno ili vrlo vjerljivo glasali na lokalnim, nacionalnim i europskim izborima u budućnosti u prosjeku su bili niži za europske izbore (europski projek ICCS-a 2016.: 65 %) nego za lokalne ili nacionalne (europski projek ICCS-a 2016.: 85 %) (vidi tablicu 4.7). Zemlje u kojima su postoci učenika koji očekuju da će glasati na europskim izborima iznosili više od 10 postotnih bodova iznad europskog prosjeka ICCS-a 2016. jesu Danska, Hrvatska, Italija i Švedska. Najniži takvi postoci zabilježeni su u Estoniji i Sloveniji.

Učenička očekivanja oko sudjelovanja u izborima povećala su se između ICCS-a 2009. i ICCS-a 2016. Najveće zabilježeno povećanje odnosilo se na očekivanu participaciju u europskim izborima.

Percepције ученика о njihovom budućem životu

Godine 2015. udio nezaposlenih u Europi dosegao je 19,7 %, što odražava poteškoće s kojima se susreću mladi prilikom traženja posla (Eurostat, 2017). Standardno istraživanje Eurobarometar 86 (Europska komisija, 2016a) uključivalo je pitanje je li kvaliteta života ispitanika „ranije bila bolja“. Većina ispitanika u 21 zemlji članici složila se s ovom tvrdnjom. Od europskih zemalja koje sudjeluju u ICCS-u 2016., Italija i Hrvatska zabilježile su najviše postotke slaganja. Švedska, Finska i Nizozemska zabilježile su pak najveće postotke neslaganja.

U istraživanju stavova pod nazivom European Youth Event (EYE 2014), provedenom 2014. godine, više od polovice ispitanika smatralo je da je financijska kriza marginalizirala mlade ljudi i isključila ih iz ekonomskog i društvenog života njihovih zemalja. Među europskim zemljama koje su sudjelovale u ICCS-u 2016. najviši postotak mladih koji je tako smatrao zabilježen je u Hrvatskoj, a najniži postotak imala je Danska (Europski parlament, 2014).

ICCS 2016. Europski regionalni upitnik sadržavao je pitanje u kojem se od učenika tražilo da iskažu svoja očekivanja vezana za različite aspekte njihove budućnosti, posebice posla, plaće i kulturnih mogućnosti. Učenike se pitalo koliko dobro sljedeće tvrdnje opisuju njihova očekivanja u budućem životu (s kategorijama odgovora „vrlo vjerljivo“, „vjerljivo“, „malo vjerljivo“ i „nije vjerljivo“): a) „Pronaći će stalni posao.“, b) „Moja financijska situacija bit će bolja od financijske situacije mojih roditelja.“, c) „Pronaći će posao koji mi se sviđa.“, d) „Imat će prilike putovati u inozemstvo na odmor.“ i e) „Imat će dovoljno novca za zasnivanje obitelji.“ Proizašla skala imala je dobru prosječnu pouzdanost (Cronbach alfa = 0,80 za odabrani međunarodni uzorak), pri čemu pozitivni rezultati na skali znače optimističnija očekivanja (vidi opis pitanja u prikazu 4.5, prilog C).

Učenici na kraju osnovnog obrazovanja tijekom ICCS-a 2016. izrazili su uglavnom pozitivne stavove prema svojoj budućnosti (tablica 4.8). Za svaku od ovih čestica pronađeno je malo varijacija u optimizmu. Većina učenika smatrala je da će vrlo vjerljivo ili vjerljivo pronaći stalni posao (europski projek ICCS-a 2016.: 95 %), pronaći posao koji vole (europski projek ICCS-a 2016.: 91 %) i zaraditi dovoljno novca da zasnuju obitelj (europski projek ICCS-a 2016.: 96 %). U prosjeku, 89 % učenika vjerovalo je da će imati priliku putovati u inozemstvo na odmor. Samo u jednoj zemlji zabilježeni su niski prosjeci – u Hrvatskoj.

No primjećeni su nešto niži postoci i više varijacija među zemljama kad je riječ o tome da učenici misle da će njihova financijska situacija vjerljivo biti sigurnija od one njihovih roditelja. U prosjeku to je smatralo 78 % ispitanika. Ipak, odgovarajući nacionalni postoci u Belgiji (Flandriji) i Švedskoj bili su više od 10 postotnih bodova ispod europskog prosjeka ICCS-a 2016.

Tablica 4.7: Očekivano sudjelovanje učenika na izborima

Zemlja	Postoci učenika koji očekuju da će sigurno ili vjerojatno:						
	Glasati na lokalnim izborima			Glasati na nacionalnim izborima			Razlika
	2016.	2009.	Razlika	2016.	2009.	Razlika	
Belgija (Flandrija)	81 (1.1) ▽	75 (1.1)	6 (1.5)	80 (1.1) ▽	72 (1.3)	7 (1.7)	62 (1.3) ▽
Bugarska	84 (0.8)	78 (1.0)	6 (1.3)	79 (1.0) ▽	69 (1.0)	10 (1.4)	65 (1.2)
Hrvatska	92 (0.6) △	—	—	88 (0.8) △	—	—	76 (1.1) ▲
Danska [†]	89 (0.6) △	80 (0.7)	9 (1.0)	94 (0.5) △	89 (0.6)	5 (0.8)	77 (0.9) ▲
Estonija ¹	81 (1.1) ▽	78 (1.2)	3 (1.7)	77 (1.1) ▽	73 (1.3)	5 (1.7)	35 (1.1) ▼
Finska	86 (0.7)	85 (0.7)	0 (1.0)	87 (0.8) △	85 (0.7)	2 (1.1)	64 (0.9)
Italija	92 (0.5) △	91 (0.6)	1 (0.8)	90 (0.6) △	88 (0.6)	2 (0.8)	82 (0.7) ▲
Latvija ¹	80 (0.8) ▽	81 (1.1)	-1 (1.4)	78 (0.9) ▽	77 (1.2)	0 (1.5)	63 (1.2) ▲
Litva	88 (0.6) △	88 (0.8)	1 (1.0)	88 (0.6) △	88 (0.8)	0 (1.0)	70 (0.9) △
Malta	81 (0.6) ▽	81 (1.3)	1 (1.4)	85 (0.6)	86 (1.2)	-1 (1.4)	69 (0.7) △
Nizozemska [†]	77 (1.2) ▽	—	—	75 (1.2) ▽	—	—	78 (0.9) ▲
Norveška (9) ¹	91 (0.4)	87 (0.8)	5 (0.9)	91 (0.5) △	86 (1.0)	5 (1.1)	62 (1.1) ▲
Slovenija	82 (1.0) ▽	79 (0.8)	3 (1.3)	82 (0.8) ▽	81 (0.8)	2 (1.1)	58 (1.1) △
Svedska ¹	89 (0.7) △	81 (1.1)	8 (1.3)	93 (0.5) △	85 (0.9)	8 (1.0)	47 (1.2) ▼
Europski ICCS 2016. prosjek	85 (0.2)	—	—	85 (0.2)	—	—	43 (1.0) ▲
Zajednički prosjek zemalja	85 (0.2)	82 (0.3)	3 (0.4)	85 (0.2)	82 (0.3)	4 (0.4)	65 (0.3) ▲
Sjeverna Rajna-Vestfalija (Njemačka) ¹	61 (2.0)	—	—	72 (1.4)	—	—	61 (1.7) ▲

Referentna zemlja sudionica koja nije zadovojila zahtjeve uzorkovanja

Nacionalni ICCS 2016. postotak:

- ▲ Više od 10 postotnih bodova iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
- △ Statistički znacajuće razlike ($p < 0.05$) između 2009. i 2016. godine prikazane su **masnim slovima**.
- ▽ Značajno iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
- ▼ Značajno ispod europskog ICCS 2016. prosjeka
- Više od 10 postotnih bodova ispod europskog ICCS 2016. prosjeka

Napomene:

- Standardne pogreške navedene su u zagradama. Budući da su rezultati zaokruženi na najbliži cijeli broj, ponekad se ukupan zbroj može činiti netočnim.
- † Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provela istraživanje u sljedećem višem razredu.
- ¹ Tek nakon što su uključene zemaljske škole zadovoljeni su standardi udjela uzorkovanja uzorka.
- ¹ Nacionalna definirana populacija obuhvata od 90 do 95 % nacionalne cijlane populacije.
- Usportredivi podaci nisu dostupni.

Tablica 4.8: Očekivanja učenika u vezi s osobnom budućnošću

Zemlja	Postoci učenika koji očekuju da će se sljedeće vjerojatno ili vrlo vjerojatno dogoditi:				
	Pronaći ču stalan posao. (%)	Moja financijska situacija bit će bolja od situacije mojih roditelja. (%)	Pronaći ču posao koji mi se sviđa. (%)	Imat ču prilike putovati u inozemstvo na odmor. (%)	Imat ču dovoljno novca za osnivanje obitelji. (%)
Belgija (Flandrija)	98 (0.3) △	68 (1.1) ▼	94 (0.5) △	96 (0.5) △	98 (0.3) △
Bugarska	92 (0.6) ▽	84 (0.8) △	86 (0.9) ▽	81 (1.0) ▽	90 (0.9) ▽
Hrvatska	90 (0.7) ▽	76 (1.0) ▽	84 (0.9) ▽	74 (1.1) ▼	94 (0.4) ▽
Danska [†]	98 (0.2) △	84 (0.6) △	98 (0.2) △	97 (0.3) △	98 (0.2) △
Estonija ¹	95 (0.5)	84 (0.8) △	93 (0.5) △	89 (0.8)	95 (0.4)
Finska	97 (0.3) △	76 (0.9) ▽	94 (0.4) △	93 (0.5) △	96 (0.4)
Italija	92 (0.5) ▽	81 (0.8) △	89 (0.5) ▽	79 (0.8) ▽	95 (0.6)
Latvija ¹	96 (0.5)	87 (0.8) △	90 (0.6)	89 (0.6)	95 (0.4)
Litva	97 (0.4) △	86 (0.7) △	91 (0.6)	90 (0.7)	97 (0.4) △
Malta	93 (0.4) ▽	85 (0.6) △	89 (0.5) ▽	88 (0.7)	92 (0.5) ▽
Nizozemska [†]	97 (0.3) △	71 (1.2) ▽	96 (0.5) △	96 (0.5) △	98 (0.4) △
Norveška (9) ¹	98 (0.2) △	75 (0.7) ▽	97 (0.3) △	96 (0.3) △	97 (0.3) △
Slovenija	92 (0.6) ▽	71 (1.1) ▽	88 (0.7) ▽	80 (0.9) ▽	95 (0.5)
Švedska ¹	96 (0.4)	68 (1.2) ▼	89 (1.0) ▽	92 (0.5) △	96 (0.4)
Europski ICCS 2016. prosjek	95 (0.1)	78 (0.2)	91 (0.2)	89 (0.2)	96 (0.1)

Referentna zemlja sudionica koja nije zadovoljila zahtjeve uzorkovanja

Sjeverna Rajna-Vestfalija (Njemačka) ¹	97 (0.6)	74 (1.7)	94 (1.0)	87 (0.9)	96 (0.7)

Nacionalni ICCS 2016. postotak:

- ▲ Više od 10 postotnih bodova iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
- △ Značajno iznad europskog ICCS 2016. prosjeka
- ▽ Značajno ispod europskog ICCS 2016. prosjeka
- ▼ Više od 10 postotnih bodova ispod europskog ICCS 2016. prosjeka

Napomene:

(1) Standardne pogreške navedene su u zagradama. Budući da su rezultati zaokruženi na najbliži cijeli broj, ponekad se ukupan zbroj može činiti netočnim.

(2) Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provedla istraživanje u sljedećem višem razredu.

† Tek nakon što su uključene zamjenske škole, zadovoljeni su standardi udjela uzorkovanja uzorka.

¹ Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne ciljane populacije.

Popis literature

European Commission. (2016a). *Standard Eurobarometer 86 "European citizenship" report*. Brussels, Belgium: Author. Retrieved from <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2137>

European Commission. (2016b). *Standard Eurobarometer 86 "Public opinion in the European Union, first results."* Brussels, Belgium: Author. Retrieved from <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2137>

European Parliament. (2014). *Flash Eurobarometer of the European Parliament (EP EB395): European youth in 2014*. Brussels, Belgium: Author. Retrieved from http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2014/youth/eb_395_synthesis_youth_en.pdf

Eurostat. (2017). Migration and migrant population statistics. *Eurostat statistics explained* [Website]. Retrieved from http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/migration_and_migrant_population_statistics

Kerr, D., Sturman, L., Schulz, W., & Burge, B. (2010). *ICCS 2009 European report: Civic knowledge, attitudes and engagement among lower secondary school students in twenty-four European countries*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Sabbati, G. (2016). *Recent migration flows to the EU* (European Parliamentary Research Service PE 580.893). Retrieved from http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/595918/EPRS_ATA%282017%29595918_EN.pdf

Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., & Agrusti, G. (2016). *IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016: Assessment framework*. Cham, Switzerland: Springer.

Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., & Friedman, T. (2017). *Becoming citizens in a changing world: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 international report*. Cham, Switzerland: Springer.

Otvoreni pristup Ovo poglavlje distribuiru se pod uvjetima međunarodne licence Creative Commons (Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) kojom se dopušta svaka nekomercijalna upotreba, umnažanje, prilagodba, distribucija i reprodukcija na bilo kojem mediju ili formatu sve dok se na primjeren način daje zasluga autoru/autorima i izvoru/izvorima, dok se navode poveznice na Creative Commons licencu te dok se navodi koje su izmjene napravljene.

Slike ili drugi materijali u vlasništvu neke treće strane u ovoj knjizi uključeni su u odredbe licence, osim ako nije drugačije naznačeno u opisu materijala; ako takav materijal nije dijelom Creative Commons licence za ovo poglavlje i ako namjeravana uporaba nije zakonom dopuštena, ili nadilazi dopuštenu uporabu, korisnici će morati tražiti dozvolu izravno od vlasnika autorskih prava.

PETO POGLAVLJE:

Glavni rezultati i njihove implikacije na politike i prakse

U okviru svoje sveobuhvatne svrhe istraživanja na koje su sve načine mladi ljudi spremni preuzeti svoju ulogu građanina u nizu zemalja te s pomoću upitnika za učenike u europskim zemljama koje su ga odabrale primijeniti, Međunarodno istraživanje građanskog odgoja i obrazovanja – ICCS 2016. bavilo se pitanjima povezanim sa specifičnim europskim kontekstom i problemima s kojima se Europa trenutačno suočava. Smanjena solidarnost zajedno s povećanjem populističkih, nacionalističkih i antiestablišment političkih stranaka u nekoliko europskih zemalja čimbenici su koju komplikiraju dinamiku povezana ne samo s originalnim projektom europske integracije već i s ekonomskim i političkim odnosima između zemalja (Archick, 2017). Nadalje, zadnjih godina javnu raspravu u Europi karakterizirala su široka pitanja u vezi s građanskim pripadanjem Europi, potrebom za jačom suradnjom između europskih zemalja te zabrinutost oko imigracije i posljedica finansijske krize.

Osim demografskih promjena, europske zemlje suočavaju se sa složenim i isprepletenim problemima, poput zagađenja okoliša ili gospodarske krize. Sve veći zahtjevi za demokratskom participacijom često su povezani s osjećajem da su postojeće procedure koje osiguravaju vladajuće opcije nedostatne (Hennette, Piketty, Sacrste i Vauchez, 2017). Ova pitanja pojavljaju zašto je istraživački tim ICCS-a 2016. zadužen za Europski upitnik posvetio posebnu pažnju migraciji i slobodi kretanja u Europi te sagledavao ove teme u kontekstu sveobuhvatnih perspektiva usredotočenih na povećanje integracije i jačanje suradnje između europskih zemalja te na širi milje finansijske krize. U tom smislu, Europski upitnik za učenike također je analizirao stavove učenika prema Europi i mjeru u kojoj učenici osjećaju pripadnost njoj, kao i njihove percepcije vjerojatne europske budućnosti.

U ovom poglavlju sažeti su glavni rezultati iz ICCS 2016. Europskog upitnika za učenike u pogledu percepcije učenika o tome jesu li Europljani i jesu li imali mogućnosti učiti o Europi u školi. Također, ovdje su sažeti stavovi učenika o slobodi i ograničavanju kretanja i imigracije u Europi te percepcije učenika o Europi i njezinoj budućnosti.

Sažetak najvažnijih rezultata

Većina ispitanih učenika smatra se Europljanima, a njihov osjećaj europskog identiteta povećao se u razdoblju između provedbe ICCS-a 2009. i ICCS-a 2016.

Većina učenika sebe smatra se Europljanima i ponosni su što žive u Europi. Učenici iz zemalja članica Europske unije također su izrazili ponos što je njihova zemlja članica EU-a.

Kada je učenicima postavljeno pitanje o mogućnostima koje su imali za učenje o Europi u školi, veliki broj njih izvijestio je da je učenje o povijesti Europe najčešća takva mogućnost. Nacionalni postoci učenika koji su izjavili da su imali mogućnosti učiti o političkim i ekonomskim sustavima na europskoj razini, o političkim i društvenim pitanjima europskih zemalja te o političkim i ekonomskim integracijama razlikovali su se među europskim zemljama koje su sudjelovale u ovome istraživanju.

Ispitani učenici skloni su slobodnom boravku i radu europskih građana u Europi.

Velika većina učenika potpuno se slagala ili se samo slagala s tvrdnjama povezanimi sa slobodom kretanja europskih građana u Europi i nije se uopće slagala ili se nije slagala s tvrdnjama o ograničavanju kretanja. Ipak, velike razlike bile su vidljive diljem zemalja za tvrdnje oko ograničavanja kretanja pri čemu su učenici u nekim zemljama skloni podržavati takva ograničenja. U svim zemljama pozitivni stavovi učenika prema slobodi kretanja čine se povezanimi s višom razinom građanskog znanja. Učenici s višom razinom građanskog znanja također nisu skloni prihvataći ograničenja slobode kretanja europskih građana unutar Europe.

Iako su zabilježene male varijacije u učeničkom prihvatanju tvrdnji o slobodi kretanja prema spolu i imigrantskom podrijetlu, utvrđene su velike razlike prema spolu u pogledu ograničenja kretanja. Ovdje su učenici bili skloniji ograničenjima od učenica.

Ispitani učenici imaju pozitivne stavove prema jednakim pravima za imigrante.

Većina ispitanih učenika smatra da imigrantima treba pružiti jednake mogućnosti obrazovanja te jednaka prava kao i svima ostalima u zemlji. Neke razlike bile su utvrđene, no u mjeri u kojoj su se učenici zalagali za određena prava imigranata, poput onoga da imigranti imaju pravo govoriti svojim jezikom, glasati na izborima te njegovati svoj način života.

Učenice i oni učenici koji dolaze iz obitelji imigrantskog podrijetla imali su pozitivnije stavove od učenika te učenika koji dolaze iz obitelji koje nisu imigrantskog podrijetla (rezultati kakvi su dobiveni i u ICCS-u 2009.). U gotovo svim zemljama pozitivni stavovi učenika prema imigrantima povezani su s većim razinama građanskog znanja (na razini B ili iznad nje na ljestvici građanskog znanja). U nekoliko zemalja, što je utvrđeno usporedbom rezultata europskih upitnika iz ICCS-a 2009. i ICCS-a 2016., pozitivni učenički stavovi prema imigrantima ostali su relativno nepromijenjeni tijekom tog razdoblja.

Ispitani učenici podržavaju suradnju između europskih zemalja u smislu usvajanja zajedničkih politika u Europi.

U prosjeku, većina učenika slaže se da postoji potreba za usvajanjem zajedničkih politika o zaštiti okoliša, gospodarskom razvoju, jačanju mogućnosti zapošljavanja te borbi protiv terorizma. Većina učenika također je prihvatile zajedničke politike usmjerene na pružanje skloništa za izbjeglice i prevenciju ilegalne imigracije. Učenici s višim razinama građanskog znanja pokazali su veću potporu suradnji između europskih zemalja od njihovih vršnjaka s nižim razinama znanja.

Učenici su općenito pozitivniji prema europskoj budućnosti, no izražavaju zabrinutost oko nekih pitanja.

Iako su učenici iskazali povjerenje u to da će se suradnja između europskih zemalja povećati te da će se demokracija i mir osnažiti diljem Europe, gotovo polovica njih kao potencijalne probleme uočila je pad ekonomskih pokazatelja i povećanje siromaštva, nezaposlenost te zagađenje okoliša. Također su terorizam i utjecaj neeuropskih sila identificirali kao velike prijetnje budućoj stabilnosti Europe.

Učenici imaju pozitivne percepcije o Europskoj uniji.

Većina ispitanih učenika ima pozitivan stav prema ulozi EU-a u jamčenju ljudskih prava, zaštiti okoliša, jačanju gospodarstva i dijeljenju zajedničkih pravila i zakona. Diljem europskih zemalja koje su sudjelovale u ICCS-u 2016. većina učenika iskazala je povjerenje u Europsku komisiju i Europski parlament. Učenici su također pokazali da će vjerljatnije, u prosjeku, participirati u lokalnim i nacionalnim izborima nego u europskim izborima.

Sveukupno, ispitani učenici izrazili su optimizam kad je riječ o njihovoj budućnosti.

Učenici su općenito pozitivni kad je riječ o njihovom životu u budućnosti. Većina učenika vjeruje da će pronaći stalni posao, posao koji im se sviđa, da će zarađivati dovoljno novca kako bi zasnovali obitelj te putovali na odmor.

Implikacije na politike i prakse

Bilo koja rasprava o mogućim implikacijama na politike i prakse zahtijeva pažljivo razmatranje ograničenja povezanih sa značajkama ICCS 2016 istraživanja općenito te Europskog upitnika za učenike posebno. Transverzalni dizajn ovoga istraživanja znači da nije moguće uspostaviti čvrste kauzalne poveznice temeljem dobivenih rezultata. Također, nekoliko najvećih europskih zemalja nije sudjelovalo u ICCS-u 2016. ni u njegovoj regionalnoj europskoj opciji upitnika za učenike. U skladu s tim ne možemo donositi generalizirane zaključke izvan dosega tih prikupljenih podataka jer oni ne predstavljaju potpuno reprezentativno zemlje Europe. Unatoč ovim ograničenjima, iz podataka proizlazi nekoliko zanimljivih zaključaka koji upućuju na moguće implikacije za buduće politike.

Prvi takav nalaz povezanost je između percepcija učenika glede njihova europskog identiteta i povjerenja koje imaju u građanske institucije. Što su veće povjerenje učenici iskazali prema njihovim nacionalnim građanskim institucijama, veća je bila vjerljatnost da se smatraju dijelom šire zajednice na nadnacionalnoj razini. Ovakvi nalazi upućuju na to da nacionalni i europski identitet mogu zajedno pozitivno koegzistirati.

Kad je riječ o nalazima povezanim s mogućnostima učenika da uče o građanskom odgoju i obrazovanju u školi, pronađene su razlike među zemljama. Većina je učenika u europskim zemljama koje su sudjelovale u ICCS-u 2016. rekla da su imali priliku učiti o povijesti Europe u školi. Ipak, varirala je mjeru u kojoj su učenici različitih zemalja imali mogućnosti učiti o ekonomskim sustavima na europskoj razini, političkim i društvenim pitanjima u europskim zemljama te o političkoj i ekonomskoj integraciji između europskih zemalja. Ovi nalazi podržavaju rezultate prethodnih istraživanja o nacionalnim kurikulumima europskih zemalja, ali također upućuju i na to da škole mogu učiniti više kako bi povećale učeničko znanje o europskim temama i pitanjima.

Uloga škola u razvoju građanskog znanja učenika možda ima i veću važnost s obzirom na to da postoje poveznice između razine građanskog znanja kod učenika (kako je ono mjereno u okviru ICCS-a 2016.) i pozitivnih učeničkih stavova prema jednakim pravima za imigrante i slobodi kretanja unutar Europe. Unatoč razlikama koje su opažene diljem zemalja, učenici s višim razinama građanskog znanja bili su ujedno i učenici koji su izražavali tolerantnije stavove. Također su bili i skloniji suradnji između europskih zemalja od svojih vršnjaka s nižim razinama građanskog znanja.

Kako je napomenuto u ICCS 2016. Međunarodnom izvještaju (Schulz, Ainley, Fraillon, Losito, Agrusti i & Friedman, 2017), mnoge zemlje globalno nastavljaju izražavati zabrinutost o percepciji mladih oko političkih izbora. Nacionalni postoci europskih učenika koji su sudjelovali u ICCS-u 2016., a koji su izjavili da će sigurno ili vjerojatno glasati na europskim izborima niži su od nacionalnih postotaka učenika koji su izjavili da će sigurno ili vjerojatno glasati na nacionalnim i lokalnim izborima. Rezultati ICCS-a 2016. također upućuju na povezanost između građanskog znanja, građanske angažiranosti i učeničkih očekivanja od glasanja. Uključivanje tema povezanih s EU-om u nacionalne kurikulume i razvoj inicijativa koje podržavaju angažman učenika u školi i zajednici mogli bi povećati osviještenost učenika o važnosti njihove participacije kao građana na nadnacionalnoj razini.

Pregled

ICCS 2016. Europski izvještaj daje uvid u bogatu bazu podataka koja postavlja platformu za buduća istraživanja građanskog odgoja i obrazovanja u Europi. Zajedno s međunarodnim rezultatima ICCS-a 2016., podaci europskih država istraživačima i drugim zainteresiranim omogućavaju ne samo da provode više dubinskih sekundarnih analiza koje će uključivati interpretacije prikupljenih podataka na različitim razinama i iz različitih perspektiva, nego i da analiziraju regionalno specifične aspekte građanskog odgoja i obrazovanja.

Nakon osmišljavanja i primjene ICCS 2016. Europskog regionalnog upitnika za učenike u Europi je došlo do masovnih dolazaka izbjeglica, jačanja populizma (u nekoliko zemalja) te potencijalnih prijetnji demokraciji, kao što su sve glasniji rasizam i sve češći teroristički napadi. Ovakav razvoj događaja novi je izazov građanskom odgoju i obrazovanju u Europi, posebice kad je riječ o pomaganju zemljama da odgovore na ta nova pitanja i ostanu usredotočene na dugoročne ciljeve (poput društvene kohezije i integracije) u ovom području učenja i poučavanja. Idući ICCS ciklus planiran je 2022. godine i u njemu će se pokušati istražiti i ti novi događaji, kao i promjene u planovima i politikama kojima se građanski odgoj i obrazovanje promiče kao važno područje obrazovanja u školi i izvan nje.

Popis literature

Archick, K. (2017, February 27). *The European Union: Current challenges and future prospects*. Washington DC: Congressional Research Service (US). Retrieved from <https://fas.org/sgp/crs/row/R44249.pdf>

Hennette, S., Piketty, T., Sacriste, G., & Vauchez, A. (2017). *Pour un traité de démocratisation de l'Europe* [For a treaty democratizing Europe]. Paris, France: Ed. du Seuil.

Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., G., Losito, B., Agrusti, G., & Friedman, T. (2017). *Becoming citizens in a changing world: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 international report*. Cham, Switzerland: Springer.

Otvoreni pristup Ovo poglavlje distribuiru se pod uvjetima međunarodne licence Creative Commons (Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) kojom se dopušta svaka nekomercijalna upotreba, umnažanje, prilagodba, distribucija i reprodukcija na bilo kojem mediju ili formatu sve dok se na primjeren način daje zasluga autoru/autorima i izvoru/izvorima, dok se navode poveznice na Creative Commons licencu te dok se navodi koje su izmjene napravljene.

Slike ili drugi materijali u vlasništvu neke treće strane u ovoj knjizi uključeni su u odredbe licence, osim ako nije drugačije naznačeno u opisu materijala; ako takav materijal nije dijelom Creative Commons licence za ovo poglavlje i ako namjeravana uporaba nije zakonom dopuštena, ili nadilazi dopuštenu uporabu, korisnici će morati tražiti dozvolu izravno od vlasnika autorskih prava.

PRILOG A: PODACI O UZORKOVANJU I STOPAMA ODAZIVA

Tablica A.1: Obuhvat ICCS 2016. ciljane populacije

Zemlja	Međunarodna ciljana populacija	Isključenja iz ciljane populacije		
	Obuhvat (%)	Isključenja na razini škole (%)	Isključenja unutar uzorka (%)	Ukupna isključenja (%)
Belgija (Flandrija)	100	4.8	0.1	4.9
Bugarska	100	1.6	0.9	2.5
Hrvatska	100	0.5	4.6	5.2
Danska	100	1.7	2.7	4.4
Estonija	100	5.1	1.6	6.7
Finska	100	2.2	1.1	3.3
Italija	100	0.8	3.9	4.8
Latvija	100	4.3	2.2	6.5
Litva	100	3.5	1.8	5.3
Malta	100	1.6	0.2	1.8
Nizozemska	100	3.0	0.9	3.9
Norveška	100	1.3	4.2	5.5
Slovenija	100	1.8	0.8	2.7
Švedska	100	2.2	4.3	6.4
Referentna zemlja sudionica				
Sjeverna Rajna-Vestfalija (Njemačka)	100	1.4	5.6	7.0

Napomena:

Budući da su rezultati zaokruženi na najbliži cijeli broj, ponekad se ukupan zbroj može činiti netočnim.

Tablica A.2: Udeo sudjelovanja i veličine uzorka za istraživanje učenika

Zemlja	Udeo sudjelovanja škola (%)		Ukupan broj učenika koji je sudjelovalo u istraživanju	Ukupan broj učenika koje su sudjelovale u istraživanju	Udeo sudjelovanja učenika (otežano) %	Prije uključivanja zamjenskih škola (otežano)	Nakon uključivanja zamjenskih škola (bez otežanja)	Ukupan broj škola koje su sudjelovale u istraživanju	Ukupan udio sudjelovanja (%)	
	Prije uključivanja zamjenskih škola (otežano)	Nakon uključivanja zamjenskih škola (otežano)								
Belgija (Flandrija)	79,9	98,2	162	94,7	2931	75,7	92,9			
Bugarska	100	100	147	94,4	2966	94,4	94,4			
Hrvatska*	96,2	98,0	175	91,7	3896	88,1	89,8			
Danska	54,5	84,8	184	93,0	6254	50,7	78,9			
Estonija	96,2	98,3	164	90,5	2857	87,0	88,9			
Finska	88,0	98,3	179	91,7	3173	80,7	90,1			
Italija	92,4	100	170	96,0	3450	88,7	96,0			
Latvija	92,7	93,9	147	89,3	3224	82,7	83,8			
Litva	99,3	99,3	182	92,1	3631	91,5	91,5			
Malta**	100	100	47	95,5	3764	95,1	95,1			
Nizozemska	52,6	81,9	123	92,5	2812	48,7	75,8			
Norveška	95,2	100	100	93,7	6271	89,2	93,7			
Slovenija	90,5	96,7	145	92,1	2844	83,4	89,0			
Švedska	98,3	98,8	155	90,8	3264	89,2	89,7			
Referentna zemlja sudionica										
Sjeverna Rajna-vestfalija (Njemačka)	16,7	40,5	38,6	59	90,8	1451	15,1	36,8		

Napomene:

* Ponderirano sudjelovanje na razini razrednog odjela u Hrvatskoj iznosi 99,9%.

** Ponderirano sudjelovanje na razini razrednog odjela na Malti iznosi 95,5%.

PRILOG B: POSTOCI UČENIKA U KATEGORIJAMA DIHOTOMNIH VARIJABLI

Tablica B.1: Postoci učenika u kategorijama dihotomnih varijabli

Zemlja	Spol		Imigrantsko podrijetlo		Razina građanskog znanja	
	Učenici	Učenice	Imigrantske obitelji	Neimigrantske obitelji	Građansko znanje ispod razine B (manje od 479)	Građansko znanje na razini B ili višoj (479 i više)
Belgija (Flandrija)	51 (1.8)	49 (1.8)	16 (1.6)	84 (1.6)	24 (1.8)	76 (1.8)
Bugarska*	54 (1.8)	46 (1.8)	0 (0.0)	100 (0.0)	45 (2.1)	55 (2.1)
Hrvatska	50 (0.9)	50 (0.9)	9 (0.9)	91 (0.9)	24 (1.4)	76 (1.4)
Danska†	49 (0.8)	51 (0.8)	9 (0.8)	91 (0.8)	13 (1.0)	87 (1.0)
Estonija ¹	50 (1.2)	50 (1.2)	9 (0.7)	91 (0.7)	20 (1.2)	80 (1.2)
Finska	53 (1.1)	47 (1.1)	3 (0.5)	97 (0.5)	13 (0.8)	87 (0.8)
Italija	52 (0.9)	48 (0.9)	11 (0.9)	89 (0.9)	29 (1.2)	71 (1.2)
Latvija ¹	48 (1.3)	52 (1.3)	4 (0.4)	96 (0.4)	42 (1.7)	58 (1.7)
Litva	50 (0.8)	50 (0.8)	2 (0.3)	98 (0.3)	31 (1.5)	69 (1.5)
Malta	51 (0.5)	49 (0.5)	8 (0.4)	92 (0.4)	42 (1.3)	58 (1.3)
Nizozemska†	49 (1.2)	51 (1.2)	9 (1.4)	91 (1.4)	32 (2.3)	68 (2.3)
Norveška (9) ¹	50 (0.6)	50 (0.6)	11 (1.1)	89 (1.1)	18 (0.8)	82 (0.8)
Slovenija	52 (0.7)	48 (0.7)	15 (1.0)	85 (1.0)	25 (1.1)	75 (1.1)
Švedska ¹	51 (1.0)	49 (1.0)	18 (1.6)	82 (1.6)	17 (1.0)	83 (1.0)
Europski ICCS 2016. prosjek	50 (0.2)	50 (0.2)	9 (0.3)	91 (0.3)	34 (0.3)	66 (0.3)

Napomene:

(¹) Standardne pogreške navedene su u zagradama.

(9) Zemlja je odstupila od međunarodno definirane populacije i provela istraživanje u sljedećem višem razredu.

† Tek nakon što su uključene zamjenske škole, zadovoljeni su standardni udjeli uzorkovanja uzorka.

¹ Nacionalna definirana populacija obuhvaća od 90 do 95 % nacionalne ciljane populacije.

* U izvještaju nisu prikazani podaci povezani s imigrantskim statusom zbog malog broja učenika koji dolaze iz obitelji s imigrantskim podrijetlom.

PRILOG C: OPISI PITANJA

U ICCS 2016. Europskom upitniku za učenike uz pomoć niza pitanja mjere se konstruktivi važni za područje građanskog odgoja i obrazovanja, koji imaju regionalno specifičnu važnost i relevantnost. Obično su to nizovi pitanja s pridruženom ljestvicom Likertova tipa s četiri kategorije odgovora (na primjer, „potpuno se slažem“, „slažem se“, „ne slažem se“ i „uopće se ne slažem“). Pitanja su zatim rekodirana kako bi viši rezultat označavao veće pozitivne stavove ili više frekvencije.

Za skaliranje je korišten Raschov model parcijalnih bodova (Masters i Wright, 1997), a proizašle procjene vjerojatnosti su ponderirane (Warm, 1989) i pretvorene u metriku s aritmetičkom sredinom 50 i standardnom devijacijom 10 za jednako otežane nacionalne uzorke ICCS-a 2016. koji su zadovoljili kriterije uzorkovanja. Za ljestvice izračunate u okviru ICCS-a 2009., prosjeci i standardne devijacije također su iznosili 50 i 10 za sve zemlje koje su sudjelovale u prethodnom ciklusu istraživanja. ICCS 2016. tehnički izvještaj pružit će više informacija o skaliranju i procedurama ujednačavanja (Schulz, Carstens, Losito i Fraillon, objava slijedi).

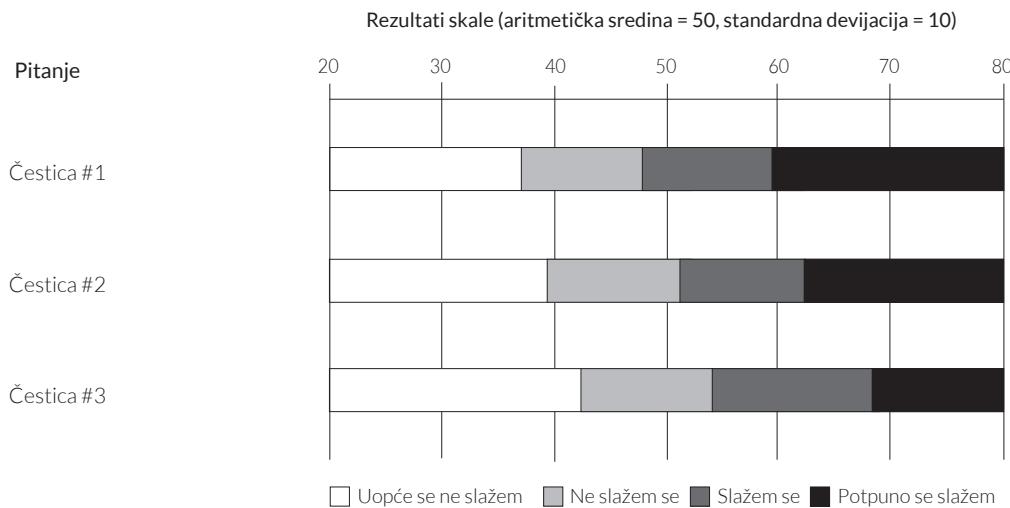
Ovako prikazane ICCS 2016. skale rezultata mogu se interpretirati u odnosu na prosjek svih zemalja sudionica u ICCS-u 2016. (ili ICCS-u 2009. gdje su skale također bile usklađivane), no one ne otkrivaju u kojoj su mjeri učenici prihvatali pitanja korištena za ova mjerjenja. No ipak, primjena Raschova modela parcijalnih bodova dopustila je da se rezultati skala povežu s odgovorima na pitanja te je time za svaku skalu omogućeno predviđanje najvjerojatnijeg odgovora ispitanika. (Za primjenu ovih procedura u prethodnom ciklusu istraživanja vidi Schulz i Friedman, 2011.)

U prilogu C nalaze se opisi pitanja za svaku skalu iz upitnika koja je prikazana u izvještaju. Opisi daju predviđanje minimalnog kodiranog rezultata (na primjer, 0 = „uopće se ne slažem“, 1 = „ne slažem se“, 2 = „slažem se“ i 3 = „potpuno se slažem“) koji bi ispitanik dobio za pitanje s pridruženom skalom odgovora Likertova tipa, a temeljem svoga rezultata na skali iz upitnika. Na primjer, za učenika s određenim rezultatom na skali možemo predvidjeti da će imati 50 % vjerojatnosti da se slaže (ili potpuno slaže) s određenim pitanjem (vidi primjer pitanja u prikazu C.1). Za svako pitanje moguće je odrediti Thurstonov prag, točke na kojima minimalni rezultat na pitanju postaje vjerojatniji od bilo kojeg nižeg rezultata, a koji određuje granice između kategorija odgovora u opisu pitanja.

Ova informacija također se može sumirati na razini skale izračunavanjem prosjeka pravova svih odgovarajućih skaliranih pitanja. Za Likertove ljestvice od četiri stupnja najčešće je napravljen izračun za drugi prag, pa možemo predvidjeti koliko je vjerojatno da će ispitanik s određenim rezultatom na skali (prosječno za sva pitanja) dati odgovore iz dvije niže ili dvije više kategorije odgovora. Ovaj pristup provjere mjernih karakteristika pitanja omogućio je razlikovanje rezultata s kojima će se ispitanici najvjerojatnije složiti (ili neće složiti) na skalamu, pri čemu je za skaliranje odabранo pitanje s prosječnim svojstvima.

U nekim tablicama u kojima se prikazuju prosječni nacionalni rezultati na skalamu, aritmetičke sredine prikazuju se kao polja koja predstavljaju aritmetičke sredine plus ili minus vrijednosti pogreške uzorkovanja. Ta polja grafički su prikazana dvjema bojama (na primjer, u tablici 2.2. u glavnome tekstu). Prosječni nacionalni rezultati koji se nalaze u tamnije osjenčanom području upućuju na to da se, u prosjeku uzimajući u obzir sva pitanja, odgovori učenika nalaze u nižim kategorijama („slažem se“, „ne slažem se“ ili „uopće se ne slažem“). Prosječni nacionalni rezultati koji se nalaze u svjetlijem osjenčanom području upućuju na to da se prosječan odgovor učenika na pitanja nalazi u višim kategorijama (odnosno „potpuno se slažem“). Odabir pravova između kategorija ovisi o distribuciji odgovora. Na primjer, ako je više od 80 % učenika odgovorilo da se slaže, to znači da je prag određen između „potpuno se slažem“ i svih ostalih kategorija.

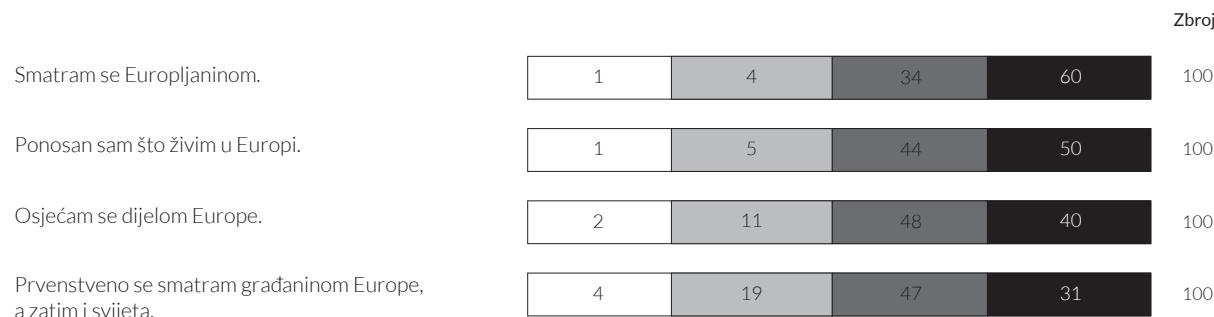
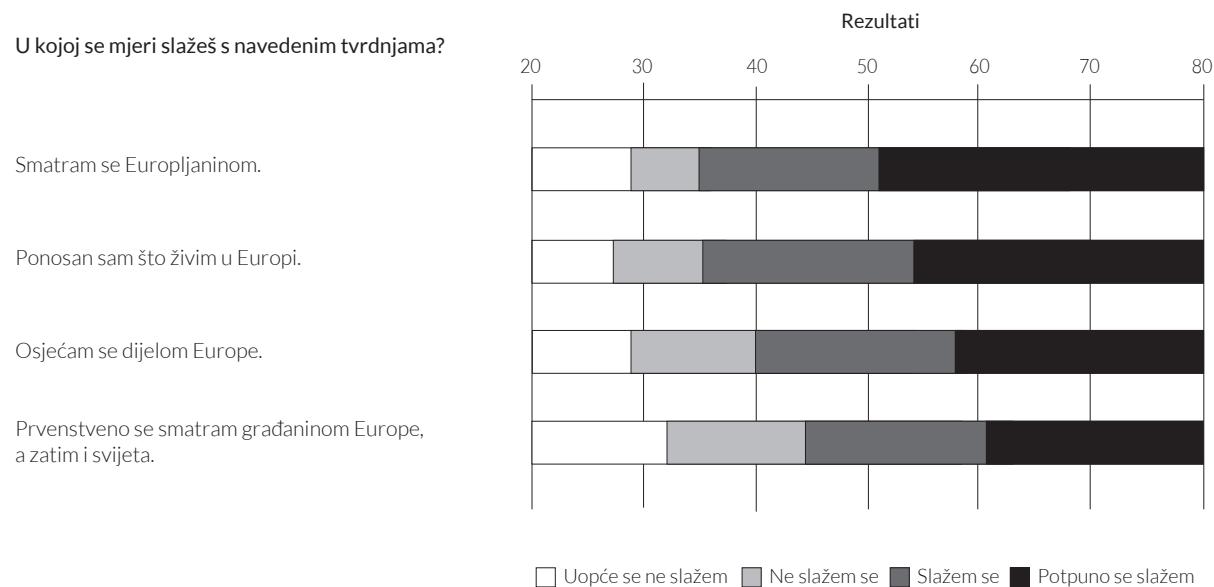
Prikaz C.1: Primjer opisa pitanja iz upitnika

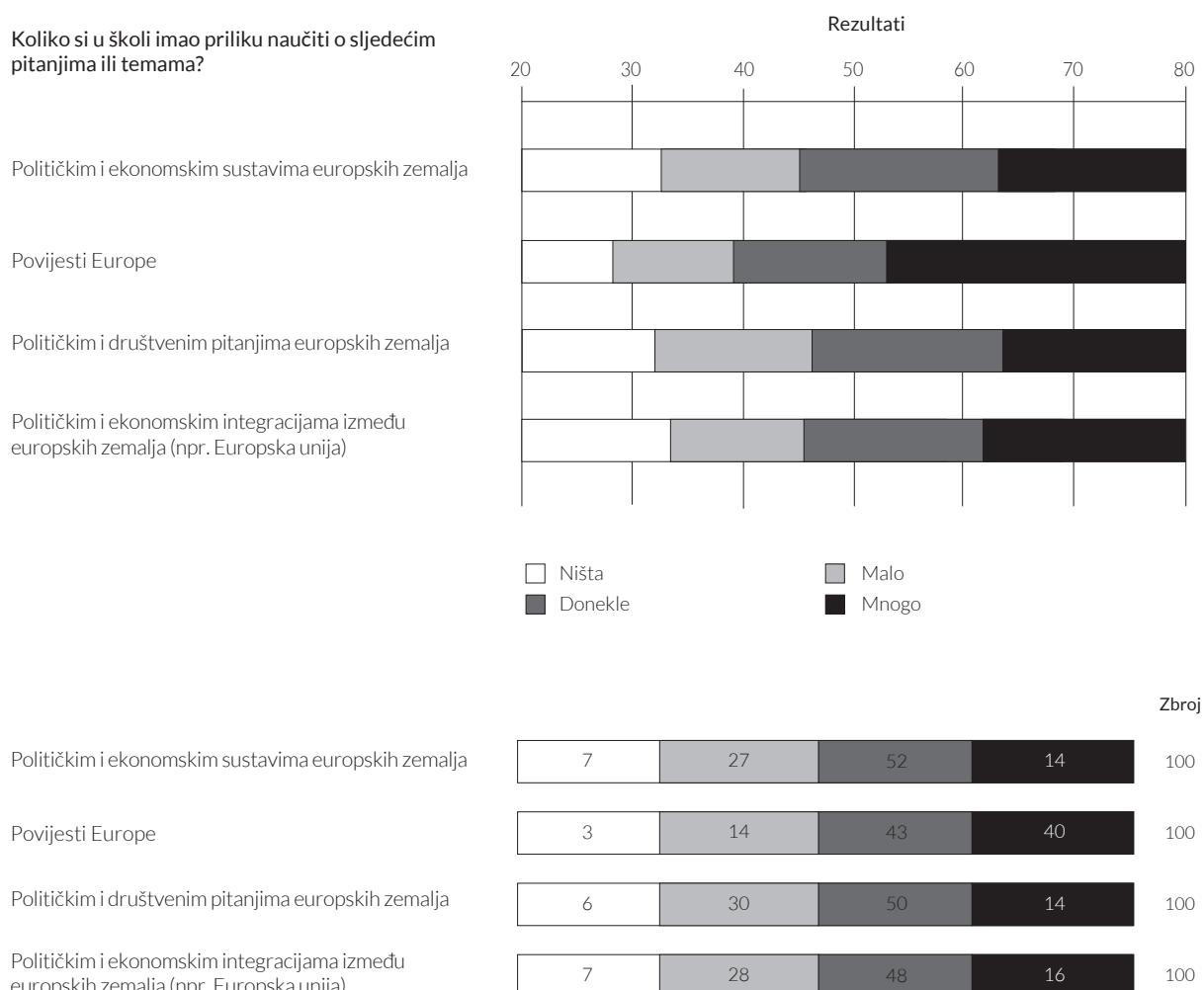
Primjer kako interpretirati prikaz pitanja/rezultata:

-
#1:	Ispitanik s rezultatom 30 ima više od 50 % vjerojatnosti da će se izrazito ne slagati sa sve tri čestice pitanja.
#2:	Ispitanik s rezultatom 40 ima više od 50 % vjerojatnosti da se neće izrazito ne slagati s 1. i 2. česticom, ali će se izrazito ne slagati s 3. česticom.
#3:	Ispitanik s rezultatom 50 ima više od 50 % vjerojatnosti da će se izrazito slagati s 1. česticom i da se neće slagati s 2. i 3. česticom.
#4:	Ispitanik s rezultatom 60 ima više od 50 % vjerojatnosti da će se izrazito slagati s 1. česticom i da će se barem slagati s 2. i 3. česticom.
#5:	Ispitanik s rezultatom 70 ima više od 50 % vjerojatnosti da će se izrazito slagati sa sve tri čestice pitanja.
-

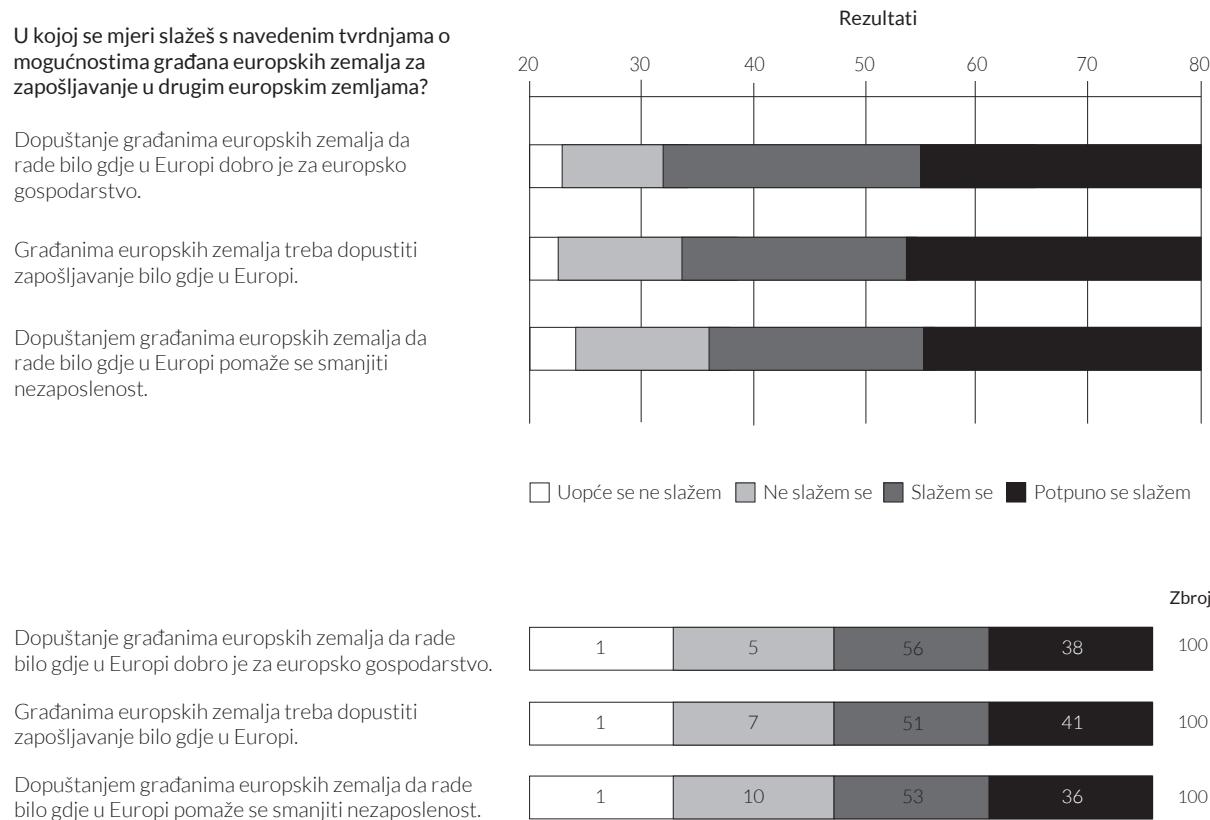
Prikaz 2.1: Opis pitanja za skalu osjećaja europskog identiteta učenika

Prikaz 2.2: Opis pitanja za skalu stavova učenika o mogućnostima učenja o Evropi u školi

Prikaz 3.1: Opis pitanja za skalu stavova učenika o slobodi migracije u Europi

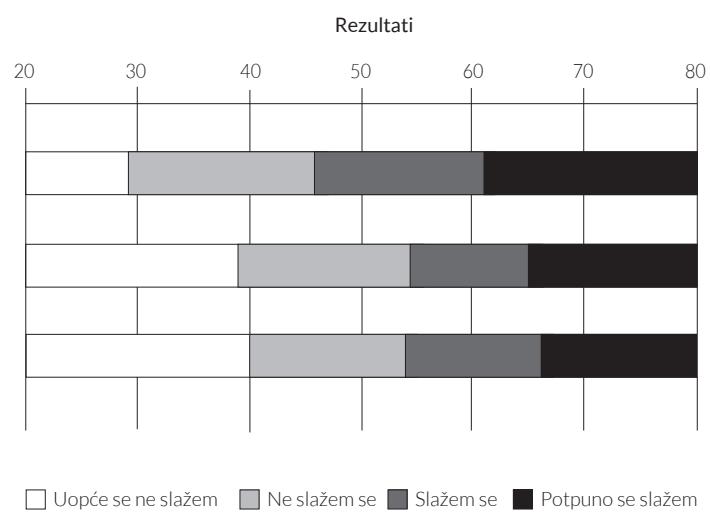
Prikaz 3.2: Opis pitanja za skalu stavova učenika o ograničenjima migracije u Evropi

U kojoj se mjeri slažeš s navedenim tvrdnjama o mogućnostima građana europskih zemalja za zapošljavanje u drugim europskim zemljama?

Građanima europskih zemalja treba dopustiti da rade u nekoj drugoj europskoj zemlji samo ako su njihove vještine тамо potrebne.

Građanima europskih zemalja koji žele raditi u nekoj drugoj europskoj zemlji treba dopustiti da prihvate samo one poslove koje nitko u toj zemlji ne želi obavljati.

Samo se određenom broju ljudi treba dopustiti preseljenje iz jedne u drugu europsku zemlju radi zapošljavanja.

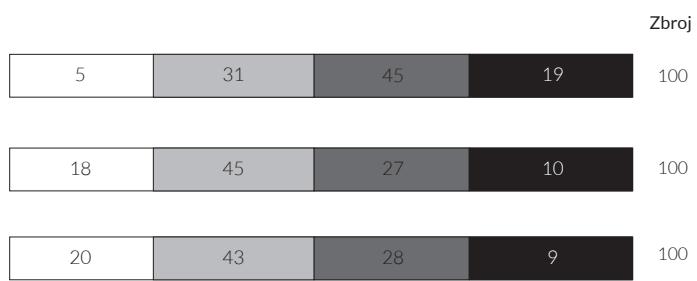

□ Uopće se ne slažem □ Ne slažem se □ Slažem se □ Potpuno se slažem

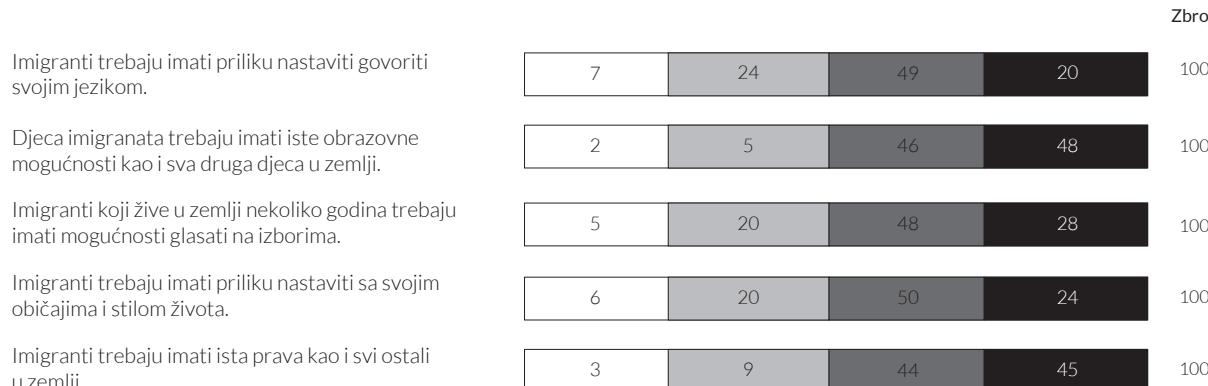
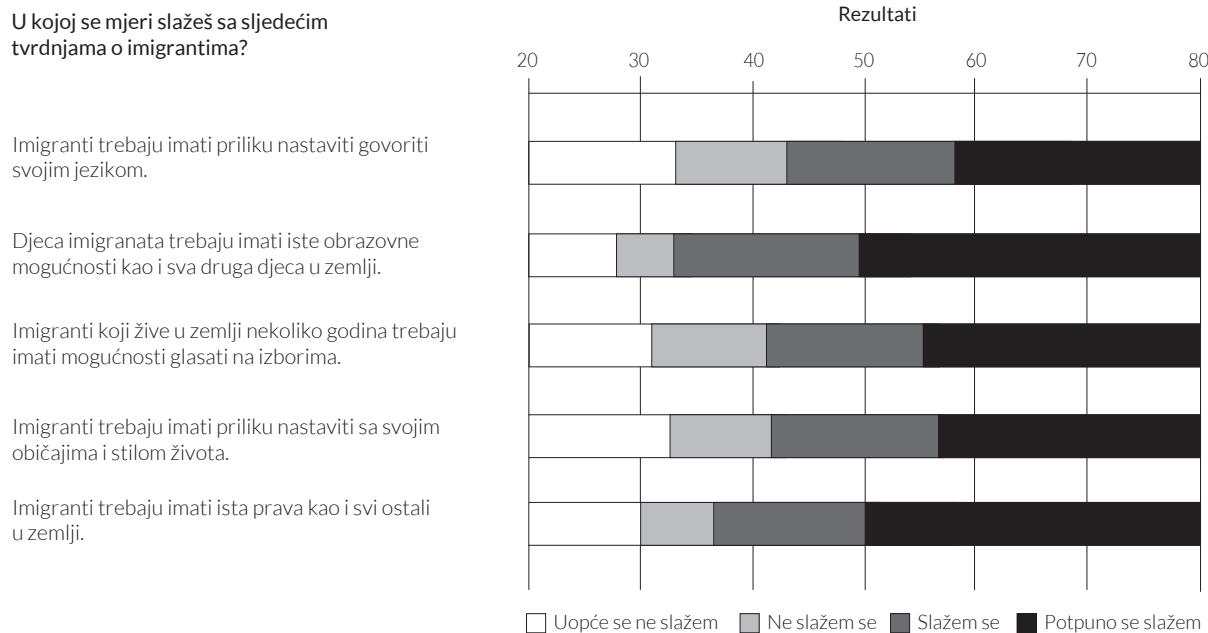
Građanima europskih zemalja treba dopustiti da rade u nekoj drugoj europskoj zemlji samo ako su njihove vještine тамо potrebne.

Građanima europskih zemalja koji žele raditi u nekoj drugoj europskoj zemlji treba dopustiti da prihvate samo one poslove koje nitko u toj zemlji ne želi obavljati.

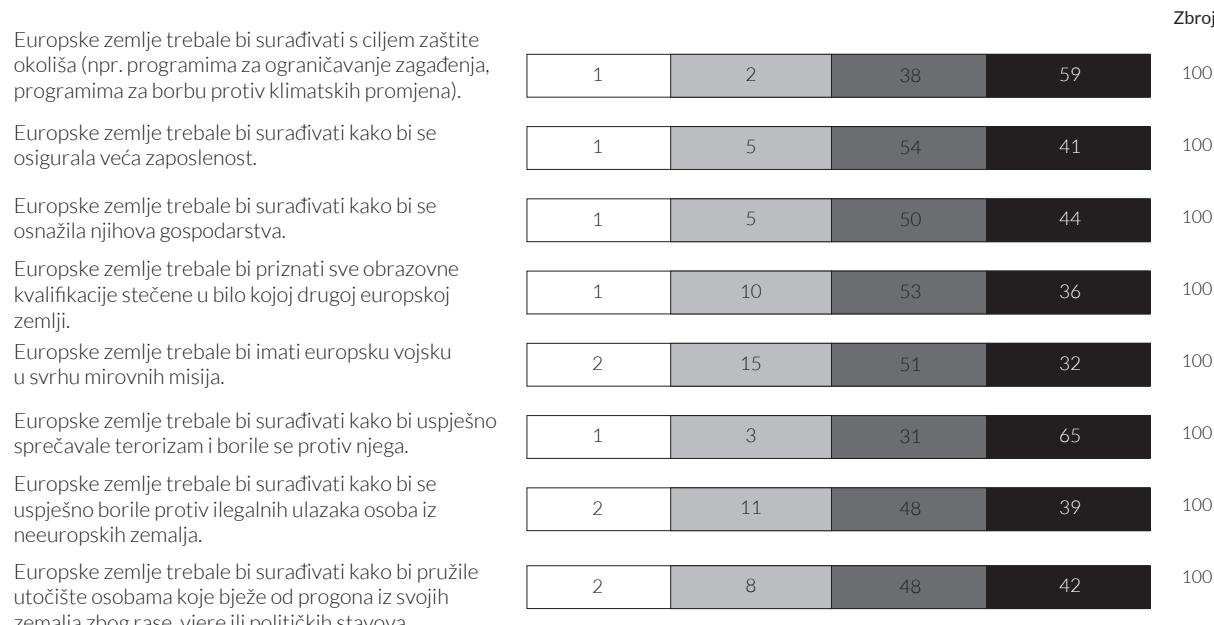
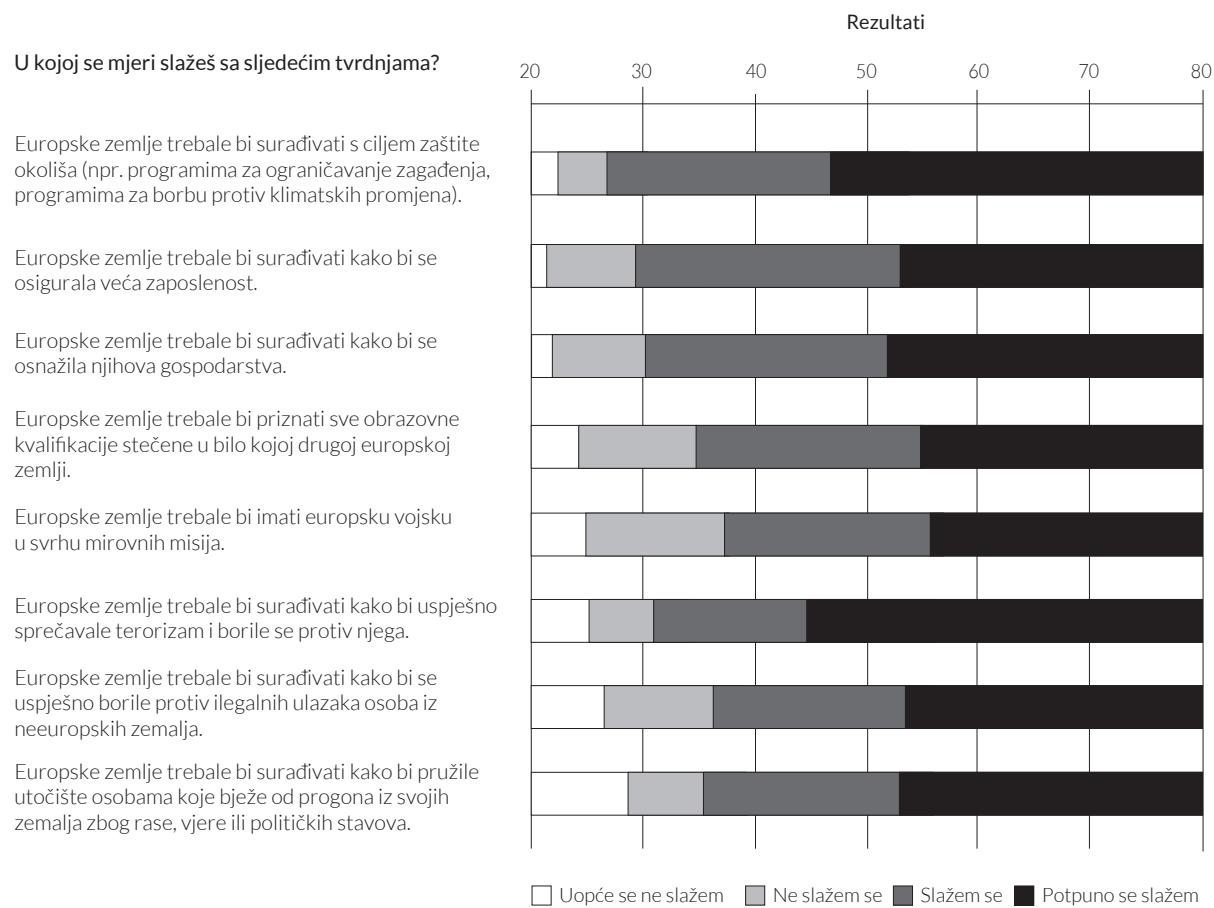
Samo se određenom broju ljudi treba dopustiti preseljenje iz jedne u drugu europsku zemlju radi zapošljavanja.

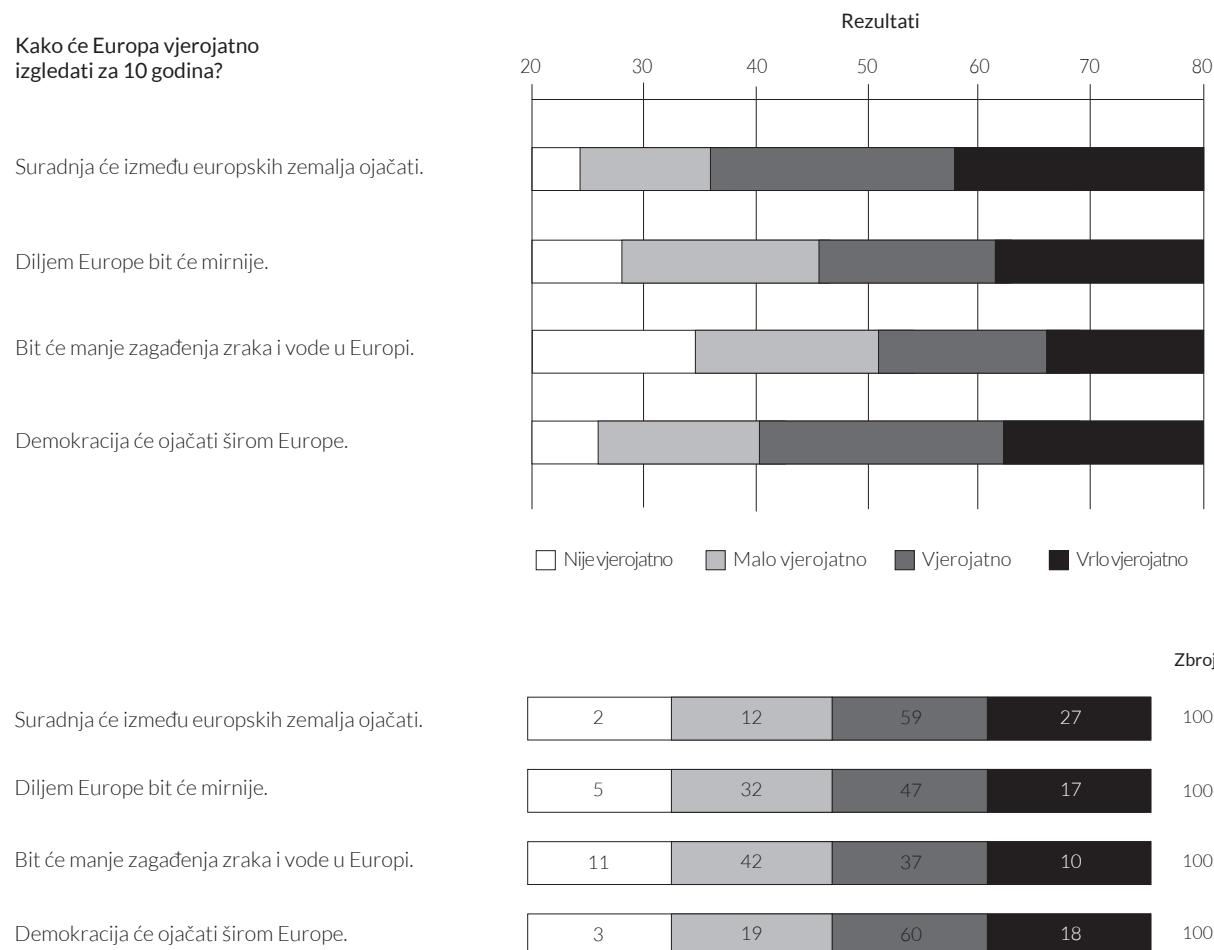
Prikaz 3.3: Opis pitanja za skalu stavova učenika o jednakim pravima imigranata

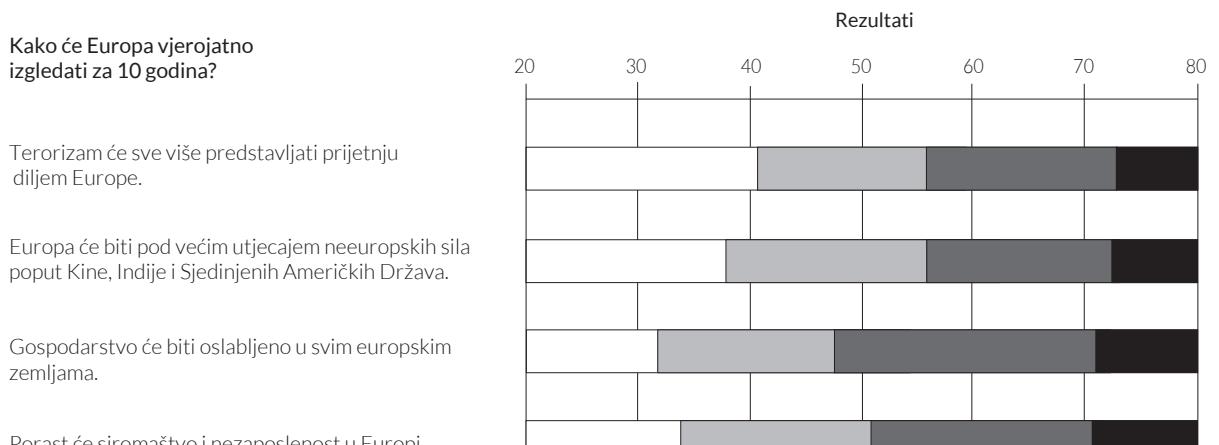
Prikaz 4.1: Opis pitanja za skalu stavova učenika o suradnji između europskih zemalja

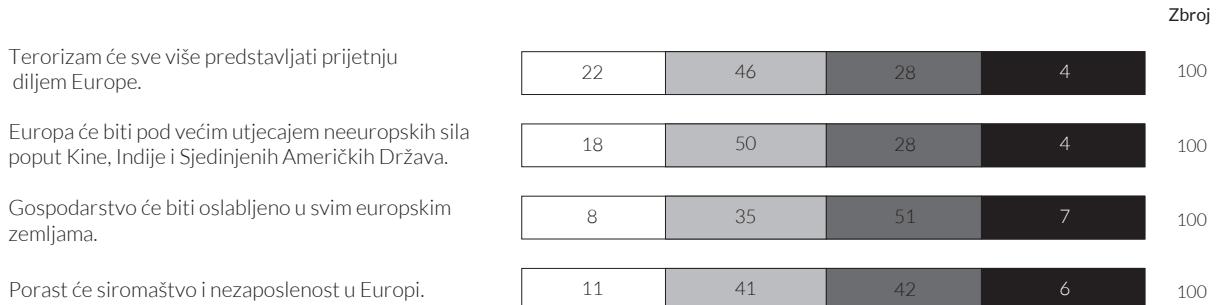
Prikaz 4.2: Opis pitanja za skalu pozitivnih očekivanja učenika u vezi s budućnošću Europe

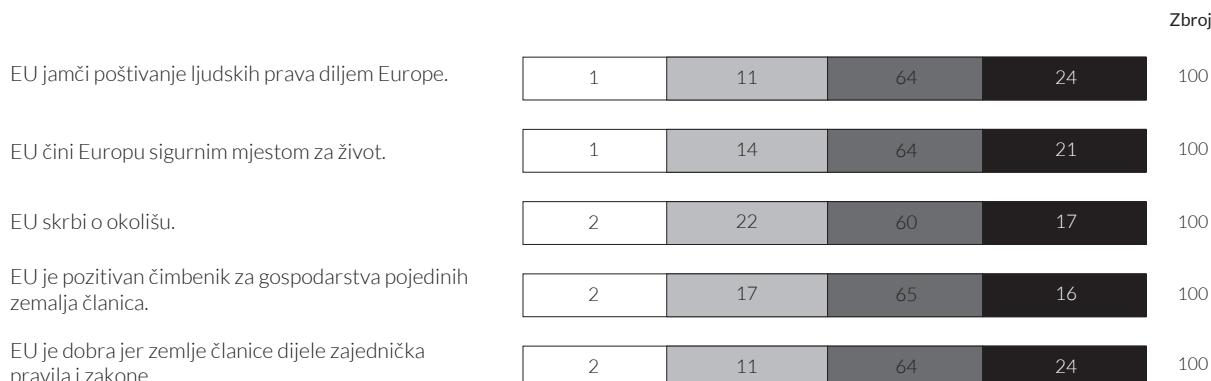
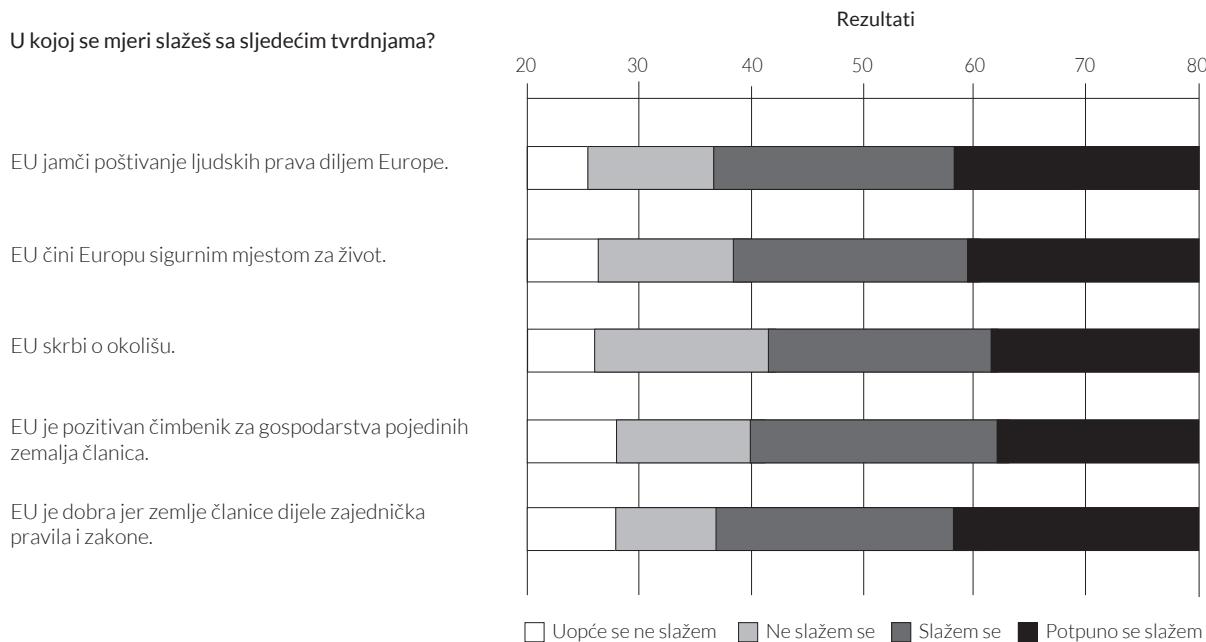
Prikaz 4.3: Opis pitanja za skalu negativnih očekivanja učenika u vezi s budućnošću Europe

□ Nije vjerojatno   □ Malo vjerojatno   □ Vjerojatno   □ Vrlo vjerojatno

Prikaz 4.4: Opis pitanja za skalu stavova učenika o Europskoj uniji

Prikaz 4.5: Opis pitanja za skalu očekivanja učenika u vezi s osobnom budućnošću

Koliko je vjerojatno da
će tvoja budućnost izgledati ovako?

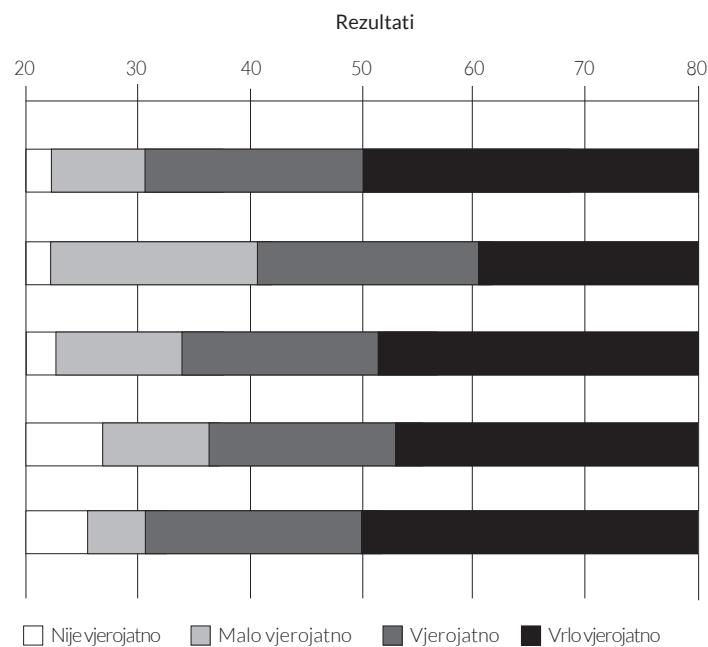
Pronaći će stalan posao.

Moja finansijska situacija bit će bolja od finansijske
situacije mojih roditelja.

Pronaći će posao koji mi se sviđa.

Imat će prilike putovati u inozemstvo na odmor.

Imat će dovoljno novca za zasnivanje obitelji.

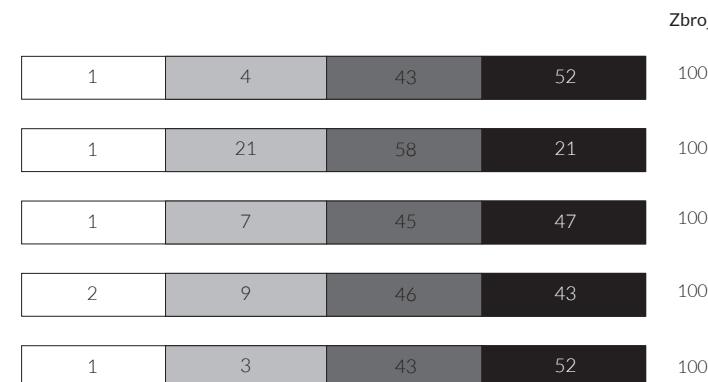
Pronaći će stalan posao.

Moja finansijska situacija bit će bolja od finansijske
situacije mojih roditelja.

Pronaći će posao koji mi se sviđa.

Imat će prilike putovati u inozemstvo na odmor.

Imat će dovoljno novca za zasnivanje obitelji.

Popis literature

- Masters, G. N., & Wright, B. D. (1997). The partial credit model. In W. J. van der Linden & R. K. Hambleton (Eds.), *Handbook of modern item response theory* (pp. 100–222). New York, NY: Springer
- Schulz, W., Carstens, R., Losito, B., & Fraillon, J. (Eds.) (2018). *IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016: Technical report*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
- Schulz, W., & Friedman, T. (2011). Scaling procedures for ICCS questionnaire items. In W. Schulz, J. Ainley, & J. Fraillon (Eds.), *ICCS 2009 technical report* (pp. 157–259). Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
- Warm, T. A. (1989). Weighted likelihood estimation of ability in item response theory. *Psychometrika*, 54(3), 427–520.

Otvoreni pristup Ovo poglavlje distribuira se pod uvjetima međunarodne licence Creative Commons (Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) kojom se dopušta svaka nekomercijalna upotreba, umnažanje, prilagodba, distribucija i reprodukcija na bilo kojem mediju ili formatu sve dok se na primjeren način daje zasluga autoru/autorima i izvoru/izvorima, dok se navode poveznice na Creative Commons licencu te dok se navodi koje su izmjene napravljene.

Slike ili drugi materijali u vlasništvu neke treće strane u ovoj knjizi uključeni su u odredbe licence, osim ako nije drugačije naznačeno u opisu materijala; ako takav materijal nije dijelom Creative Commons licence za ovo poglavlje i ako namjeravana uporaba nije zakonom dopuštena, ili nadilazi dopuštenu uporabu, korisnici će morati tražiti dozvolu izravno od vlasnika autorskih prava.

PRILOG D: ORGANIZACIJE I POJEDINCI KOJI SU SUDJELOVALI U ICCS-u 2016.

Međunarodni istraživački centar (*International Study Center*)

Međunarodni istraživački centar dio je Australskog vijeća za istraživanje obrazovanja (*Australian Council for Educational Research, ACER*). ACER je zadužen za razvoj i implementaciju istraživanja u bliskoj suradnji s institucijom *Laboratorio di Pedagogia sperimentale* (LPS) pri sveučilištu u Rimu (*L'Università degli Studi Roma Tre, Italija*) uime IEA-e.

Djelatnici ACER-a

Wolfram Schulz, voditelj istraživanja
Julian Fraillon, koordinator razvoja ispita
John Ainley, projektni istraživač
Tim Friedman, projektni istraživač
Nora Kovarcikova, projektna istraživačica
Naoko Tabata, projektna istraživačica
Judy Nixon, izrada i priprema ispita
Trisha Reimers, izrada i priprema ispita
Eveline Gebhardt, analitičarka
Louise Ockwell, analitičarka
Jorge Fallas, analitičar
Renee Chow, analitičarka

Djelatnici LPS-a

Bruno Losito, pomoćnik voditelja istraživanja
Gabriella Agrusti, projektna istraživačica
Elisa Caponera, projektna istraživačica
Paola Mirti, projektna istraživačica
Valeria Damiani, projektna istraživačica
Francesco Agrusti, projektni istraživač
Alessandro Sanzo, projektni istraživač

Međunarodno udruženje za vrednovanje obrazovnih postignuća

(*International Association for the Evaluation of Educational Achievement, IEA*)

IEA pruža sveobuhvatnu potporu koordiniranju ICCS istraživanja. IEA u Hamburgu (Njemačka) međunarodni je koordinacijski centar ICCS-a zadužen za sveobuhvatnu koordinaciju svih aktivnosti, odnose sa zemljama sudionicama te procedure uzorkovanja i obrade podataka. IEA u Amsterdamu (Nizozemska) zadužena je za verifikaciju prijevoda i nadzor kvalitete prikupljanja podataka.

Djelatnici IEA-e Hamburg

Ralph Carstens, voditelj istraživanja
Marta Kostek, koordinatorica istraživanja
Juliane Kobelt, koordinatorica istraživanja
Falk Brese, međunarodni menadžer za podatke
Hannah Köhler, međunarodna menadžerica za podatke
Christine Busch, zamjenica međunarodnog menadžera za podatke
Sabine Weber, istraživačica (uzorkovanje)
Sabine Tieck, istraživačica (uzorkovanje)
Diego Cortes, istraživač (uzorkovanje)
Olaf Zuehlke, istraživač (uzorkovanje)
Duygu Savasci, analitičarka (uzorkovanje)

Dirk Oehler, *analitičar*
 Tim Daniel, *analitičar*
 Michael Jung, *analitičar*
 Alena Becker, *analitičarka*
 Parisa Aghakasiri, *analitičarka*
 Kamil Kowolik, *analitičar*
 Svetoslav Velkov, *analitičar*
 Ekaterina Mikheeva, *analitičarka*
 Clara Beyer, *analitičarka*
 Oriana Mora, *analitičarka*
 Maike Junod, *programerka*
 Limiao Duan, *programer*
 Deepti Kalamadi, *programer*
 Bettina Wietzorek, *koordinatorica za sastanke i seminare*
 Heiko Sibberns, *direktor*

Djelatnici IEA-e Amsterdam

Dirk Hastedt, *izvršni direktor IEA-e*
 Paulína Koršňáková, *direktorica Sekretarijata IEA-e*
 Andrea Netten, *direktorica Sekretarijata IEA-e*
 Gabriela Noveanu, *starija istraživačica*
 Gillian Wilson, *službenica za publikacije*
 Roel Burgers, *financijski direktor*
 Isabelle Gemin, *pomoćnica za financije*
 Anna Kähne, *službenica za javne odnose*

Projektni savjetodavni odbor (Project Advisory Committee, PAC)

Projektni savjetodavni odbor ICCS-a 2016. od početka projekta na redovitim sastancima savjetovao je Međunarodni istraživački centar i njegove partnerske institucije.

Članovi PAC-a

Erik Amnå, *Örebro University, Švedska*
 Cristián Cox, *Diego Portales University, Čile*
 Barbara Malak-Minkiewicz, *Nizozemska*
 Judith Torney-Purta, *University of Maryland, Sjedinjene Američke Države*
 Wiel Veugelers, *University of Humanistic Studies Utrecht, Nizozemska*

Ostali projektni savjetnici

Stručnjak za uzorkovanje ICCS-a

Marc Joncas iz Statistics Canada u Ottawi savjetnik je za uzorkovanje u ovom istraživanju. Pružio je dragocjene savjete u svim aspektima istraživanja povezanim s uzorkovanjem.

Stručnjaci

Christian Monseur (*University of Liege*) pregledao je metodologiju skaliranja za ispit i popratne upitnike.
 Barbara Malak-Minkiewicz pozvana je od Međunarodnog istraživačkog centra da pregleda sadržaj Europskog izvještaja.

Nacionalni koordinatori istraživanja (National Research Coordinators, NRCs) ICCS-a 2016.

Nacionalni koordinatori istraživanja imali su ključnu ulogu u razvoju istraživanja. Pružali su savjete u vezi s politikama i sadržajem pri razvoju mjernih instrumenata i bili odgovorni za provedbu ICCS 2016. istraživanja u zemljama sudionicama.

Belgija (Flandrija)

Ellen Claes

University of Leuven, Centre for Citizenship and Democracy

Bugarska

Svetla Petrova

Center for Control and Assessment of the Quality in School Education

Danska

Jens Bruun

Danish School of Education, Aarhus University

Estonija

Anu Toots

Tallin University

Finska

Jouko Mehtäläinen

Finnish Institute for Educational Research, University of Jyväskylä

Hrvatska

Ines Elezović

Odjel za promicanje kvalitete obrazovanja, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja

Italija

Laura Palmerio

INVALSI

Latvija

Ireta Chekse

University of Latvia

Litva

Mindaugas Stundža

Justė Grebliūnienė

National Examination Center

Malta

Karen Grixti

Directorate for Research and Policy Development

Nizozemska

Anke Munniksma

University of Amsterdam

Norveška

Lihong Huang

NOVA–Norwegian Social Research, Oslo and Akershus University College of Applied Sciences

Njemačka (Sjeverna Rajna-Vestfalija)

Hermann Josef Abs

University of Duisburg-Essen

Slovenija

Eva Klemenčič

Educational Research Institute

Švedska

Ellen Almgren

Swedish National Agency for Education

Međunarodno istraživanje građanskog odgoja i obrazovanja (*International Civic and Citizenship Education Study*, ICCS), koje provodi Međunarodno udruženje za vrednovanje obrazovnih postignuća (*International Association for the Evaluation of Educational Achievements*, IEA), ispituje načine na koje se mladi ljudi pripremaju za preuzimanje svoje uloge građana u različitim zemljama u drugom desetljeću 21. stoljeća. ICCS 2016. drugi je ciklus istraživanja započetog 2009. godine.

U ovom izvještaju s otvorenim pristupom prikazani su podaci prikupljeni u 15 zemalja koje su u okviru istraživanja ICCS 2016. odlučile primijeniti Europski regionalni upitnik za učenike. U njemu su prikazani stavovi učenika o europskom identitetu, njihove percepcije slobode kretanja i imigracije te mišljenja o Europi i njezinoj budućnosti na kraju osnovnog obrazovanja. Za 12 europskih zemalja koje su sudjelovale u ICCS 2009. i ICCS 2016. istraživanju promjene u ovom razdoblju u percepcijama mlađih o imigraciji i europskom identitetu. Usporedbe s cjelovitim međunarodnim istraživanjem omogućit će čitateljima da sagledaju doseg u kojem su regionalno specifične percepcije povezane s ostalim čimbenicima, poput razine učeničkog znanja ili pak društveno–obrazovnog konteksta. Zadnjih 50 godina IEA je provodila komparativna istraživanja u nizu domena koje se odnose na obrazovne politike, prakse i ishode u mnogim zemljama diljem svijeta. Ovo udruženje provedlo je prvo istraživanje građanskog odgoja i obrazovanja 1971. godine. Pouzdani komparativni podaci prikupljeni u okviru ICCS 2016. istraživanja omogućit će obrazovnim sustavima procjenu prednosti obrazovnih politika, i u međunarodnom i u regionalnom kontekstu, te mjerjenje napretka u postizanju ključnih komponenti Programa Ujedinjenih naroda za održivi razvoj 2030.

Osim gdje je to drugaćije naznačeno, ova knjiga distribuira se pod uvjetima međunarodne licence Creative Commons (Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0). Uvjeti ove licence dostupni su na poveznici <http://creativecommons.org/licences/by-nc/4.0/>.

